EKONOMİK BÜYÜME İLE EĞİTİM HARCAMALARI İLİŞKİSİ: TÜRKİYE ÜZERİNE BİR UYGULAMA

Emel DAL

(Yüksek Lisans Tezi)

Eskişehir, 2014

EKONOMİK BÜYÜME İLE EĞİTİM HARCAMALARI İLİŞKİSİ: TÜRKİYE ÜZERİNE BİR UYGULAMA

Emel DAL

T.C.
Eskişehir Osmangazi Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü

Maliye Anabilim Dalı
YÜKSEK LİSANS TEZİ

Eskişehir
2014

T.C.
ESKİŞEHİR OSMANGAZİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ'NE

Emel DAL tarafından hazırlanan *Ekonomik Büyüme ile Eğitim Harcamaları İlişkisi: Türkiye Üzerine Bir Uygulama* başlıklı bu çalışma 03/06/2014 tarihinde Eskişehir Sosyal Bilimler Enstitüsü Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Yönetmeliğinin ilgili maddesi uyarınca yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak, Jürimiz tarafından Maliye Anabilim Dalında Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan : ……..
Prof. Dr. Erdal GÜMÜŞ
(Danışman)

Üye : ……..
Doç. Dr. Emrah FERHATOĞLU

Üye : ……..
Yrd. Doç. Dr. Hakan ACAROĞLU

O N A Y
..../..../2014

Doç. Dr. Hasan Hüseyin ADALIOĞLU
Enstitü Müdürü

…../…./2014

ETİK İLKE VE KURALLARA UYGUNLUK BEYANNAMESİ

Bu tezin Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi hükümlerine göre hazırlandığını; bana ait, özgün bir çalışma olduğunu; çalışmanın hazırlık, veri toplama, analiz ve bilgilerin sunumu aşamalarında bilimsel etik ilke ve kurallara uygun davrandığımı; bu çalışma kapsamında elde edilen tüm veri ve bilgiler için kaynak gösterdiğimi ve bu kaynaklara kaynakçada yer verdiğimi; bu çalışmanın Eskişehir Osmangazi Üniversitesi tarafından kullanılan bilimsel intihal tespit programıyla taranmasını kabul ettiğimi ve hiçbir şekilde intihal içermediğini beyan ederim. Yaptığım bu beyana aykırı bir durumun saptanması halinde ortaya çıkacak tüm ahlaki ve hukuki sonuçlara razı olduğumu bildiririm.

ÖZET

EKONOMİK BÜYÜME İLE EĞİTİM HARCAMALARI İLİŞKİSİ: TÜRKİYE ÜZERİNE BİR UYGULAMA

DAL, Emel
Yüksek Lisans-2014
Maliye Anabilim Dalı

Danışman: Prof. Dr. Erdal GÜMÜŞ

Eğitim, bireylerin beşeri sermayesini belirleyen ve dolayısıyla donanımlı işgücünü oluşturarak üretimi artıran önemli bir role sahiptir. Ekonomik büyüme ve sosyal kalkınmanın hızlanmasında oldukça önemli bir faktör olan eğitimin yaygınlaşması, okullaşma oranlarının artması, eğitime ayrılan finansal kaynakların yeterli ve sürekliliğinin sağlanması ile mümkün olur.

Bu çalışmanın amacı, eğitim için gerekli finansman kaynaklarının çeşitlerini ve devlet bütçesi ile gayrisafi yurtiçi hasıla içindeki payını belirlemek, ayrıca eğitim harcamalarının ekonomik büyüme üzerindeki etkisini analiz etmektir. Yapılan bu analizde, kişi başı eğitim harcamaları ile ilköğretim, ortaöğretim ve yükseköğretim okullaşma oranlarının ekonomik büyümeyi pozitif yönde etkilediği sonucuna ulaşılmıştır. Eğitimin ekonomik büyümeye olan olumlu etkisi dikkate alındığında eğitime ayrılan kaynakların artırılmasının gerektiği önerilmektedir.

ABSTRACT

THE RELATIONSHIP BETWEEN ECONOMIC GROWTH AND EDUCATIONAL EXPENDITURES: AN APPLICATION ON TURKEY

DAL, Emel

Master Degree-2014

Department of Public Finance

Advisor: Prof. Dr. Erdal GUMUS

Education has an important role in determining individual's human capital, therefore it may increase production through having qualified workforce. For extending education which is quite important for increase in economic growth and social progress, it is necessary to have sufficient financial resources and maintain its continuety.

The aim of this study is to analyze the effect of educational expenditures on economic gowth. Besides, types of financal resources needed for education, share of educational spending in both government budget and GDP have been stated. In this applied study, it was found that there is a positive relationship between per capita educational expenditure and economic growth. Also primary, secondary, tertiary enrollment rate have positive effect on economic growth. Therefore, it is recomended that more resources should be allocated for education.

İÇİNDEKİLER

ÖZET v
ABSTRACT vi
TABLOLAR LİSTESİ ix
GRAFİKLER LİSTESİ x
ŞEKİLLER LİSTESİ xi
KISALTMALAR LİSTESİ xii
ÖNSÖZ xiii
GİRİŞ 1

BİRİNCİ BÖLÜM
EĞİTİM HİZMETİNİN NİTELİĞİ

1.1. EĞİTİM HİZMETİNİN TANIMI VE KAPSAMI 4
1.2. EĞİTİMİN GENEL AMACI 5
1.3. EĞİTİMİN BİREYSEL VE TOPLUMSAL FAYDALARI 6
1.3.1. Eğitimin Bireysel Faydaları 7
1.3.2. Eğitimin Toplumsal Faydaları 9

İKİNCİ BÖLÜM
EĞİTİM HİZMETİNİN FİNANSMAN KAYNAKLARI VE EĞİTİM HARCAMALARI

2.1. EĞİTİMİN FİNANSMANI 12
2.1.1. Eğitimde Kamu Sektörünün ve Özel Sektörün Desteği 13
2.2. EĞİTİM HARCAMALARI 18
2.2.1. Eğitim Kademelerine Göre Eğitim Harcamaları 18
2.2.2. Ekonomik Ayrıma Göre Eğitim Harcamaları 21

2.3. EĞİTİM HARCAMALARININ DAĞILIMI 24
2.3.1. Merkezi Yönetim Kaynaklı Eğitim Harcamaları 24
2.3.2. Yerel Yönetim Kaynaklı Eğitim Harcamaları 26
2.3.3. Özel Sektör Kaynaklı Eğitim Harcamaları 27

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
EĞİTİM HARCAMALARININ GELİŞİMİ VE ANALİZİ

3.1. EĞİTİM HARCAMALARININ EKONOMİDEKİ PAYI VE ETKİLERİ 37
3.1.1. Eğitim Harcamalarının Bütçe İçindeki Payı 37
3.1.2. Eğitim Harcamalarının GSMH İçindeki Payı 39
3.1.3. Eğitim ile Ekonomik Büyüme Arasındaki İlişki 40
3.1.3.1. Literatür Taraması 41
3.1.3.2. Model ve Veri Seti 46
3.1.3.3. Ekonometrik Analiz ve Sonuçları 48
3.1.4. Türkiye'de Eğitim Politikası ve Eğitim Sisteminde Reform 52
3.2. TÜRKİYE-OECD ÜLKELERİNİN KARŞILAŞTIRILMASI 56
3.2.1. Türkiye'deki Eğitim Sistemi Kalitesinin Uluslararası Karşılaştırmalardaki Yeri 65
SONUÇ 69
KAYNAKÇA 73

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 1: Eğitimin Bireysel ve Toplumsal Faydaları 7
Tablo 2: Ülkelerin Eğitim Finansman Yöntemleri..... 15
Tablo 3: Eğitim Kademelerine Göre Okul, Öğrenci ve Öğretmen Sayıları 19
Tablo 4: Eğitim Kademelerine Göre Okul, Öğrenci ve Öğretmen Sayılarının Toplam İçindeki Yüzdelik Payı 20
Tablo 5: Özel Eğitim Sınıfları ve Kaynaştırma Eğitiminde Öğrenci Sayıları..... 20
Tablo 6: Türkiye'de Hane Halkı Başına Ortalama Aylık Eğitim Hizmeti Harcamaları 28
Tablo 7: Tipik Bir Ailenin Eğitim Harcaması..... 29
Tablo 8: Hane Halkı Eğitim Harcamalarını Etkileyen Faktörler 30
Tablo 9: 2002-2012 Yılları Arası Toplam Nüfus-GSYİH-Beşte Birlik Dilime Düşen Nüfus 32
Tablo 10: Gelirin Yüzde Payları İle Dağılımı 32
Tablo 11: Dilimlere Göre Gelir 33
Tablo 12: Kişi Başı Yıllık Gelir 34
Tablo 13: Kişi Başı Aylık Gelir 35
Tablo 14: Dört Kişilik Bir Ailenin Eğitim Hizmetine Ayırdığı Pay 35
Tablo 15: MEB Bütçesinin Konsolide/Merkezi Bütçe İçindeki Payı 38
Tablo 16: 1997-2012 Yılları Arası GSMH İçinde Eğitim Harcamalarının Payı 39
Tablo 17: ADF Birim Kök Test Sonuçları 48
Tablo 18: 2013 Legatum Refah Endeksi..... 53
Tablo 19: Eğitim Kademelerine Göre Yapılan Harcamaların GSYİH İçindeki Payı 57
Tablo 20: Kamu Kaynaklı Eğitim Harcamalarının Eğitim Kademelerine Göre Dağılımı 59
Tablo 21: Bazı Ülkelerin PISA 2012 Puan Ortalamaları 67

GRAFİKLER LİSTESİ

Grafik 1: 2013 Yılı MEB Bütçesi 25
Grafik 2: 2012-2013 Yılında Birinci Sınıfa Kayıt Yaptıran Öğrenci Sayıları 55
Grafik 3: Öğrenci Başı Yıllık Eğitim Harcamasının Kişi Başı GSYİH İçindeki Oranı (2010) 61
Grafik 4: Dört Yaşındaki Çocuklarda ve İlköğretimde Okullaşma Oranları 62
Grafik 5: Ortaöğretim Okullaşma Oranları 63
Grafik 6: Yükseköğretim Okullaşma Oranları 64
Grafik 7: Türkiye'deki Öğrencilerin Matematik, Okuma ve Fen Alanlarındaki Ortalama Puanları 66

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1: Ekonometrik Model Değişkenleri 46

KISALTMALAR LİSTESİ

AB : Avrupa Birliği

ERG : Eğitim Reformu Girişimi

GSMH : Gayrisafi Milli Hasıla

GSYİH : Gayrisafi Yurt İçi Hasıla

MEB : Milli Eğitim Bakanlığı

OECD : İktisadi İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı

PIRLS : Uluslararası Okuma Becerilerinde Gelişim Projesi

PISA : Uluslararası Öğrenci Değerlendirme Programı

TEFBİS : Türkiye'de Eğitimin Finansmanı ve Eğitim Harcamaları Bilgi Yönetimi

TIMSS : Üçüncü Uluslararası Matematik ve Fen Başarısını Belirleme Programı

TKY : Toplam Kalite Yönetimi

TOBB : Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği

TÜİK : Türkiye İstatistik Kurumu

YGS : Yükseköğretim Giriş Sınavı

ÖNSÖZ

Yüksek lisans eğitimim ve tez çalışmamda bana destek olan, engin bilgi ve tecrübelerinden yararlandığım, sonsuz özveri ve sabırla çalışmamı bilimsel temeller ışığında şekillendiren danışman hocam Prof. Dr. Erdal GÜMÜŞ'e,

Tezime yapmış oldukları katkılardan dolayı Doç. Dr. Emrah FERHATOĞLU'na ve Yrd. Doç. Dr. Hakan ACAROĞLU'na,

Çalışmanın analitik kısmına katkı sağlayıp büyük emeği geçen Arş. Gör. Dr. Ferdi ÇELİKAY'a,

Yüksek lisans eğitimim süresince motivasyon ve desteğini her zaman gördüğüm, sabır ve ilgisiyle tezime katkı sağlayan Arş. Gör. Durdane KÜÇÜKAYCAN'a ve Arş. Gör. Gamze ÖZ YALAMA'ya,

Hayatta var olma sebebim olan, maddi ve manevi desteklerini hiçbir zaman esirgemeyen annem Emine YİĞİT ve babam Reşat YİĞİT'e,

Yüksek lisans eğitimine birlikte başladığımız bu süreçte bana destek veren, hoşgörü ve sabrını esirgemeyen değerli eşim Lokman DAL'a

Teşekkür ve saygılarımı sunarım.

Emel DAL

GİRİŞ

Eğitim, beşeri sermayenin yapı taşını oluştururken birey ve toplum üzerinde önemli etkiye sahiptir. Her bireyin eğitim fırsatlarından yararlanması için ülkeler çaba göstermektedir. Bu nedenle eğitime ayrılacak kaynak miktarı ve bu alanda yapılacak yatırımların getirisi ile toplumun refah artışını sağlamak önem taşımaktadır.

Gelişmiş ülkeler eğitim sistemlerini sürekli geliştirme ve yenileme yolundadır. Ekonomik ve siyasi krizlerin yaşandığı dönemlerde Türkiye, bütçeden eğitime yeterli kaynak ayıramamaktadır. OECD ülkeleri ile Türkiye'nin eğitim sisteminin yönetsel yapısına bakıldığında farklılıkların olduğu görülmektedir. OECD ülkelerinde eğitimin, yerel, bölgesel ve merkezi düzeyde yapılanma içerisinde olduğu söylenebilir. Türkiye'de ise eğitim sisteminin yapı ve işleyişi merkezi olarak örgütlenmektedir. Eğitim hizmetinin merkezden veya yerelden yönetimi ile ilgili literatürde, merkez ve yerel yönetimin sorumluluklarının dengeli bir şekilde paylaşılmasının yararlı olacağı ileri sürülmektedir. Kurt (2006: 62), bu konunun tartışılmasında öncelikle dikkat edilmesi gereken hususlardan birinin merkezden yönetim ve yerel yönetim kuruluşlarının birbirine karşıt seçenekler olarak algılanmaması gerektiğini, çünkü anayasal olan bu iki yapının, bir bütünü ifade etmekte ve aynı amacı gerçekleştirme çabasında ortak görev ve sorumluluklara sahip olduğunu vurgulamaktadır.

Eğitimin finansmanı, genel anlamda eğitim için fon sağlamak ve sağlanan bu fonları en etkin bir şekilde kullanmaktır. Ayrıca, eğitim sisteminin finansmanı, eğitimin tüm boyutlarını etkileyen ve diğer çalışma alanlarıyla iç içe olan bir çabayı gerektirir. Bu nedenle, eğitimin finansmanı, eğitim sektörünün mevcut sorunlarının temel nedenlerinden birisi olduğu gibi, öngörülen hedeflerin gerçekleşme olanaklarını da sınırlayan bir faktördür. Eğitim hizmetlerinin iyileştirilmesi ve yaygınlaştırılmasında, öncelikle devletin kendisine düşen görevi yerine getirme zorunluluğu vardır. Bu, aynı zamanda eğitimin öncelikli sektör olarak kabul edilmesinin de doğal sonucudur (MEB, 1996:401).

İlköğretim ve ortaöğretimin toplumsal getirileri yüksektir. Eğitim kademeleri ilköğretimden üniversiteye doğru yükseldikçe, bireysel fayda ön plana çıkmaktadır. Dolayısıyla eğitimde bireysel faydanın, en yüksek olduğu aşama yükseköğretimdir. Bu çalışmada, ilköğretim ve ortaöğretim kademeleri dikkate alınarak 1997-2012 yılları verileri kullanılmaktadır. Ayrıca eğitimde yaşanan gelişmelerin boyutu ile eğitimin bugünkü durumu incelenmekte ve bu bağlamda Türkiye-OECD ülkeleri karşılaştırması yapılmaktadır. Çalışmanın analitik kısmında 1980-2012 yılları arasında eğitimin ekonomik büyüme üzerindeki etkisi ekonometrik olarak incelenmekte ve analizde kişi başına düşen eğitim harcamaları, eğitim kademelerine göre okullaşma oranları değişkenleri kullanılmaktadır. Çalışma, üç bölüm ve sonuç kısmı ile tamamlanmaktadır.

Çalışmanın birinci bölümünde öncelikle kamu harcaması olarak eğitim harcamalarından söz edilmektedir. Eğitim, insanlara bireysel fayda sağlarken, toplumdaki diğer bireylere de fayda sağlama özelliğine sahiptir. Bu nedenle eğitim, literatürde yarı kamusal mal olarak değerlendirilmektedir. Yarı kamusal mal, piyasa tarafından üretilerek fiyatlandırılabilir. Bu mallar, devletin alanına girmekle birlikte özel sektöre de izin verilmektedir. Bu noktada devlet, verilen hizmetin miktarını ve kalitesini belirleyerek denetimle piyasaya müdahale etmektedir. Bu amaçla eğitim hizmeti sunumu itibariyle açıklamalar yapılmaktadır.

İkinci bölümde, eğitimin finansman kaynaklarında kamu ve özel sektörün desteğine yer verilmektedir. İlköğretim okullarında finansman sorunu, gelişmiş ülkelerin yanı sıra ülkemizde de tartışma konusu olmaktadır. Türkiye'de ilköğretim süresini sekiz yıla çıkaran kanunla birlikte kısa vadede finansman sağlamak için geçici vergi ve fonlar yürürlüğe konulmuştur. Eğitim kademelerine göre finansman desteği hane halkına doğru kaymıştır. Bu noktada hane halkı eğitim harcamaları ile beşte birlik gelir dağılımına göre yapılan harcamaların karşılaştırmalı analizi yapılmaktadır.

Çalışmanın üçüncü bölümünde, bir taraftan eğitim harcamalarının ekonomideki payları üzerinde durulmakta, daha sonra çalışmanın analitik kısmını oluşturan eğitim ve büyüme ilişkisi önce literatür bağlamında, sonra da regresyon analizi ile değerlendirilmektedir. Bölümün son kısmında ise genel bir konu olan 4+4+4 sistemi ile ifade edilen eğitimde yeni modelin üzerinde durulmaktadır. Son olarak OECD ülkeleri dikkate alınarak farklı eğitim değişkenleri ile karşılaştırmalar yapılmaktadır. Bu süreçte PISA verileri de kullanılmaktadır.

Sonuç kısmında, bu çalışmanın genel bir değerlendirmesi yapılarak politika önerilerine yer verilmektedir.

BİRİNCİ BÖLÜM

EĞİTİM HİZMETİNİN NİTELİĞİ

Bu bölümde öncelikle, eğitim hizmetinin tanımı ve kamu harcaması olarak eğitim harcamalarının kapsamından söz edilmektedir. Eğitimin genel olarak amacı belirtilmekte ve bölümün sonunda eğitim hizmetinin özel ve toplumsal faydaları açıklanmaktadır.

1.1. EĞİTİM HİZMETİNİN TANIMI VE KAPSAMI

Eğitim, bireysel ve sosyal ihtiyaçlar nedeniyle insanlara yapılan uzun vadeli yatırımdır. Eğitim bilimciler, zamanın ve ülkelerin koşullarına göre tanımlamalar yapmıştır. Tezcan (1981: 4) eğitimi, bireyin toplumsal gelişiminin elde edilmesi için seçilmiş ve deneyimli bir çevreyi içine alan süreç olarak değerlendirmiş; eğitimin birey davranışını kendi amaçları doğrultusunda şekillendiren bir niteliğe sahip olduğunu belirtmiştir. Akyüz (2013: 2) ise eğitimi, kişinin zihinsel, bedensel, duygusal, toplumsal yeteneklerinin ve davranışlarının en uygun şekilde geliştirilmesi; kişiye bir takım yeni yetenekler, davranışlar, bilgiler kazandırılması yönündeki çalışmaların tümü olarak nitelendirmiş, eğitimin hayat boyu sürdüğünü ifade etmiştir. Karaaslan (2005: 36) eğitimin, beşeri sermayenin yapı taşını oluşturduğunu bireyin ve toplumun gelişmesini sağladığını, ekonomik kalkınmayı desteklediğini, kültürel değerleri koruyup geliştirerek gelecek nesillere aktarılmasını sağladığını ifade ederek bu kavramın vazgeçilmez ve ertelenemez bir süreç olduğunu vurgulamıştır.

Bir ülkenin eğitim sistemi göstergesi, o ülkenin kendisini nasıl tanımladığı ve kendisine nasıl bir gelecek hazırladığı ile ilgilidir. Günümüzde eğitim düzeyinin yükselmesi ve eğitime katılma oranının artmasına rağmen bu artışın sürdürülmesi nitelikli işgücünün oluşumunda gerekli görülmektedir. Çünkü eğitim ve bilginin insan hayatında sınırı olmamakla birlikte insan hayatı sürdüğü müddetçe bunları geliştirerek hayat standardının yükseltilmesi önem arz etmektedir. Mustafa Kemal Atatürk, eğitimin önemini şu sözlerle vurgulamıştır:

"Eğitimdir ki bir milleti ya hür, bağımsız, şanlı, yüksek bir topluluk halinde yaşatır ya da milleti esaret ve sefalete terk eder."

Sülkü ve Abdioğlu (2012) devletin, eğitim hizmetlerini adaletli bir şekilde ve özellikle sosyo-ekonomik olarak dezavantajlı vatandaşların maddi olarak korunmasını sağlamayı amaçladığını belirtmektedir. Kamusal mal ve hizmetler içerisinde yer alan eğitim, tüm ülkelerde hem kamu hem de özel sektör tarafından sunulmaktadır. Bu nedenle eğitim salt kamu malı değil, yarı kamusal mal ve hizmet özelliği taşımakta, dolayısıyla karma bir mal olarak tanımlanmaktadır[1].

Genel olarak eğitim hizmetlerinin yarı kamusal bir hizmet olduğu görüşü kabul edilmekle birlikte bu durum, eğitim kademelerine göre değişmektedir. Eğitim hizmetinin kamu malı olma niteliğinin tespitinde *rekabetin olmaması* ve *dışlanamazlık* kriterleri vardır. Kamu maliyesinde eğitim hizmetinin niteliğinin tespitinde kullanılan kriterler doğrultusunda; temel ve orta öğretim tam kamusal mal ve hizmet, yüksek öğretim ise özel mal ve hizmete yakın yarı kamusal hizmet özelliği göstermektedir. Örneğin, talebin kapasiteye uydurularak Yükseköğretim Giriş Sınavı (YGS) yapılması eğitim hizmetinin özel mal olduğu niteliğini gösterse de, eğitimli insanın yarattığı olumlu dışsallık nedeniyle dışlanamaz ve rakip mal olma durumunu ortaya çıkarmaktadır. Dolayısıyla oluşan olumlu etki, ekonomik büyüme ve kalkınmayı sağlarken, devletin bütçe imkânları çerçevesinde bunu finanse etmesi gerekmektedir.

1.2. EĞİTİMİN GENEL AMACI

Eğitimin amaçları literatürde farklı yönlere vurgu yapılarak açıklanmıştır. Lewin ve Colclougho (1982: 26) eğitimin amaçlarını, bireyi sosyalleştirme, milli bütünleşmeyi sağlama, politik bilinci geliştirme ve bireyin karakterini geliştirerek, gelecekteki üretim sürecinde kullanılacak bireysel yetenekleri ve bilgileri geliştirmek olduğunu ifade etmiştir.

[1] 13. Uluslararası Ekonometri Yöneylem Araştırması ve İstatistik Sempozyomu Gazimağusa-Kuzey Kıbrıs. Çalışma, yazarlar tarafından KTÜ BAP proje sonuçlarından faydalanarak hazırlanmıştır.

Tuzcu (2006: 13) ise eğitimin değişmeyecek işlevini, ülke insanını çağa en uygun değer, bilgi ve becerilerle yetiştirmek olup, iletişim, demokratikleşme, açıklık ve işbirliği süreçlerinin etkin kullanımıyla, toplumsal gruplar arasında uzlaşma, farklı değerler arası hoşgörü, farklı kimliklere katkı ve işbirliği ortamı yaratmak olduğunu vurgulamıştır. Böylece eğitim, toplumda insanları daha nitelikli hale getirerek, yaşam kalitesini arttırmaktadır.

Gümüş ve Şişman (2012: 17-18) eğitimin amacında, eğitim kurumlarının rol oynadığını belirterek nitelik ve nicelikte insan gücünün yetişmesinin önemli olduğunu vurgulamışlardır. Bunun içindir ki, gelişmiş ülkeler toplumun ihtiyaç duyduğu uzmanlık ve meslek alanlarına göre eğitimi planlamaya çalışmaktadırlar. Bilgi toplumunda birey olarak varlığı devam ettirebilmek için, yani çağın gereklerine uyum sağlayabilmek için, herkesin yaşamı boyunca kendini yenilemesi ve yetiştirmesi gerekir.

Yukarıda belirtilen eğitim amaçlarına ek olarak, eğitimin bilgi ve beceriyle donatılmış kuşaklar yetiştirerek bireyin sosyal yaşantısına kalite kattığı söylenebilir.

1.3. EĞİTİMİN BİREYSEL VE TOPLUMSAL FAYDALARI

Eğitim, kişilerin verimliliğini arttırarak toplumsal kalkınma sürecinde sosyal ve siyasi açıdan önemli etki yaratmaktadır. Günümüzde gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler arasındaki en önemli farklardan birisi bilgidir. Bilgi toplumuna geçişin temel koşulu ise, yaşam boyu öğrenmeyi esas alan yaklaşımla eğitim verilmesidir. Bundan dolayı eğitimin genel çıktılarını Türkmen (2002: 45-61) şu şekilde belirtmiştir:

- Gelir artışı,
- Daha iyi birey ve kamu sağlığı
- Düşük doğurganlık oranı,
- Demokratikleşme,
- Siyasal iktidarın istikrarlı oluşu,
- Yoksulluk ve işsizliğin azaltılması,
- Artan çevre bilinci,
- Suç oranlarında düşme,

- Toplumsal suçlarda ve mülkiyet suçlarında düşme.

Mingat ve Tan (1996:4) ise eğitimin bireysel ve toplumsal faydalarını ayrıştırmış, bu durum Tablo 1'de sunulmuştur.

Tablo 1. Eğitimin Bireysel ve Toplumsal Faydaları

Eğitimin Bireysel Faydaları	Eğitimin Toplumsal Faydaları
1. Verimlilik artışı (kazanç ve diğer çıktılar) 2. Bireysel etkiler (daha iyi beslenme ve sağlık, zevk ve tercih artışı gibi)	1. İşçi verimliliğini olumlu etkilemesi (eğitilmiş işçilerin diğer işçiler üzerindeki olumlu etkisi) 2. Genişleyen teknoloji olanakları (eğitilmiş bireyle tıp vb. buluşların gelişmesi) 3. Toplumsal etkiler (toplumsal bütünleşme, nüfus artış hızının azalması, suçlarda azalma vb.)

Tablo 1' deki sınıflandırma dikkate alındığında eğitimin bireysel ve toplumsal etkileri söz konusudur. Eğitim hizmetiyle, bireyler doğrudan etkilenerek kişisel gelişimlerine fayda sağlar. Toplumsal olarak da kültürel katkıyla birlikte sosyal dışsallık yaratmış olur. Genel olarak eğitimin birey ve toplum üzerindeki faydaları birbiriyle bağlantılıdır. Bireyler toplumun dilidir, dolayısıyla eğitim seviyesini artırdıkça kişisel gelişimine ve toplumun kalkınmasına katkıda bulunarak toplumsal huzurun güçlenmesini sağlamaktadır. Eğitim seviyesi yükseldikçe yeni bilgiler yaygınlaşır ve ekonomik büyümeye katkı sağlanmış olur. Ekonomik büyümenin artmasıyla gelir dağılımı nispeten daha dengeli hale gelerek yoksulluğu önleyici işlevi yerine getirir.

Aşağıda sırasıyla eğitim hizmetinin faydaları belirtilmektedir.

1.3.1. Eğitimin Bireysel Faydaları

Bireylerin almış oldukları eğitim hizmetleri kişisel gelişimlerine fayda sağlamaktadır. Gümüş ve Şişman (2012: 55), eğitimin bireysel faydasını maddi ve manevi olarak nitelendirerek maddi olarak faydayı, bireyin yapmış olduğu bütün eğitim masrafları ile eğitimi sonucunda elde edeceği bütün getirilerinin arasındaki

fark olarak tanımlamışlardır. Eğitimin ölçülemeyen manevi faydasını ise ün, şöhret, toplumda saygınlık, statü gibi manevi tatmin sağlayan getiriler olarak ifade etmişlerdir. İnsanlar gelir seviyesi arttıkça yani belli bir değere ulaştığında manevi tatmine daha fazla önem verirler (Gümüş ve Şişman, 2012: 56). Weisbrod (1962:159), eğitim hizmetlerinden yararlanmanın kişiler üzerindeki ilk ve en önemli faydasını kişisel gelir artışına olan katkısı olduğunu beyan etmiştir. Bu nedenle bireylerin eğitim düzeyi arttıkça, ortalama olarak, daha yüksek kazanç sağlayacağı sonucuna varılabilir.

Eğitimin ekonomik yönünü inceleyen ilk yaklaşım, beşeri sermaye teorisi olarak kabul edilir. Beşeri sermaye konusunda Adam Smith, Alfred Marshall, Sir William Petty, A.W. Lewis, A.C. Pigou, J. Mincer, G. Becker ve T.W. Schultz gibi ekonomistler, önemli çalışmalar yapmışlardır (Gümüş ve Şişman, 2012: 41). T.W. Schultz (1961) beşeri sermaye teorisini geliştirerek, kişisel gelir ve bireylerin kendisine yaptığı yatırım arasındaki ilişkiyi açıklamıştır. Bireylerin kendine yatırım yapmasının işindeki verimliliği ve yeteneğini doğrudan arttırdığını dolayısıyla ücret farklılığına neden olduğunu belirtmiştir. Thurow (1970), bireyin eğitime devam etme yönünde bir karar verebilmesi için eğitim sonucu elde edeceği gelir ile yapacağı harcamaları karşılaştırması gerektiğini ifade ederken bu karşılaştırmanın yapılabilmesinde maliyet ve gelir akımlarının bugünkü değerine ihtiyaç olduğunu vurgulamıştır. Bireyler yapacakları yatırımda faydalarını maksimum yapmayı amaçlarlar. Birey için rasyonel olan, beşeri sermayesine yapacağı yatırımlarda faydaların bugünkü değerinin, maliyetlerin bugünkü değerini aştığı takdirde yatırım kararını vermesidir. Eğitim faydalarının bugünkü değeri, maliyetlerin bugünkü değerini aşar ise birey bu yatırımdan pozitif gelir elde edebilir (Thurow, 1970).

Beşeri Sermaye Teorisi ile öne sürülen eğitim-gelir ilişkisini açıklayabilmek için; yaş-kazanç profilleri ve geliri etkileyen değişkenlerin belirlenmesi yöntemleri geliştirilerek birçok çalışma yapılmıştır.

Özet olarak, eğitim hizmetinin bireysel faydası yüksek ücret elde etme, saygınlık, hayat boyu sağlayacağı manevi tatmin şeklinde sıralanabilir.

1.3.2. Eğitimin Toplumsal Faydaları

Eğitimin faydaları sadece birey ile sınırlı kalmamakta, gerek kişisel gelir gerekse ulusal gelirin arttırılması yolu ile toplumun tamamına yayılan ekonomik etkiler yaratmaktadır. Ortalama eğitim seviyesinin artması ile gelir artar ve bireysel gelir artışının toplumsal geliri arttırması sonucu sosyal dışsallık ortaya çıkmaktadır (Hebein, 1974: 606). Eğitim hizmeti ile birlikte ortaya çıkan bu dışsallık genellikle olumludur ve toplumun geneline yayılır. Sağlanan pozitif dışsallık toplumsal hizmet niteliğine dönüşür.

Eğitimin dışsallıklarının ortaya konulmasının, hem birey hem de kamu bütçesinden eğitime ayrılacak payın belirlenmesinde önemli işlevi bulunmaktadır. Eğitimin seviyesi yükseldikçe, öğrenci başına yapılan harcama miktarı arttığından, özellikle lise ve yükseköğretimin dışsallıklarının açıkça ortaya konulması önemli bir ihtiyaç olmaktadır. Üstelik bütün dışsallıklar hesaba katılarak eğitimin getirileri tam olarak hesaplanabildiğinde eğitim harcamalarının etkinliğine karar verme açısından da önemli bir kritere sahip olduğu görülmektedir (Çalışkan, 2007: 240). Eğitimle birlikte ortaya çıkan dışsallıklar literatürde şu şekilde yer almıştır.

Şener (1987: 14), siyasal karar alma mekanizmasının daha etkin işlemesini eğitimin yarattığı sosyal dışsallık olarak ifade etmiştir. Şener'e göre eğitimin, siyasal toplumsallaşmada vatandaşlık bilincinin yerleştirilmesi, daha güçlü bir siyasal etkinlik duygusunun oluşması ve siyasal katılım düzeyinin yükseltilmesini sağlama gibi faydaları vardır. Gelişmiş ülkelerde ortalama dokuz yıllık temel eğitim düzeyi ile etkin işleyen siyasal karar alma mekanizmaları arasında doğrusal ilişki olduğu gözlenmektedir. Buna karşılık, gelişmekte olan ülkelerde yapılan araştırmalar ise yetersiz eğitim hizmetlerinin vatandaşların siyasal karar almaya bilinçsiz bir şekilde katıldıklarını göstermektedir. Yüksek eğitim düzeyi, daha bilinçli vatandaşlar olmayı sağlamakla birlikte toplumsal birliği ve bağlılığı güçlendirmektedir. Bu bağlamda toplumsal uyum kapsamında eğitimin sosyal faydaları bireyin daha fazla gelir elde etmesi, suç oranının azalması, demokratikleşme ve yönetime katılma, bireysel sağlığı koruma olarak ifade edilebilir (Şener, 1987: 14).

Weisbrod (1962:169), eğitimin dışsal faydalarını ikametgâh, işveren ve toplum ile ilgili faydalar olarak sınıflandırmıştır. İkametgâh ile ilgili faydaların, kişinin ailesine ve yaşadığı çevreye yaydığı dışsallıklardan oluştuğunu ve anne-babanın eğitimli olması sayesinde çocuğun evde eğitim fırsatına kavuştuğunu, yetişkin olunca kendi çocuklarının da bu imkânlardan yararlandığını belirtmiştir. Böylelikle, göçler nedeniyle eğitimin sosyal faydaları diğer bölgelere yayılabilir. Eğitimin yaydığı diğer bir dışsal fayda da işverenin işçilerin eğitim almaları sonucunda elde edecekleri finansal kazançtan alacağı paydır. Eğitim ile işçinin niteliğinin arttırılması sonucu oluşan bazı faydalardan işveren de faydalanabilir. Eğitimin başka bir dışsal faydası ise toplumun tamamına yönelik olmasıdır. Örneğin, okuma-yazmanın öğrenilmesi sadece bireyin değil tüm toplumun kültür düzeyini arttırabilir.

Blaug (1972) ise eğitimin oluşturduğu dışsallıkları şöyle sıralamaktadır:

- Daha fazla eğitim görmüş olan kişiler, daha az eğitim görmüş kişilere gelir artışı sağlarlar.
- Daha iyi eğitilmiş şimdiki kuşaklar gelecekteki kuşaklara gelir artışı sağlar.
- Gizli yeteneklerin bulunup seçilmesi için etkin bir mekanizma kurulur.
- İşgücüne meslek bulmada esneklik kazandırır.
- Bilim ve teknolojide araştırmayı özendiren kurumsal çevreyi oluşturur.
- Vergilerle finanse edilen sosyal hizmetlere karşı isteği azaltacak olan yasalarla uyumlu davranış biçimini geliştirir ve sosyal refah hizmetleri için gönüllü sorumluluk duygusunu ödüllendirir.
- Bilgili seçmenler ve politikada yetenekli liderler yetiştirerek politik istikrarı besler.
- Sosyal dayanışmanın gereği olarak ortak kültürel katılımın kuşaktan kuşağa geçmesini sağlar.
- Eğitilmiş veya eğitilmemiş olan kişilerin bilgeliklerini ve ufuklarını genişletir ve boş zamanlarının değerlendirilmesine katkıda bulunur (Akt. Özer, 2010: 21).

Eğitimin faydaları üzerine pek çok araştırmalar yapılmıştır. Bunlardan birisi de OECD-Avrupa Yatırım Bankasının yaptığı araştırmadır. 22 OECD ülkesi, Asya, Afrika ve Latin Amerika olmak üzere toplam 78 ülkeyi kapsayan bu araştırma sonucunda eğitimin sosyal faydaları, gelirlerdeki artış, halk sağlığı, düşük doğurganlık oranı, demokratikleşme, yoksulluğun ve eşitsizliğin azalması, çevre bilincinin artması ve suç oranında düşme olarak belirlenmiştir (Ereş, 2005:2). Literatürde suç oranını azaltmanın olumlu toplumsal getirilerine ek olarak, eğitimin suçla ilgili ekonomik maliyeti azaltan etkisi üzerinde de durulmuştur. Lise eğitimini tamamlamanın suçla ilgili maliyetleri öğrenci başına azalttığı bulguları mevcuttur. ABD'de artan lise mezuniyeti oranından, sadece düşen suç oranı nedeniyle tasarruf sağlandığı belirtilmiştir. Lochner'in 2011 tarihli çalışmasında eğitimin sağladığı tasarruf ve suç oranlarındaki değişim araştırılmıştır. Buna göre lise mezuniyet oranlarında % 1'lik bir artış, toplum üzerindeki suçla ilişkili mali yükü 2,09 milyar USD azaltabildiğini belirtmiştir (Eğitim İzleme Raporu, 2011:147).

Bilimsel araştırmalar, eğitim düzeyi ile kalkınmanın unsurları olan ekonomik büyüme, siyasal ve toplumsal gelişme arasında doğrusal ilişkiler olduğunu ortaya çıkarmıştır. Araştırma sonuçları, eğitim düzeyi yüksek olan ülkelerin ekonomik ve sosyal göstergelerinin de yüksek olduğunu belirtmektedir (Kaya, 1989: 29). Bir toplumda var olan insan kaynağının, özellikle sosyal iyileşmeye ve buna bağlı olarak ekonomik gelişmeye katkısı oldukça büyüktür. Bu iyileşme ve gelişiminde bireyin aldığı eğitimin niteliği ve süresinin etkisi önemlidir (Wolfe ve Haveman, 2002: 42).

İKİNCİ BÖLÜM

EĞİTİM HİZMETİNİN FİNANSMAN KAYNAKLARI VE EĞİTİM HARCAMALARI

Günümüzde eğitime olan talebin ve eğitimin niteliğinin artmasıyla birlikte bunu karşılayacak yeterli kaynakların kullanılması önem kazanmaktadır. Bu nedenle, bu bölümde öncelikle eğitim hizmetinin finansmanında devletin ve özel sektörün ne kadar pay ayırdığına yer verilmektedir. Eğitim harcamaları, kademelerine göre ve ekonomik ayrıma göre analiz edildikten sonra harcama kaynakları olan merkezi, yerel yönetim ve özel sektör kaynaklı eğitim harcamaları incelenmektedir. Bölümün sonunda özel sektör kaynaklı eğitim harcamaları içerisinde yer alan hane halkı eğitim harcamalarının karşılaştırmalı analizine yer verilmektedir.

2.1. EĞİTİMİN FİNANSMANI

Eğitimin finansmanı, eğitim hizmetinin sunumu için gerekli parasal kaynakların elde edilmesidir. Bundan dolayı finansman, eğitimin farklı tür ve kademelerinde amaç ve toplumlara göre değişebilmektedir. Tural (2002: 27) eğitimin finansmanını, eğitimsel amaç ve hedeflere ulaşmak için gerekli parasal kaynakları sağlama ve bunları eğitim eşitliği ve etkinlik ölçütleri temelinde dağıtma süreci olduğunu, tek başına asla bir amaç değil, amaçlara ulaşmanın bir aracı olduğunu ifade etmiştir.

Eğitim hizmetinin sunumu için birtakım kaynaklara ihtiyaç vardır. Eğitim düzeylerine göre artan talep karşısında bunu karşılayacak kaynakların önemi de artmaktadır. Eğitimin devlet tarafından veya bireysel kaynaklardan finanse edilmesi ve bu paylaşımın hangi oranda olması gerektiği, ülkelerin ekonomik yönden gelişim düzeylerine, tercihlerine, eğitim talebinin büyüklüğüne, talep edilen eğitimin türüne göre farklılık gösterir (Gümüş ve Şişman, 2012: 76).

2.1.1. Eğitimde Kamu Sektörünün ve Özel Sektörün Desteği

Eğitim hizmeti, ilk olarak bireye daha sonra topluma sosyal fayda sağlamaktadır. Yarı kamusal mal olarak nitelendirilen eğitim, tam kamusal mal gibi görünse de özel mal ve hizmet olarak da düşünülebilir. Dolayısıyla eğitim hizmeti, toplumun refahını önemli ölçüde etkileyerek piyasa başarısızlığı yaratır ve devlet, sosyal yaşamın gereği olarak bunu sunar. Özel sektör tarafından üretilemeyen bu hizmetin finansmanında, öncelikle kişi ve kuruluşlardan vergi yoluyla sağlanmaktadır.

Nadaroğlu (2000: 217) vergiyi, devletin ya da devletten aldığı yetkiye dayanan kamu tüzel kişilerinin kamusal faaliyetlerinin gerektirdiği harcamaları karşılamak amacıyla ve yasal esaslara uymak kaydıyla hukuki cebir altında, karşılıksız olarak gerçek kişilerle gerçek olmayan kişilerden alınan parasal tutarlar olarak tanımlamıştır. Bu bağlamda toplam kamu gelirlerinin büyük bir kısmını vergiler oluşturmaktadır.

Eğitim hizmetlerinin vergilerle finansmanı daha çok fiziksel mekânların oluşturulması, araç-gereçlerin temini ve personel giderlerinin karşılanması yoluyla olmaktadır (Gümüş ve Şişman, 2012: 77).

Eğitim hizmetinin finansmanında bir diğer kamu geliri harçlardır. Harçlar, belli kamu hizmetinden yararlanan kişilerden alınmaktadır. Örneğin günümüzde yükseköğretim hizmetinden yararlanan öğrencilerden alınan katkı payları bu harçlar kapsamındadır. Ancak, kamu gelirleri içerisinde sınırlı bir paya sahiptir. Ülkemizde harçların kısmen kaldırıldığı, Millî Eğitim Bakanlığının 27/8/2012 tarihli ve 21512 sayılı yazısı üzerine 4/11/1981 tarihli ve 2547 sayılı Kanunun 46. maddesi ile 19/11/1992 tarihli ve 3843 sayılı Kanunun 7. maddesine göre, Bakanlar Kurulu'nca 27/8/2012 tarihinde kararlaştırılmıştır.

Devlet eğitim hizmetinden yararlanabilmesi için düşük gelirli ya da geliri olmayan öğrencilere kredi ve burslarla destek vermektedir. Ayrıca, öğrencilere burs ve kredi sistemi içerisinde verilen bu doğrudan yardımlar yanında ulaşım (indirimli bilet), konaklama (yurt), sağlık (mediko) gibi hizmetler de sunulmaktadır.

Çokgezen ve Terzi (2008:2-3) eğitime devlet müdahalesinin en yaygın şeklinin eğitim hizmetinin doğrudan kamu kurumları tarafından verilmesi olarak, ayrıca devletin kendisini eğitimin finansmanı ya da düzenlemesi ile sınırlayabildiğini ileri sürmektedirler. Eğitimin oluşturduğu dışsallıklar devletin eğitim hizmetini sunmasının temel gerekçesini oluşturmaktadır. Çokgezen ve Terzi, eğitime devlet müdahalesini savunanların, eğitimin sadece eğitimi alan bireye değil onun içinde yaşadığı topluma da fayda sağladığını ileri sürdüklerini ifade etmişlerdir.

Gök (1998), eğitimin insanı geliştiren ve özgürleştiren bir süreç olması sebebiyle temel bir hak olarak ele alınması gerektiğini ifade etmiş, eğitimin kamu hizmeti özelliği göstermesi, tüm vatandaşlara sınıf, cinsiyet, dil ve inanç ayrımı yapmadan devlet tarafından sunulması ilkesinin kabul edilmesi gerektiğini açıklamıştır. Ayrıca, malî imkânların sınırlı olması nedeniyle eğitim plânlamalarının hedeflerine zamanında ulaşamaması gibi olumsuzlukların mevcut olduğunu bu da, devlet gelirlerinin birbiriyle rekabet halinde olan hizmetler arasında dağılımının etkin bir şekilde sağlanamamasından kaynaklandığını ifade etmiştir. Gök (1998), vatandaşlık hakkı, insan hakları ve demokrasiye katılım haklarının kullanılabilmesi için devletin bireye eğitim vermesi ve eğitimin finansmanını sağlaması gerektiğine vurgu yapmaktadır.

Lott (1987), eğitimin devlet tarafından sunulma nedenlerini şu şekilde ifade etmektedir:

1) Demokrasi ile eğitimin önemli ilişkisi vardır. Eğitim düzeyi ne kadar yüksek tutulursa o oranda demokrasiyi daha verimli etkileyecektir.
2) Suçların azaltılmasında, eğitimle suç arasındaki çeşitli neden-sonuç ilişkisine rağmen tartışmalı bir konudur. Pek çok kişi tarafından benimsenen bir araştırmada: Eğitimin suç oranında azalma sağlayarak dışsal fayda yaratması devlet için çok önemlidir. Çünkü devlet, toplum düzenine zarar verenleri azaltmak istemektedir. Eğitim görmüş kişilerin daha az suç işlediğine ilişkin sonuçlara ulaşılması sebebiyle de eğitimin finansmanına destek vermektedir. Dolayısıyla devlet, suç oranlarını azaltmak için eğitime başvurmakta, eğitimin finansmanına katılmaktadır.

3) Eğitimin ekonomik büyüme ile doğrudan ilişkili olması eğitimin devlet tarafından sunulmasına örnek teşkil etmektedir.
4) Eğitimcilere refah transferinin sağlanması için eğitim hizmeti devlet tarafından sunulmaktadır.
5) Refah transferinin sağlanması için eğitim devlet tarafından sunulmaktadır. Nedeni ise devlet eğitimdeki gelişmenin, sosyal işgücü ve vatandaşlık talebinin artması sonucu olduğunu belirtmiştir.
6) Orta sınıfa yapılan refah transferi amacıyla eğitim devlet tarafından sunulur.
7) Eksik sermaye piyasalarından dolayı çocukların yetiştirme ve eğitim masraflarına katlanabilenler sonraki yıllarda onun hizmetleri için ödenenden çok daha azını elde etmektedirler. Bu da eğitimin devlet tarafından sunulmasına bir örnektir.

Her ülkenin koşullarına bağlı olarak eğitime ayıracağı kaynaklar o ülkenin milli gelirinin belli oranı olarak ifade edilebilir. Ancak sözü edilen oranlar yıldan yıla farklılık gösterebilir. Önceden belirlenmiş optimum bir orandan söz edilemez. Her ülkenin koşullarına göre bu değişkenlik gösterir bununla birlikte eğitime ayrılan kaynakların eğitime olan talebi karşılayacak yeterlilikte olması beklenir. Türkiye'de ve bazı seçilmiş ülkelerde eğitimin finansman yöntemleri Tablo 2'de gösterilmiştir.

Tablo 2. Ülkelerin Eğitim Finansman Yöntemleri

Ülke	Finansman Yöntemi
Almanya	Eyalet Yönetimleri + Yerel Yönetimler
Avusturya	Eğitim ve Kültür Bakanlığı + Eyalet Yönetimleri + Yerel Yönetimler
Belçika	Eğitim Bakanlığı + Yerel Yönetimler + Sivil Toplum Örgütleri
Danimarka	Eğitim Bakanlığı + Yerel Yönetimler
Finlandiya	Eğitim Bakanlığı + Yerel Yönetimler
Fransa	Eğitim Bakanlığı + Yükseköğrenim Araştırma Bakanlığı
Hollanda	Eğitim, Bilim ve Kültür Bakanlığı + Yerel Yönetimler
İngiltere	Yerel Yönetimler + Özel Kuruluşlar + Okul Yönetimleri
İrlanda	Merkezi Fonlar + Yerel Kaynaklar
İspanya	Eğitim Bakanlığı + Özerk Bölgeler ve Yerel Kaynaklar
İsveç	Eğitim Bakanlığı + Yerel Yönetimler
İtalya	Eğitim Bakanlığı + Yerel Yönetimler + Sivil Toplum Örgütleri
Lüksemburg	Eğitim ve Mesleki Öğretim Bakanlığı + Komünler + İşverenler
Portekiz	Eğitim Bakanlığı + Yerel Yönetimler + İşverenler
Yunanistan	Eğitim Bakanlığı + Sivil Toplum Örgütleri + Katkı Payı ve Bağışlar
Türkiye	Eğitim Bakanlığı + YÖK + Katkı Payı ve Bağışlar

Kaynak: Tuzcu, G. (2006), *Eğitimde Vizyon 2023 ve Avrupa Birliği'ne Giriş Süreci*, s. 161.

Tuzcu (2006: 162), Tablo 2'deki sınıflandırmada, ülkelerin eğitim bütçesi planlamasının ve eğitim için kaynak sağlama yetki ve sorumluluklarının merkezi ve yerel yönetimlerce paylaşıldığını, eğitim bütçesinin Türkiye'de olduğu gibi ağırlıklı olarak kamu yönetimince (genel bütçeden) karşılanan ülkeler Fransa, Hollanda, İrlanda, İspanya, İtalya, Lüksemburg, Portekiz ve Yunanistan; yerel yönetimlerce karşılanan ülkeler Almanya, Avusturya, Belçika ve İngiltere; kamu ve yerel yönetimlerce karşılanan ülkeler ise Danimarka, İsveç ve Finlandiya olarak açıklamıştır. Türkiye'de kamu veya özel kesim tarafından finanse edilen eğitim hizmeti, Milli Eğitim Bakanlığı'na veya Yükseköğretim Kurulu'na bağlıdır. Milli Eğitim Bakanlığının bütçesinden ayrılan ödeneklerin yanında okullar da kendilerine kaynak sağlamaktadır. Özel okullar ise finansmanını öğrencilerden aldıkları okul ücretleri ile karşılamaktadır. Eğitim kademeleri açısından bakıldığında finansman yapısı değişebilmektedir. İlköğretim ve ortaöğretimin finansmanı ağırlıklı olarak merkezi yönetime bağlıdır. Bunun yanında Türkiye'de eğitim hizmeti ticari bir nitelik olarak kabul edilmektedir. Eğitim seviyesi yükseldikçe bunun merkezi sınava bağlanması da ailelerin ekonomik gücünü önemli hale getirmektedir. Bununla ilgili Acemoğlu ve Pischke (2001), ABD'de yaptığı çalışmada, aile gelirinin, zorunlu eğitim sonrası eğitime katılımında güçlü bir faktör olduğunu belirtmektedir.

2003 yılında Sabancı Üniversitesi İstanbul Politikalar Merkezi bünyesinde Eğitim Reform Girişim (ERG) birimi oluşturulmuştur. ERG, Türkiye'nin eğitim politikaları oluşmasında katkı sağlamaktadır. Bu amaçla, 2011 yılındaki Eğitim İzleme Raporunda, Türkiye'de eğitime ayrılan tüm finansal kaynakları (kamu kaynakları, özel kaynaklar, uluslararası kaynaklar) aynı anda görmeyi sağlayacak bir veri toplama çalışmasına gereksinim olduğunu ifade etmiştir. Bu raporda, 2011 yılı başında uygulamaya konan ve okulların tüm gelir ve giderlerini kayıt altına almayı amaçlayan Türkiye'de Eğitimin Finansmanı ve Eğitim Harcamaları Bilgi Yönetim Sistemi Projesi (TEFBİS) çerçevesinde, Eğitim Harcamaları Anketi gerçekleştirilmiştir. Ancak bu anketin bir örneklem yerine evrene uygulanması, diğer bir deyişle tüm öğrencilerden ve tüm okullardan veri toplanması, hem veri güvenirliğiyle ilgili sorunlar yaratmış hem de toplanan verilerin analizini

zorlaştırmıştır. Anketten elde edilen bulgulara ilişkin 2011 yılında herhangi bir açıklama yapılmamıştır.

TOBB 2011 yılı Eğitim Meclisi Sektör Raporunda (2012), eğitim alanında yapılacak tüm yatırımlar ve bu yatırımların desteklenmesinin önemli olduğu ve özel sektörün hedeflere ulaşmada avantajlı durumda yer aldığı açıklanmıştır. Rapora göre, özel sektör MEB'in eğitim yükünü paylaşırken, bir yandan da vergi ve ek istihdamla ekonomiye katkı sağlamaktadır. Ancak özel sektörün eğitime yatırım yapma isteğine bürokratik süreçler ve mali süreçler açısından engeller bulunmaktadır. Ayrıca raporda son yıllarda devletin eğitime ayırdığı payın artarken, sadece özel okulların payının artırıldığı eğitim adına yapılan diğer faaliyetlerin gündemde yer almadığı belirtilmiştir.

Eğitimin özel sektör tarafından finansmanında Keskin ve Demirci (2003: 40) her okulun kendi ihtiyaçlarını kendisinin karşılaması gerektiğini ifade ederek okullardaki Toplam Kalite Yönetimi (TKY) gibi birtakım projelerin de bu amaçları desteklediğini belirtmiştir. Keskin ve Demirci'ye göre özel finansmanda eğitimin parasal maliyetinin ailelere yansıtılmasıyla öğrenciler, ailelerinin finansmana katılımı doğrultusunda eğitimden yararlanıp maddi katılımları oranında kalite elde etmektedir.

Eğitimde Vizyon 2023 ve Avrupa Birliğine Giriş Süreci (2006:163) araştırmasına dayanarak Türkiye'de eğitimin finansman kaynakları şöyle özetlenebilir:

- Konsolide bütçeden ayrılan paylar,
- Eğitime katkı payı (ilköğretim 4306 sayılı yasa),
- Öğrenci katkı payı (yükseköğretim 2547 sayılı yasa),
- Çıraklık ve mesleki teknik eğitimi geliştirme ve yaygınlaştırma fonu gelirlerinden ayrılan paylar (3308 sayılı yasa),
- Döner sermaye işletmelerinden sağlanan gelir,
- Dernek gelirleri (okul yaptırma, onarım gibi),
- İl özel idareleri bütçesinden ayrılan paylar,

- Kişi ve kuruluşların katkı ve bağışları,
- Dış ülke ve kuruluşlardan sağlanan krediler, burslar ve bağışlardır.

2.2. EĞİTİM HARCAMALARI

Eğitim harcamaları, eğitim hizmetlerinin gerçekleştirilmesi, nitel ve nicel anlamda genişletilmesi için kamu ve özel kesimce yapılan tüm harcamalardır (Tuzcu, 2006:166). Devlet, eğitim hizmetlerini sağlayabilmek için gerekli kaynaklarla harcama yapmaktadır. Bu bağlamda eğitim harcamalarının, devlet ve birey açısından en önemli harcama kalemi olmaktadır. Devlet eğitim harcamalarını; binalar, materyaller ve eğitimci maaşları gibi ödemelerle sunmakta bireyler ise aldıkları eğitim hizmeti karşılığında ödemeler yapmaktadır.

Ortaç (2003: 240), eğitim hizmetleri için yapılan harcamaları, gelirin yeniden dağılımında bir araç olması, iktisadi büyüme, kalkınma ve ekonomik istikrarın sağlanmasında fonksiyon üstlenmesi nedeniyle yatırım harcaması olarak da nitelendirmiştir. Ancak daha sonra eğitim harcamaları, sağladığı kısa süreli faydalar nedeniyle tüketim harcaması olarak da ifade etmiştir. Dolayısıyla bireyler, kendi bütçeleri çerçevesinde eğitim hizmetinden yüksek fayda elde etmek için harcama yaparlar.

Eğitim harcamalarını açıklayabilmek için, eğitimin kademelerine göre ve ekonomik ayrımına göre sınıflandırılmaya gidilerek incelenmektedir.

2.2.1. Eğitim Kademelerine Göre Eğitim Harcamaları

Ülkemizde kamusal eğitim harcamaları, eğitimin tür ve kademelerine göre şu şekilde sınıflandırılabilir (Baykal, 2006: 86):

A. Okul Öncesi Eğitim
B. İlköğretim
C. Ortaöğretim
   C.1. Yüksek öğretime hazırlama amaçlı kurumlar, genel lise, fen liseleri, anadolu liseleri

C.2. Mesleğe hazırlama amaçlı kurumlar, endüstri meslek liseleri, teknik liseler, kız meslek liseleri, imam-hatip liseleri, güzel sanatlar liseleri, otelcilik ve turizm meslek liseleri, motor meslek liseleri, sağlık liseleri ve diğer kamu kurumlarına bağlı meslek liseleri,

D. Yükseköğretim

D.1. Önlisans; meslek yüksek okulları

D.2. Lisans; fakülteler, harp okulları, GATA ve polis akademisi

D.3. Lisansüstü; yüksek lisans, doktora sanatta yeterlilik ve tıpta uzmanlık

E. Yetişkin Eğitim, Okuma-Yazma Kursları, Çıraklık Eğitimi

Ülkemizde temel olarak beş farklı eğitim kademesi bulunmaktadır. Devlet söz konusu eğitim kademelerine göre her yıl belirli tutarlarda harcamalar yapmaktadır. Hallak (1974: 18), eğitim kademelerindeki harcama tutarlarında farklılıklar bulunduğunu ifade etmiştir. Bunları, öğrenci ve öğretmen sayıları, toplam harcamalar içinde personel harcamalarının oranı, öğretmenlerin nitelik ve öğrenim durumları, mediko-sosyal harcamaların payı olarak sıralamıştır. Türkiye'nin toplam nüfusu içinden yaklaşık olarak % 30'u öğrenim görmektedir. Dolayısıyla eğitim hizmetinin talebine göre harcama farklılıkları oluşturdukları ifade edilebilir.

Tablo 3'te eğitim kademelerine göre 2011-2012 öğretim yılı resmi ve özel eğitimin okul, öğrenci ve öğretmen sayılarına yer verilmektedir.

Tablo 3. Eğitim Kademelerine Göre Okul, Öğrenci ve Öğretmen Sayıları

EĞİTİM KADEMELERİ	ÖZEL			RESMİ		
	Okul	Öğrenci	Öğretmen	Okul	Öğrenci	Öğretmen
Okulöncesi	3.453	110.652	14.964	25.172	1.058.904	40.919
İlköğretim	931	286.972	31.691	31.177	1.069.329	484.161
Ortaöğretim	840	133.816	19.386	3.331	2.532.250	103.330
Mesleki ve Teknik Öğretim	45	4.348	689	5.456	2.085.872	112.409

Kaynak: Mili Eğitim İstatistikleri, 2011-2012.

Tablo 4. Eğitim Kademelerine Göre Okul, Öğrenci ve Öğretmen Sayılarının Toplam İçindeki Yüzdelik Payı

EĞİTİM KADEMELERİ	ÖZEL			RESMİ		
	Okul	Öğrenci	Öğretmen	Okul	Öğrenci	Öğretmen
Okulöncesi	12	10	27	88	90	73
İlköğretim	3	3	6	97	97	94
Ortaöğretim	20	5	16	80	95	84
Mesleki ve Teknik Öğretim	0,8	0,2	0,6	99,2	99,8	99,4

Kaynak: Mili Eğitim İstatistikleri, 2011-2012.

Tablo 3'teki veriler dikkate alındığında, eğitim hizmetinden yararlanan öğrenciler, istihdam edilen öğretmenler ve okul sayılarının çoğunluğunun kamu sektöründe yer aldığı görülmektedir. Tablo 4'te yer alan yüzdelik paylara bakıldığında, özelde ortaöğretim ve okulöncesi eğitimde gelişme görülürken, özellikle mesleki ve teknik öğretimin payı % 1 oranında bile gerçekleşmemiştir. Nitelikli iş gücünün yetişmesinde mesleki eğitime önem verilmesi gerekmektedir. Tablo 3 ve 4'te gösterilen özel mesleki eğitim değerleri gereksinimleri karşılamazken bunun nedenini mesleki eğitime ayrılan bütçenin sınırıyla ifade edilebilir. Çünkü mesleki eğitimin maliyeti yüksektir.

Öğretmenlerin % 94'ü ise kamu sektöründe ilköğretimde görev yapmaktadır. Özel eğitim sınıflarında öğrenim gören öğrenci sayısının da fazla olmasının nedeni kaynaştırma yoluyla eğitim alan öğrenci sayısının artmasıdır. Tablo 5'te kaynaştırma eğitimindeki öğrenci sayıları gösterilmektedir.

Tablo 5. Özel Eğitim Sınıfları ve Kaynaştırma Eğitiminde Öğrenci Sayıları

EĞİTİM TÜRÜ	2010-2011	2011-2012
Özel Eğitim Sınıfı	18.541	20.958
Kaynaştırma Eğitimi-İlköğretim	84.580	137.893
Kaynaştırma Eğitimi-Ortaöğretim	7.775	10.860
TOPLAM	110.896	169.711

Kaynak: Milli Eğitim İstatistikleri, 2011-2012.

Kaynaştırma eğitimi, özel gereksinimli öğrencilere ve sınıf öğretmenlerine destek özel eğitim hizmetleri sağlanması koşuluyla, bu öğrencilerin akranlarıyla birlikte genel eğitim sınıflarında eğitim almaları olarak tanımlanır (Kırcaali-iftar, 1992: 45-50). Eğitim İzleme Raporu (2011), kaynaştırmayı özel gereksinimli çocuklara "en az kısıtlayıcı" eğitim ortamını sunan, bu çocukların gelişimlerini ve toplumla bütünleşmelerini en üst düzeyde sağlamak amacıyla tercih edilen eğitim biçimi olarak vurgulamıştır. Söz konusu Rapor, Türkiye'de gelişmiş bir yasal temele sahip olan kaynaştırma eğitiminin, son on yıldır giderek yaygınlaştığını 2011-2012 Eğitim-Öğretim yılında kaynaştırma eğitimi gören öğrenci sayısı bir önceki yılın verileriyle karşılaştırıldığında, özellikle ilköğretimde ciddi bir artış gözlemlendiğini ifade etmiştir.

MEB 2012 Yılı Bütçe Sunuşu'nda, ülkemizdeki özel eğitim hizmetlerinin daha çok geliştirilebilmesi ve yaygınlaştırılması için okul öncesi, ilköğretim ile meslekî ve teknik okullardaki engelli bireylerin toplumla bütünleşebilmelerine katkıda bulunmak amacıyla Avrupa Birliği finansal hibe desteği ile yürütülen "Özel Eğitimin Güçlendirilmesi Projesi" 16 Mart 2011'de başlatılmıştır. Sunuşta, söz konusu projenin yedi milyon Avro olup bir milyon Avrosu'nun özel eğitim ekipman ve materyali ile üç adet psikolojik ölçme aracının Rehberlik ve Araştırma Merkezlerinde kullanılmasına yönelik satın alınmasının planlandığı belirtilmektedir.

2.2.2. Ekonomik Ayrıma Göre Eğitim Harcamaları

Kamu hizmetlerinin çeşitli olması, yapılan harcamaların belirli ölçülere göre gruplandırılması ve gruplar arasında karşılaştırmalar yapılması önem arz etmektedir. Dolayısıyla kamu harcamalarında üçlü bir sınıflandırmaya gidilmektedir. Bunlar:

- Ekonomik Sınıflandırma
- İşlevsel (Fonksiyonel) Sınıflandırma
- İdari (Yönetsel) Sınıflandırma

Ekonomik sınıflandırmada, harcamaların ekonomik etkileri dikkate alınmaktadır. Çalışmanın bu bölümünde kamusal eğitim harcamaları ekonomik bakımdan incelenecektir. Kamu harcamaları ekonomik bakımdan ikiye ayrılmaktadır:

1. Gerçek (Reel) Harcamalar
   - Cari harcamalar
   - Yatırım harcamaları

2. Transfer Harcamaları

Ataç (1992: 33), gerçek harcamaları, kamu sektörü tarafından yapılan girdi alımları olarak değerlendirmiş, ayrıca bu harcamalar ile ekonominin kaynakları üzerinde kullanım hakkı elde edildiği için kamu sektörü tarafından kaynakların kullanımı, aynı kaynakların özel sektör tarafından kullanımını engellediğini ifade etmiştir.

Cari harcamalar, devletin her yıl yaptığı tüketim harcamaları olup bir sonraki döneme sarkmaz. Cari harcamalar kendi içinde ikiye ayrılır:

- Personel Harcamaları
- Diğer Cari Harcamalar (Dayanıklı Olmayan Mal ve Hizmetler)

Eğitim cari giderleri, eğitim hizmetlerinin gerektirdiği ve genellikle bir yıl içinde kullanılmakla tükenen mal ve hizmet alımlarından oluşmaktadır. Bu kalemler içinde, kütüphanecilik ve araştırma giderleri, demirbaş, kırtasiye alım giderleri, personele ödenen maaş ve ücretler vb. ödemeler yer almaktadır (Özgür, 2005: 20). Cari harcamaların büyük bir kısmını personel harcamaları oluşturmaktadır. Kamu yatırımlarından verim sağlamak için yeterli miktarda cari harcama yapılması gerekmektedir.

Yatırım harcamaları ise üretimi etkileyerek milli gelire katkıda bulunur. Bu harcamaların faydası uzun dönemde görülmektedir.

Yatırım harcamalarının esnekliği cari harcamalara göre daha fazladır. Bu harcamalardaki artış sadece kamu kesiminde değil, tüm ekonomi üzerinde genişletici etki yaratmaktadır. Eğitime yapılan yatırım harcamaları, bireyin niteliklerini geliştirmesi sonucu, özel sektör için kalifiye yani iyi eğitilmiş işgücü yaratır. Bütçe sınıflamasında yatırım harcamalarını etüt proje giderleri, yapı-tesis ve büyük onarım giderleri, makine, teçhizat, taşıt alım ve onarımlarını kapsamaktadır. Aynı zamanda yatırım harcamaları, ekonominin üretim gücünü doğrudan artıran harcamalardır (Baykal, 2006: 79).

Kamu harcamalarının diğer bir türü olan transfer harcamaları, kaynakların ekonomik birimler arasındaki yeniden dağılımını ifade eder. Devlet, karşılıksız olarak ödeme yapar.

Herekman (1996: 60), transfer harcamalarını, dolaylı-dolaysız transferler, gelir transferi-sermaye transferi, üretken ve üretken olmayan transfer harcamaları şeklinde ayrıma tabi tutmaktadır. Transfer harcamaları, kamulaştırma ve bina satın almaları, kurumlara katılma payları ve sermaye teşkilleri, iktisadi transfer ve yardımlar, mali transfer ve borç ödemelerini kapsamaktadır. Türk (1985), devlet tarafından sağlanan eğitim hizmetini, kişiler arasındaki gelir dağılımını dengelemesi konusunda doğrudan doğruya transfer harcaması gibi etki gösterdiğini ifade etmiştir. Buna göre devlet bütçesinden okullara yapılan hazine yardımı, öğrencilere burs, yemek yardımı gibi adlar altında yapılan harcamalar transfer harcamaları kapsamına girer.

Eğitim harcamalarının ekonomik sınıflandırmaya göre incelenmesi cari ve yatırım harcamalarının ağırlıkları hakkında fikir verirken tek başına yeterli olmamaktadır. Bu harcamaların yanında fonksiyonlarının da bilinmesi önemli bir konudur.

2.3. EĞİTİM HARCAMALARININ DAĞILIMI

Eğitim hizmeti, birçok ülkede hem kamu hem de özel sektör tarafından sunulmaktadır. Bu nedenle eğitime yapılan harcamalar en önemli sosyal harcamalar olup ekonomik kalkınma ve büyümede belirleyici unsur olmaktadır. Nitekim Türkiye'nin, genç nüfus yapısı nedeniyle eğitime daha çok kaynak ayırması gerekmektedir. Bu başlık altında Türkiye'nin eğitim harcaması merkezi kaynaklı, yerel yönetim kaynaklı ve özel sektör kaynaklı harcamalar olarak incelenmektedir.

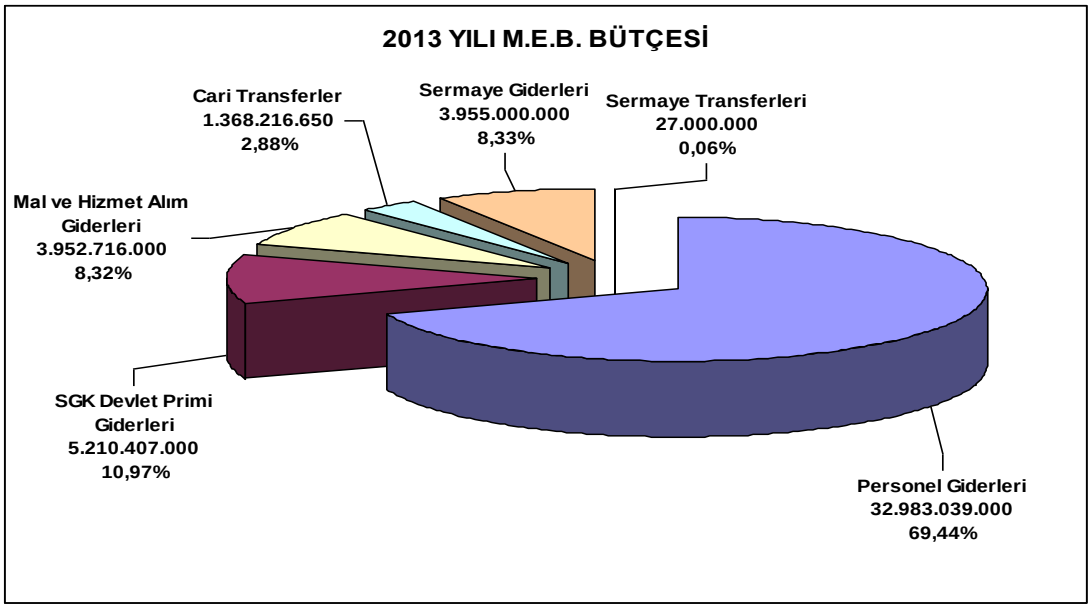
2.3.1. Merkezi Yönetim Kaynaklı Eğitim Harcamaları

Kamu harcamaları içerisinde en önemli harcama kalemi eğitim harcamalarıdır. Devletin merkezi yönetim kapsamında eğitim hizmeti sunmak için yaptığı giderler kamusal nitelik taşıyan eğitim harcamalarıdır ve bütçeden finanse edilmektedir. Merkezi yönetim bütçesi, genel bütçe, özel bütçe, düzenleyici ve denetleyici kurumların bütçelerinden oluşmaktadır.

Türkiye'de ilk ve orta öğretim düzeyindeki okullar Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlıdır ve çoğu devlet okullarıdır. Genç nüfusun sayı olarak yüksek olması, dengesiz gelir dağılımı ve kişi başına milli gelirin nispeten yüksek olmaması gibi nedenlerle Türkiye'de özel okullaşma sınırlı kalmıştır. Dolayısıyla, Milli Eğitim Bakanlığı'nın harcamaları, kamu kaynaklı eğitim harcamalarında en yüksek paya sahiptir (Çalcalı, 2009: 80).

2013 yılı Bütçe Sunuşunda, Millî Eğitim Bakanlığı bütçesi, 2002 yılında 7,5 milyar TL iken, 2012 yılında %424,9 artışla 39,1 milyar TL olmuş ve 2013 yılında 47,5 milyar TL öngörülmesiyle, artış oranı 2002 baz yılına göre % 536,6 olmuştur. 2013 yılı harcama tutarları Grafik 1'de gösterilmektedir.

Grafik 1. 2013 Yılı MEB Bütçesi

Kaynak: 2013 Yılı Milli Eğitim Bakanlığı Bütçe Sunuşu

Grafik 1'e göre, Milli Eğitim Bakanlığı bütçesinin yaklaşık % 69'luk bölümü personel giderlerine, % 11'lik bölümü sosyal güvenlik devlet primi giderlerine ayrılmıştır. Eğitime bütçeden ayrılan payın % 80'lik bölümünü personel harcamaları oluşturmaktadır. Bundan dolayı temel ve orta öğretim merkezden yönetim anlayışı ile mi yoksa yerel yönetimlerce yönetilmesi ile mi daha etkin olacağı tartışmalı bir konudur. Akgün ve Şimşek (2011), eğitim harcamalarının merkezi kaynaklı olması durumunda aşağıda yer alan yararların ortaya çıkacağını savunmaktadırlar:

- Eğitim programları ülkenin bütününde standarttır. Ülkenin özellik ve gereksinimleri ön plandadır.
- Okulların eğitiminin nitelik olarak eşit olmasını ve böylece eğitimde fırsat eşitliğini sağlamak daha kolaydır.
- Eğitimi ülke düzeyinde planlamak daha kolaydır.
- Eğitimcilerin iş güvencelerini sağlamak daha kolay görülmektedir.
- Okul, bina, araç-gereç ve donanımları konularında standartlar geliştirmek daha olasıdır.

2.3.2. Yerel Yönetim Kaynaklı Eğitim Harcamaları

Yerel yönetimler, merkezi yönetimden ayrı bir tüzel kişiliğe sahip olup kendi bütçelerini yapma yetkileri olan belli bir hukuk düzeni içinde oluşturulmuş kuruluşlardır. Ülkemizde yerel yönetimler, il özel idareleri, belediyeler ve köylerden oluşmaktadır. Mahalli İdareler Genel Faaliyet Raporunda (2012: 87-88), yerel yönetimlerin eğitim hizmetine ayırdığı pay 2012 yılı itibariyle % 5,56 olarak belirtilmiştir.

İl Özel İdareleri Kanunu'na göre, öğrenciler için pansiyon, yüksekokul öğrencileri için yurtlar açmak, ilk ve orta öğretim düzeyinde okullar yapmak, sanatsal ve kültürel çalışmalara, halk eğitim çalışmalarına imkân sağlamak ve katılmak il özel idarelerinin görevleri arasındadır[2]

Karaaslan (2005: 59), son yıllarda eğitim harcamalarının önemli bir kısmının il özel idareleri tarafından yerine getirildiğini ve personel harcaması dışındaki kalan eğitim harcamalarının önemli bir kısmının genel bütçeden il özel idarelerine ödenek ve nakit aktarmak suretiyle yerine getirildiğini ifade etmiştir.

Akgün ve Şimşek (2011), eğitim harcamalarının yerel yönetim kaynaklı olduğunda ortaya çıkması muhtemel yararları şöyle ifade etmektedirler:

- Okulun eğitim programı yerel gereksinim ve özelliklere uygun olarak geliştirilebilir.
- Eğitim kurumları arasında gerek ülke bazında gerekse yerel birim bazında bir eşitlik yerine rekabet ve yarış vardır.
- Planlama yerel düzeyde olmaktadır.
- Eğitimin finanse edilmesinde ve insan gücü gereksinimlerin sağlanmasında yerel olanakların sağlanması daha kolaydır.
- Yerel özelliklere uygun bina ve donanım sağlama olanağı daha fazladır.

[2] http://www.arem.gov.tr/ortak_icerik/arem/Projeler/Yonetim/Koy_hizmetleri/Bl_3.pdf, Erişim Tarihi: 24.10.2013

2.3.3. Özel Sektör Kaynaklı Eğitim Harcamaları

Özel kişi ve kuruluşlar, hane halkları ve özel eğitim kurumlarının eğitim hizmeti için yapmış oldukları harcamalar, özel kaynaklı eğitim harcaması olarak değerlendirilebilir (Çalcalı, 2009: 82). Türkiye'de eğitimin ağırlıklı olarak devlet eliyle yapılması (ilk ve ortaöğretimde % 97) istenen kaliteyi engellemektedir. Dünyada gelişime açık alternatif yaklaşımlarla eğitime yatırım özendirilmektedir (Türkiye Eğitim Meclisi Sektör Raporu, 2011: 48).

Özel nitelikli eğitim harcamalarını en fazla yapan kesim hane halklarıdır. Özellikle Türkiye'de kamu eğitim kurumları dışında dershane eğitimi de söz konusudur. Milli Eğitim Bakanlığı'nın denetimine bağlı olarak faaliyet gösteren bu kurumlarda, her eğitim kademesinden (yabancı dil, iş sınavlarına hazırlık gibi) öğrenciler eğitim almaktadırlar ve böylelikle hane halkı harcamaları son yıllarda artış göstermiştir.

Ülkemizde sürekli gelişen ve değişen bir yapı içinde bulunması nedeniyle hane halkı gelir ve tüketim harcamaları anketinin belli dönemlerde yinelenmesi gerekmektedir. 1994 yılında bu anket yapıldıktan sonra 1999 yılı seçim yılı ilan edilmesi ve yaşanan depremin etkisinden dolayı anket uygulaması 2001 yılına ertelenmiştir. Ancak 2001 yılında yaşanan ekonomik kriz hane halkı tüketimini etkilemiş, bundan dolayı anketin amacını etkilediği düşünülerek iptal edilmiştir. Bu nedenle Tablo 6'da Türkiye'de hane halkı başına ortalama aylık eğitim hizmeti harcama dağılımı 2001 yılından sonraki veriler değerlendirilmiştir. Tablo 6, hane halkının bütçelerinden ayırdıkları eğitim harcamalarının yıllara göre artışlarını göstermektedir.

Tablo 6. Türkiye'de Hane Halkı Başına Ortalama Aylık Eğitim Hizmeti Harcamaları (TL)

Yıllar	Kişi Başı Ortalama Aylık Eğitim Hizmeti Harcamaları (TL)
2002	10
2003	18
2004	19
2005	20
2006	26
2007	34
2008	14
2009	14
2010	38
2011	42
2012	55

Kaynak: TÜİK

Türkiye'de hane halkının aylık eğitim harcamaları atış gösterse de 2008 ve 2009 yıllarında yaşanan ekonomik kriz, hane halkının gelirlerinde düşüşe yol açmıştır. Bu yüzden aileler, kazançlarının önemli bir kısmını barınma ve beslenme giderlerine ayırmışlardır. Tablo 6'da yer alan veriler kişi başı olduğundan bir ailenin ortalama dört kişiden oluştuğu varsayımı (2012 yılı TÜİK ortalama hane halkı büyüklüğü: 3,7) ile bir ailenin eğitime ayırdığı aylık ortalama harcamanın bulunması mümkündür. Bu yöntem ile elde edilen harcama tutarı ilgili yılın ortalama aylık net asgari ücreti içindeki payına ulaşılabilir. Bu bilgiler çerçevesinde Tablo 7 düzenlenmiştir.

Tablo 7. Tipik Bir Ailenin Eğitim Harcaması*

Yıllar	Kişi Başı Ortalama Aylık Eğitim Hizmeti Harcamaları (TL)	Ailedeki Birey Sayısı	Ailenin Toplam Eğitim Harcaması (TL)	Ortalama Aylık Net Asgari Ücret (TL)	4 Kişilik Bir Ailenin Eğitim Hizmetine Ayırdığı Pay
2002	10	4	40	174	0,23
2003	18	4	72	226	0,32
2004	19	4	76	311	0,24
2005	20	4	80	350	0,23
2006	26	4	104	380	0,27
2007	34	4	136	411	0,33
2008	14	4	56	493	0,11
2009	14	4	56	537	0.10
2010	38	4	152	588	0,26
2011	42	4	168	645	0.26
2012	55	4	220	721	0.31

***Tablo, dört kişiden oluşan bir ailenin ortalama aylık asgari ücret içindeki eğitim harcamasının payını göstermektedir.

Tablo 7'deki veriler, ortalama aylık net asgari ücretin yıllara göre gelişimini göstermektedir. 2002 yılında eğitim harcaması ortalama aylık net asgari ücretin %23'ü iken 2007 yılında %33'e yükselmiştir. 2008 ve 2009 yılında bu pay azalarak %10 düzeyine inmiş olup 2012 yılı itibariyle %31'e ulaşmıştır. Eğitimin finansmanında en fazla paya sahip olan hane halkının yaptığı harcamalardır. Bu nedenle hane halkı eğitim harcamalarını etkileyen faktörler Tablo 8'de yer almaktadır.

Tablo 8. Hane Halkı Eğitim Harcamalarını Etkileyen Faktörler

	Harcamaları Etkileyen Faktörler	Açıklama
1	**Kişisel ve Kültürel Algılar**	Eğitimin kamu kaynakları dışında finanse edilmesi
		Ailelerin çocuklarının eğitime verdiği önem
		Toplumsal sınıf beklentileri
2	**Kurumsal Etkiler**	Kamu okullarındaki eğitimin niteliği
		Yasal düzenleme ve politikalar
		Kayıt ve öğrenim ücreti
		Öğrenciler için finansal araçlar
		Vergi teşvikleri
		Öğrenci Kontenjanları
3	**Ekonomik Etkenler**	İşgücü piyasasının durumu
		Eğitimin getirisi
		Ailenin geliri
4	**Sosyo-Demografik Etkenler**	Ebeveynlerin eğitim düzeyi
		Anne ve babanın mesleği
		Cinsiyet
		Hane halkının yaşadığı yer
		Farklı eğitim düzeylerine katılım

Kaynak: YOLCU, Hüseyin (2011) "*Hane Halkının Eğitim Harcamalarını Etkileyen Etmenler: Kuramsal Bir Çalışma*" Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Sayı: 5

Ailelerin bütçelerinden yaptıkları harcamalar, içinde bulundukları ekonomik koşullara göre farklılaşmaktadır. Son yıllarda özellikle eğitim hizmeti, kamu kaynaklarının dışında finanse edilmesinin gerekliliğini ortaya çıkarmıştır.

İhtiyaçlarını devletin ayırdığı bütçeyle karşılayamayan okul yöneticileri, finans arayışı içine girmiş ve aileleri de finans kaynakları içine dâhil etmiştir. Böylece ilköğretim hizmetlerinin devlet tarafından karşılanmayan kısımları doğrudan ve dolaylı harcamalar yapmaları yoluyla ailelere yüklenmektedir. Bu kaynaklardan kayıt paraları, eğitime katkı payları, kitap, ulaşım, karne, diploma vb. harcamalar ailelerden doğrudan alınırken; yemek, harçlık vb. harcamalarla da aileler dolaylı olarak eğitime katkıda bulunmaktadır (Altuntaş, 2005:8). Eğitim sadece kişisel geliri değil aynı zamanda gelir dağılımını da olumlu yönde etkilemektedir. Konuyla ilgili

olarak yapılan çalışmalarda, eğitim düzeyi yüksek toplumların gelir dağılımı adaletinin daha iyi sağlandığı sonuçlarına ulaşılmıştır. Örneğin, İngiltere'de 1972 yılında zorunlu eğitimin bir yıl artırılmasının kişisel gelir dağılımı eşitsizliğini gelecekte % 12 ile % 15 arasında düşürebileceği sonucuna varılmıştır (Psacharopoulos, 1992:482'dan, Akt. Ereş, 2005).

Eğitimin getirisi uzun yıllar sonra ortaya çıkabilmektedir. Çocuklarını kendinden daha üst seviyede görmek isteyen aileler eğitime önem verip daha çok harcama yapmaktadırlar. Toplumda çeşitli mesleklerin ön plana çıkması ailelerin eğitim harcamalarını arttırmaktadır. Özellikle eğitim düzeyi yüksek aileler gelirlerinin önemli bir kısmını çocukların eğitimine ayırmaktadırlar. Tomul (2008), yaptığı araştırmada çocuğa yapılan eğitim harcamaları üzerinde anne-babanın eğitim düzeyinin önemli bir rolü olduğunu belirtmektedir. Çalışmadan elde edilen sonuca göre babanın eğitim düzeyi arttıkça çocuğa yapılan eğitim harcamaları artmaktadır. Ayrıca eğitim düzeyindeki artışın etkisinin kızlara yapılan eğitim harcaması üzerinde daha etkili olduğunu vurgulamıştır. Anne ve babanın mesleği ile gelir düzeyi de çocuklarına yaptıkları eğitim harcamalarını etkilemektedir. Ülkelerin eğitim finansmanına ve eğitim kademelerine göre yapılacak harcamalar da farklılaşmaktadır.

Yapılan araştırmalarda, çocukların eğitime katılmalarının ailelerinin gelir düzeyleri ile ilişkili olduğunu göstermektedir. Zengin ailelerin çocukları eğitimlerine devam ederken geliri düşük ailelerinin çocuklarının okulu bırakma ihtimalleri daha yüksek olmaktadır. Bu durum hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ülkelerde karşılaşılan bir sorundur. Bu bağlamda ilköğretime yönelik kamu eğitim harcamalarının faydaları daha genel ve evrenseldir. Hem zengin hem de fakir ailelerin çocukları bundan yararlanmaktadır. Fakat lise ve üniversite eğitiminde zengin ailelerin çocuklarının bu eğitime devam etmesi göz önüne alındığında daha çok bu ailelerin çocukları üniversite için yapılan kamu eğitim harcamalarından faydalanmaktadır (Zhang, 2002: 7-8).

Hane halkı eğitim harcamalarını etkileyen faktörlerin toplumsal refahı sağlamaya doğrudan katkısı olduğu söylenebilir. Bu faktörlerin temelinde daha çok

ekonomik nedenlerin yer aldığı dikkat çekmektedir. Ülkemizde herkesin farklı gelir düzeyleri vardır. Bunun için beşte birlik dağılım dikkate alınarak hane halkı eğitim harcamalarının karşılaştırmalı analizi aşağıda incelenmiştir.

Tablo 9. 2002-2012 Yıllar Arası Toplam Nüfus-GSYİH-Beşte Birlik Dilime Düşen Nüfus

Yıllar	Nüfus (Bin)	GSYİH (Milyon TL)	Her Dilime Düşen Nüfus (Bin)
2002	69.302	350.476	13.860
2003	70.231	454.781	14.046
2004	71.152	559.033	14.230
2005	72.065	648.932	14.413
2006	72.974	758.391	14.595
2007	70.586	856.387	14.117
2008	71.517	950.144	14.303
2009	72.561	953.973	14.512
2010	73.723	1.105.101	14.745
2011	74.724	1.294.893	14.945
2012	75.627	1.416.817	15.125

Kaynak: TÜİK.

Tablo 9'da 2002-2012 yılları arasındaki Türkiye'nin nüfusu, gayri safi yurt içi hasıla tutarları TÜİK'ten elde edilmiştir. Nüfusun beşte birlik dilimine düşen sayı, toplam nüfus beşe bölünerek hesaplanmıştır. Buna göre, yıllar itibariyle her dilime düşen nüfus sayısıyla birlikte gayrisafi yurt içi hasıla tutarlarının artış gösterdiği görülmektedir.

Tablo 10. Gelirin Yüzde Payları ile Dağılımı

Yıllar	Birinci %20	İkinci %20	Üçüncü %20	Dördüncü %20	Beşinci %20
2002	0,0529	0,0981	0,1402	0,2083	0,5005
2003	0,0600	0,1028	0,1447	0,2093	0,4832
2004	0,0604	0,1069	0,1522	0,2188	0,4617
2005	0,0605	0,1108	0,1583	0,2260	0,4444
2006	0,0510	0,0990	0,1480	0,2190	0,4840
2007	0,0580	0,1060	0,1520	0,2150	0,4690

2008	0,0580	0,1040	0,1520	0,2190	0,4670
2009	0,0560	0,1030	0,1510	0,2150	0,4760
2010	0,0580	0,1060	0,1530	0,2190	0,4640
2011	0,0580	0,1060	0,1520	0,2170	0,4670
2012	0,0650	0,1100	0,1560	0,2200	0,4500

Kaynak: TÜİK

Tablo 10, gelirin beşte birlik dağılımına göre 2002-2012 yılları arasındaki paylarını göstermektedir. Gelirin yüzde payları, kişisel gelir dağılımını ölçmede kullanılan ölçüttür. Hanedeki tüm fertler eşdeğer hane halkı kullanılabilir gelirlerine göre beş gruba bölünerek % 20'lik hane halkı grupları oluşturulmaktadır. "İlk % 20'lik grup" geliri en düşük olan grubu, "Son % 20'lik grup" ise geliri en yüksek olan grubu tanımlamaktadır. Tabloya göre 2002 yılında geliri en düşük olanın milli gelirden aldığı pay % 5 iken, yüksek gelir grubundakilerin milli gelirden aldığı pay % 50'dir. 2012 yılında ise en düşük gelir gruplarına milli gelirden ayrılan pay % 6,5'e yükselirken, yüksek gelir gruplarına milli gelirden ayrılan pay % 45'e düşmektedir. Ancak 2002 -2012 yılları arasında Türkiye'nin içinde bulunduğu ekonomik koşulların dilimlere göre düşen geliri arttırdığı görülmektedir. Tablo 11'de her dilime düşen gelir hesaplanmıştır.

Tablo 11. Dilimlere Göre Gelir (Milyon TL)*

Yıllar	Birinci %20	İkinci %20	Üçüncü %20	Dördüncü %20	Beşinci %20
2002	18.540	34.382	49.137	73.004	175.413
2003	27.287	46.751	65.807	95.186	219.750
2004	33.766	59.761	85.085	122.316	258.106
2005	39.260	71.902	102.726	146.659	288.385
2006	38.678	75.081	112.242	166.088	367.061
2007	49.670	90.777	130.171	184.123	401.646
2008	55.108	98.815	144.422	208.082	443.717
2009	53.422	98.259	144.050	205.104	454.091
2010	64.096	117.141	169.080	242.017	512.767
2011	75.104	137.259	196.824	280.992	604.715
2012	92.093	155.850	221.023	311.700	637.568

***Bu tablo TÜİK'den elde edilen veriler doğrultusunda hazırlanmıştır.

Tablo 11, 2002-2012 yılları arasında her dilime düşen geliri göstermektedir. Buna göre gayri safi yurt içi hasıla tutarı, ilgili yılın yüzde payı ile çarpılarak her dilime düşen gelir hesaplanmıştır. Örneğin Tablo 9'da 2012 yılı GSYİH tutarının 1.416.817 Milyon TL, Tablo 10'da ise en düşük gelir grubunun yüzde payının 0,065 olduğu görülmektedir. İki değer çarpıldığında dilime düşen gelir 92.093 Milyon TL bulunur. Buna göre, Tablo 11 incelendiğinde yıllar itibariyle her dilime düşen gelirin artış gösterdiği görülmektedir.

Tablo 12. Kişi Başı Yıllık Gelir (TL)*

Yıllar	Birinci %20	İkinci %20	Üçüncü %20	Dördüncü %20	Beşinci %20
2002	1.338	2.481	3.545	5.267	12.656
2003	1.943	3.328	4.685	6.777	15.645
2004	2.373	4.200	5.979	8.595	18.138
2005	2.724	4.989	7.127	10.175	20.009
2006	2.650	5.144	7.691	11.380	25.150
2007	3.518	6.430	9.221	13.042	28.451
2008	3.853	6.908	10.097	14.548	31.022
2009	3.681	6.771	9.926	14.133	31.290
2010	4.347	7.945	11.467	16.414	34.777
2011	5.025	9.184	13.170	18.802	40.463
2012	6.089	10.304	14.613	20.608	42.152

***Bu tablo TÜİK'den elde edilen veriler doğrultusunda hazırlanmıştır.

Tablo 12, beşte birlik dağılım çerçevesinde kişi başı yıllık geliri göstermektedir. 2012 yılında milli gelirden en düşük payı alan grubun nüfusu 15.125 bin kişi, geliri 92.093 Milyon TL ise bulunan bu değerler oranlandığında kişi başı düşen gelir 6.089 TL olarak bulunur. Kişi başına düşen aylık gelir Tablo 13'te hesaplanmıştır.

Tablo 13. Kişi Başı Aylık Gelir (TL)*

Yıllar	Birinci %20	İkinci %20	Üçüncü %20	Dördüncü %20	Beşinci %20
2002	112	207	295	439	1.055
2003	162	277	390	565	1.304
2004	198	350	498	716	1.512
2005	227	416	594	848	1.667
2006	221	429	641	948	2.096
2007	293	536	768	1.087	2.371
2008	321	576	841	1.212	2.585
2009	307	564	827	1.178	2.608
2010	362	662	956	1.368	2.898
2011	419	765	1.098	1.567	3.372
2012	507	859	1.218	1.717	3.513

***Bu tablo TÜİK'den elde edilen veriler doğrultusunda hazırlanmıştır.

Tablo 7'de farazi bir ailenin ortalama aylık net asgari ücreti dikkate alınarak eğitim harcamaları payına yer verilmişti. Eğitim harcamalarını beşte birlik gelir dilimleri dikkate alınarak görmek açısından değerlendirme yapılması mümkündür. Tablo 14, eğitim hizmetine ayrılan pay beşte birlik dağılıma göre düzenlenmiştir.

Tablo 14. Dört Kişilik Bir Ailenin Eğitim Hizmetine Ayırdığı Pay*

Yıllar	4 Kişilik Bir Ailenin Toplam Eğitim Harcaması (TL)	Birinci %20	İkinci %20	Üçüncü %20	Dördüncü %20	Beşinci %20
2002	40	0,3587	0,1935	0,1354	0,0911	0,0379
2003	72	0,4447	0,2596	0,1844	0,1275	0,0552
2004	76	0,3843	0,2171	0,1525	0,1061	0,0503
2005	80	0,3524	0,1924	0,1347	0,0943	0,0480
2006	104	0,4709	0,2426	0,1623	0,1097	0,0496
2007	136	0,4639	0,2538	0,1770	0,1251	0,0574
2008	56	0,1744	0,0973	0,0666	0,0462	0,0217
2009	56	0,1826	0,0992	0,0677	0,0475	0,0215
2010	152	0,4196	0,2296	0,1591	0,1111	0,0524
2011	168	0,4012	0,2195	0,1531	0,1072	0,0498
2012	220	0,4336	0,2562	0,1807	0,1281	0,0626

***Bu tablo TÜİK'den elde edilen veriler doğrultusunda hazırlanmıştır.

Tablo 14'te farazi dört kişilik bir ailenin toplam eğitim harcamasının gelir içindeki payı yıllar itibariyle beşte birlik dağılımla hesaplanmıştır. Örneğin, 2002 yılında birinci gelir düzeyinde, dört kişilik bir ailenin aylık eğitim harcaması olan 40 TL'yi Tablo 13'te hesaplanan aylık gelir 112 TL'ye oranlandığında yaklaşık % 36 bulunur. Tablo 7'de ortalama aylık asgari ücret içindeki eğitim harcaması payı hesaplandığında 2002 yılında %23 iken, beşte birlik gelir dağılımının birinci gelir düzeyindekilerin (asgari ücretinde altında olanlar) ayırdığı payın % 36 olduğunu ve yıllar itibariyle kıyaslandığında asgari ücret içindeki paylardan daha yüksek eğitim harcaması olduğu görülmektedir. İkinci gelir düzeyinde yer alanların asgari ücret elde edenlere daha yakın olduğunu söylemek mümkündür. Üçüncü, Dördüncü ve Beşinci grupta yer alanların gelir düzeyleri yüksektir. Bu gelir düzeyinde yer alanlar eğitimi özel kurslar, dershane, sanat ve bilgisayar gibi alanlarda desteklemektedirler.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

EĞİTİM HARCAMALARININ GELİŞİMİ VE ANALİZİ

Eğitim harcamaları, devletin üstlendiği en önemli sosyal harcamalardandır. Bunun en önemli nedeni, eğitimin ekonomik büyüme ve kalkınmanın belirleyici unsuru olmasıdır. Çalışmanın bu bölümünde eğitim harcamalarının 1997-2012 yılları arasındaki gelişimi incelenmektedir. Bu kapsamda, eğitim harcamalarının ekonomideki payları (Bütçe ve GSMH içindeki payları) yer almaktadır. 1980-2012 yılları arasında kişi başına düşen eğitim harcamaları, eğitim düzeylerine göre okullaşma oranları ile ekonomik büyüme arasındaki ilişki ekonometrik olarak incelenmektedir. Daha sonra Türkiye-OECD ülkeleri arasında eğitim düzeylerine göre kamu kaynaklı eğitim harcamaları, eğitim harcamalarının GSYİH içindeki payı, okullaşma oranları ve öğrenci başına yapılan eğitim harcamaları karşılaştırması dikkate alınmaktadır. Bölümün son kısmında Türkiye'deki eğitim politikası üzerinde durularak eğitim kalitesinin uluslararası karşılaştırması yapılmaktadır.

3.1. EĞİTİM HARCAMALARININ EKONOMİDEKİ PAYI VE ETKİLERİ

Eğitim hizmetinin, bireysel ve toplumsal faydalarından dolayı ülkelerin gelişmesi yönünde yapılan harcamalar önem arz etmektedir. Çalışmanın bundan sonraki kısmında, Türkiye'de devlet tarafından yapılan eğitim harcamalarının ekonomideki payı, bütçe ve GSMH içindeki yeri incelenerek analiz edilecektir. Analize konu edilen tablolar 1997-2012 dönemine ait verileri içermektedir.

3.1.1. Eğitim Harcamalarının Bütçe İçindeki Payı

Eğitim hizmetinin topluma etkin sunulabilmesi ve eğitim niteliğinin artırılması için devlet bütçesinden aldığı pay önemlidir. Bütçe mali, ekonomik, sosyal ve politik özellik taşırken hükümetlerin kaynak tahsis aracıdır. Seçimlerle iktidara gelen partilerin ekonomik programları harcamaların dağılımını etkilemektedir. MEB bütçesinin 1997-2012 yılları arasında bütçeden aldığı paylar aşağıdaki tabloda belirtilmektedir.

Tablo 15. MEB Bütçesinin Konsolide/Merkezi Bütçe İçindeki Payı

Yıllar	Konsolide/Merkezi Bütçe (Milyon TL)	MEB Bütçesi (Milyon TL)	MEB Bütçesinin Konsolide/Merkezi Bütçeye Oranı
1997	6.361	5.100	8,02
1998	14.789	1.243	8,41
1999	27.266	2.131	7,82
2000	46.827	3.350	7,15
2001	48.519	4.046	8,34
2002	98.131	7.460	7,60
2003	147.230	10.179	6,91
2004	150.658	12.854	8,53
2005	156.088	14.882	9,53
2006*	174.958	16.568	9,47
2007	204.988	21.355	10,42
2008	222.553	22.915	10,30
2009	262.110	27.883	10,64
2010	288.216	28.237	9,80
2011	312.954	34.112	10.90
2012	350.898	39.160	11,16

Kaynak: http://sgb.meb.gov.tr/istatistik/

* 1997-2005 yılları arasında konsolide bütçe sistemi uygulanmış, 2006 yılı ve sonrasında ise merkezi yönetim bütçe sistemine geçilmiştir.

Tablo 15'te, MEB bütçesi, Konsolide/Merkezi bütçe oranları yer almaktadır. Bu oran, 1997 yılında 8,02 iken 1998 yılında sekiz yıllık zorunlu eğitime geçilmesi ile 8,41'e ulaşmıştır. 1999-2000 yılı bütçelerinde eğitime ayrılan kaynaklarda gerileme yaşanırken 2001 yılında nispeten artış olmuştur. 2001 yılındaki krizin etkisiyle MEB bütçesinin oranı 2002 yılında 7,60'a gerilemiştir. Bu etki devam etmekte olup 2003 yılının bütçesine de yansımıştır. Nitekim 2003 yılında MEB'in bütçesi 6,91'e gerilemiştir. 2004 yılında ise bütçedeki oran 1998 yılı seviyesini ancak aşabilmiştir. Dolayısıyla sekiz yıllık zorunlu eğitime geçilmesine rağmen eğitime yeterli kaynağın ayrılmadığı görülmektedir. 2005 yılı ve devamında eğitim hizmetine ayrılan pay giderek artış göstermiştir. 2007 yılında ilk defa MEB bütçesi merkezi bütçe içinde % 10'un üzerine çıkmıştır. 2010 yılı hariç, %10 üzerinde istikrar sağlanmıştır.

3.1.2. Eğitim Harcamalarının GSMH İçindeki Payı

GSMH, bir ülke için önemli ekonomik göstergelerinden birisidir. Eğitim harcamalarının ülke ekonomisindeki payını bulabilmemiz için GSMH içindeki oranına bakmamız gerekir. Söz konusu eğitim harcamaları Milli Eğitim Bakanlığı ve Yüksek Öğretim Kurumu ve üniversitelerin harcamalarının toplamından oluşmaktadır. Tablo 16'da eğitim harcamalarının GSMH içindeki payı yer almaktadır.

Tablo 16. 1997-2012 Yılları Arası GSMH İçinde Eğitim Harcamalarının Payı

Yıllar	Eğitim Harcamaları (Milyon TL)	GSMH (Milyon TL)	Eğitim Harcamalarının GSMH'ye Oranı (Yüzde)
1997	960	29.393	3,27
1998	1.933	53.518	3,61
1999	3.312	78.282	4,23
2000	4.717	125.596	3,76
2001	7.020	176.483	3,98
2002	11.151	275.032	4,05
2003	14.471	356.680	4,06
2004	16.574	419.692	4,00
2005	19.851	488.100	4,06
2006	25.717	575.784	4,46
2007	29.332	631.400	4,65
2008	31.504	951.782	3,31
2009	36.651	951.974	3,85
2010	42.102	1.105.039	3,81
2011	47.979	1.282.860	3,74
2012	55.124	1.424.392	3,87

Kaynak: Maliye Bakanlığı ve TÜİK

Eğitim harcamalarının on altı yıllık süreçte GSMH içindeki payının ortalamasının 3,92 olduğu görülmektedir. Ekonomik istikrar programının uygulandığı 2000 yılında ise bu oran 3,76'ya gerilemiştir. Eğitim harcamalarının GSMH içindeki payı özellikle 1999, 2002, 2007, 2011 yıllarının genel seçim dönemi olması sebebiyle önceki yıllara göre artış gösterdiği ifade edilebilir.

Karaaslan (2005: 47), güçlü ekonomiye geçişin, bütçe harcamalarına getirilecek kısıtlamalarla olanaklı olabileceğini ifade etmiştir. Bu kısıtlamayı da faiz dışı fazla vermekle sağlanacağını belirtmiştir. Bu durumda faiz dışı fazla, sosyal nitelikli harcamalardan olan eğitim harcamaları ile sağlanmaktadır. Son beş yıl içinde eğitim harcamaları payının GSMH içinde birbirine yakın değerler aldığı söylenebilir.

3.1.3. Eğitim İle Ekonomik Büyüme Arasındaki İlişki

Eğitimin ekonomik büyüme üzerindeki etkisinin sorgulanması 1960'lı yıllardan sonra belirginleşmektedir. Kibritçioğlu (1998), ekonomik büyümenin temel kaynağını beşeri sermaye olarak ele alarak, kişinin ya da toplumun sahip olduğu bilgi, beceri, yetenekler, sağlık durumu, toplumsal ilişkilerdeki yeri ve eğitim düzeyi gibi kavramların tümü olarak ifade etmektedir. Özsoy (2010), eğitimin milli gelire katkısının araştırılırken beşeri sermaye teorisinden faydalanıldığını vurgulamaktadır. Ünsal (2007) beşeri sermaye teorisinin temel kaynağı olarak eğitimi adres göstermiş; eğitim kavramını bireyin ömür boyu gelirini pozitif ve doğrudan etkileyen, işsizlik riskini azaltan en etkili faktör olarak kabul etmektedir.

Beşeri sermaye ile ekonomik büyüme arasındaki teorik ilişkiler, Lucas (1988) ve Romer (1990) tarafından içsel, Mankiw (1992) tarafından dışsal büyüme modelleri çerçevesinde ele alınmaktadır. Mankiw vd. dışsal modele beşeri sermayeyi de ekleyerek Solow modelini geliştirmişlerdir. Lucas (1988)'a göre büyüme, beşeri sermaye birikiminin sonucudur; eğitim ise beşeri sermaye birikimini belirleyen temel unsurdur. Lucas eğitimi, eğitime ayrılan süre ile sayısallaştırmıştır. Romer (1986, 1990) ise, büyümenin yenilikler yaratabilen beşeri sermaye varlığına bağlı olduğunu ileri sürmüştür. Mankiw (2000:122), Solow büyüme modeli ve içsel büyüme modellerini tasarrufların, nüfus artışının ve teknolojik ilerlemenin bir toplumun yaşam standartlarındaki gelişme seviyesini etkilediğini ifade etmiştir. Beşeri sermaye ile ilgili yapılan araştırmalarda genellikle gösterge olarak eğitim değişkeni kullanılmıştır.

Aşağıda, eğitim ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi açıklayan literatüre yer verilmektedir.

3.1.3.1. Literatür Taraması

Eğitim ile ekonomik büyüme ilişkisini test eden pek çok çalışma bulunmaktadır. Araştırmacılar, çalışmalarında daha çok "eğitim harcamaları ile eğitim düzeylerine göre öğrenci sayıları ve okullaşma oranları" verilerini tercih etmektedirler. Literatürde eğitim ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi analiz eden çalışmalarda eğitimin büyümeyi pozitif yönde etkilediği sonucuna ulaşılmıştır.

Barro (1991), eğitim ve ekonomik büyüme arasında güçlü bir pozitif ilişkinin olduğunu ortaya koymuştur. Barro ve Sala-i-Martin (1995:431), ortaöğretim ve yükseköğretim düzeyindeki ortalama süreler ile ölçülen eğitim düzeyine ulaşma değişkeninin büyüme ile anlamlı bir ilişki gösterme eğiliminde olduğunu ileri sürmüşlerdir. Krueger ve Lindahl (1998), eğitimin ilk seviyesinin ekonomik büyüme üzerindeki etkisinin gücünü vurgularken, McMahon (1998:168) ise eğitime katılım düzeylerinin yanı sıra siyasi istikrarın yüksek fiziki sermaye yatırım oranları üzerinden ekonomik büyüme ile ilişkili olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Asteriou ve Agiomirgianakis (2001) araştırmalarında GSMH ile okullaşma oranları arasında uzun dönemli pozitif bir ilişkinin varlığını ortaya koymuşlardır. İlk ve orta öğretim okullaşma oranları ile GSMH değişkenleri arasında yüksek nedensellik ilişkisinin olduğu, bu iki eğitim seviyesinde öğrenci sayısı artışının GSMH'de artış yarattığını belirtmişlerdir. Ayrıca, yükseköğretimin doğrudan GSMH'de artışa sebep olmadığı fakat GSMH'deki artışın yükseköğretime kayıtlı öğrenci sayısının artmasına neden olduğu sonucuna varmışlardır.

Petrakis ve Stamatakis (2002), 1970-1990 arasındaki dönemde OECD ülkelerinde, eğitim düzeylerinin ülkelerin gelişmişliği üzerindeki etkisini yatay kesit analiz yöntemiyle incelemişlerdir. Bu araştırmada, az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde ilköğretim ve ortaöğretim, ekonomik büyüme üzerinde yükseköğretimden daha büyük ve pozitif bir etkiye sahipken, gelişmiş ülkelerde bu etki, yükseköğretim düzeyinde gerçekleşmiştir.

Blankenau ve Simpson (2004), kamu eğitim harcamalarının ekonomik büyümeye katkısını incelemişlerdir. Eğitim harcamalarının finansman biçimiyle ve

vergi yapısıyla ilgili olduğunu ifade etmişlerdir. Çalışmada, tüketim üzerinden alınan vergilerle finanse edilen eğitim harcamalarının ekonomik büyümeyi arttıracağı sonucuna ulaşılmıştır.

Self ve Grabowski (2004), Hindistan'da ilk, orta ve yükseköğretim düzeyindeki eğitim ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi 1966-1996 döneminde araştırmışlardır. Çalışmalarında Granger Nedensellik Testini kullanmışlardır. Elde ettikleri bulgular, ilköğretimin iktisadi büyüme üzerinde güçlü bir nedensel etkiye sahip olduğunu göstermiştir.

Keller (2006), ilk, orta ve yükseköğretimin ekonomik büyüme üzerindeki etkilerini ayrı ayrı ele almıştır. Çalışmada eğitim için kayıt oranı, kamu harcamaları ve öğrenci başına düşen kamu harcamaları eğitim ölçüleri olarak kullanılmıştır. Elde edilen sonuçlarda, ilköğretim aşamasındaki kamu harcamaları ve bu aşamadaki öğrenci başına düşen kamu harcamalarının büyüme üzerinde oldukça anlamlı katkılarının söz konusu olduğunu; diğer taraftan ortaöğretime kayıt oranları, iktisadi büyüme oranındaki artışta önemli bir rol oynadığını tespit etmiştir. Kayıt oranlarındaki artışın doğum oranını azalttığı ve ortaöğretime kayıt oranlarındaki artışın uluslararası ticareti pozitif yönde etkilediğini ifade etmiştir.

Permani (2008), 1965-2000 dönemi dokuz Doğu Asya ülkesi için eğitim ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi En Küçük Kareler Yöntemi ile incelemiştir. Yirmi beş yaş üstü nüfusun ortalama eğitim süresinin ekonomik büyüme üzerinde olumlu etkisi bulunduğunu tespit ederken, eğitimde geçen süredeki % 1'lik artışın kişi başına düşen milli geliri % 27,1 artırdığını tespit etmiştir.

Ochilov (2012), Özbekistan'da okullaşma oranları ve öğrenci/öğretmen oranı ile ekonomik büyüme ilişkisini Regresyon Analiziyle test etmiştir. Regresyon testinde ilköğretimin on yıl, ortaöğretimin beş yıl gecikmeli değerlerini ele almıştır. Analizde yükseköğretim okullaşma oranının ekonomik büyüme üzerinde doğrudan ve anlamlı etki yarattığını tespit etmiştir. Öğrenci/öğretmen oranının ise yaklaşık % 0,14 oranında ekonomik büyüme üzerinde negatif etkisi olduğunu ifade etmiştir.

Barguellil vd. (2013) çalışmalarında 1990-2006 yıllarında Panel data Analizi ile seçilmiş ülkeleri iki gruba ayırarak eğitim ve dövizin ekonomik büyüme üzerindeki etkisini araştırmışlardır. Her iki grup ülkelerinde de eğitimle birlikte seçilen diğer değişkenlerin ekonomik büyümeyle pozitif korelasyon olduğu ancak anlamlı olmadığı görülmüştür.

Türkiye'de eğitim ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi inceleyen çalışmalar yapılmıştır. Tunç (1997), okullaşma oranının ekonomik büyüme üzerindeki etkisini Kesit Veri Yöntemini kullanarak, araştırmasında 1968-1995 yılları arasındaki döneminde ilköğretimdeki ortalama okullaşma oranının bir yıllık artışının ekonomik büyüme üzerindeki katkısı % 0,9, ortaöğretimde % 0,4 ve yükseköğretimde ise % 0,13 olarak hesaplanmıştır.

Çoban (2003), eğitime ilişkin değişkenler ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi açıklayan çalışmasında 1980-1997 dönemine ait yıllık verileri ele almıştır. Türkiye'de ekonomik büyüme (gayrisafi milli hasıla) ile eğitime ilişkin değişkenler (ilkokul, ortaokul, lise, yüksekokullarda okullaşma oranları ve toplam harcamalar içerisindeki kamunun yapmış olduğu eğitim harcamaları) arasındaki ilişkinin varlığını ve yönünü Zaman Serileri Yöntemi kullanılarak araştırılmıştır. Çalışmada, eğitim değişkenlerinin GSYİH değişimi ile olan uzun dönemli ilişkisinin varlığı ve pozitif etkisi belirlenmiştir.

Bozkurt ve Doğan (2003) tarafından eğitim ve büyüme arasındaki ilişki; kişi başına düşen GSMH, ilköğretim, ortaöğretim, yükseköğretim okullaşma oranları ve bütçe içerisinde eğitime ayrılan pay değişkenleri kullanılarak incelemiştir. Çalışmada 1983-2001 dönemine ait logaritmik değerler ve zaman serileri yöntemi kullanılmıştır. Analiz sonucunda okullaşma oranları ile ekonomik büyüme arasında uzun dönemli bir ilişkinin olduğu tespit edilmiştir. Hata düzeltme modeli ile değişkenler arasında karşılıklı nedensel ilişki gözlenmiştir. Yapılan Granger Nedensellik Testi sonucu, sadece kişi başına düşen milli gelir ile ilköğretim okullaşma oranı arasında bir ilişkinin olduğu sonucuna varılmıştır.

Saygılı, Cihan ve Yavan (2005), çalışmalarında 1981-2002 dönemini ele alarak işgücünün ortalama eğitim yılı ile çeşitli kademelerdeki okullaşma oranlarını

beşeri sermayenin temsili değişkenleri olarak kullanmışlardır. İlköğretim, ortaöğretim, yükseköğretimde okullaşma oranı ve işgücünün ortalama eğitim süresi değişkenlerindeki iyileşmenin verimlilik artışına önemli katkı yaptığı sonucuna ulaştığı çalışmalarında, Türkiye ekonomisinde verimlilik artışı ile eğitim göstergeleri arasındaki bağın kopuk olduğu sonucuna varmıştır. Ayrıca, okul öncesi eğitimin yükseköğrenimi etkin kılarak ekonomik büyümeye etki ettiği sonucuna ulaşmışlardır.

Çakmak ve Gümüş (2005), 1962-2002 döneminde ilk, orta ve yükseköğretim kademelerinin beşeri sermaye endeksi ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Çakmak ve Gümüş, beşeri sermaye ve ekonomik büyüme arasında pozitif yönlü bir ilişki olmasına rağmen beşeri sermayenin GSYİH'ye katkısının fiziki sermayeye göre daha düşük oranda kaldığı yorumunu yapmışlardır.

Sarı ve Soytaş (2006), ilk, orta, lise ve üniversite düzeyinde kayıtlı öğrenci sayıları ile ekonomik büyüme arasında uzun dönemli bir ilişki bulmakla beraber, eğitim seviyesinin artmasının ekonomik büyüme üzerinde daha anlamlı bir etkiye sahip olduğunu ifade etmişlerdir.

Özsoy (2008), Türkiye'de eğitim ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkinin yönünü ve büyüklüğünü 1923-2005 dönemi için Granger Nedensellik, Johansen Eşbütünleşme ve VAR Analizleri ile incelemiştir. Analiz sonuçlarında, ilköğretim ile GSYİH arasında çift yönlü, GSYİH'den orta öğretime doğru tek yönlü, mesleki eğitimden GSYİH'ye doğru tek yönlü nedensellik ilişkisi olduğu; ancak yükseköğretim ile GSYİH arasında nedensellik ilişkisi olmadığı sonucuna varmıştır.

İzgi ve Arslan (2008), çalışmalarında Türkiye'de genç işsizliğinin boyutlarını ortaya koymayı ve eğitim, ekonomik büyüme ve genç işsizliği arasındaki ilişkiyi 1988-2008 dönemi için ekonometrik olarak test etmeyi amaçlamışlardır. Araştırmalarında eğitim değişkeni için ortaöğretim ve yükseköğretim okullaşma oranlarını ele almışlardır. Analiz sonucunda, yükseköğretimde bir birimlik artışın büyümeyi % 1,03 oranında etkilediğini tespit etmişlerdir.

Doğrul (2009), ilköğretim ve ortaöğretim düzeyinde eğitim harcamalarını il bazında değerlendirerek ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi Panel Veri Analizi

çerçevesinde incelemişlerdir. Araştırma alanını 1990-2001 yılları arası, Türkiye geneli, Marmara ve güneydoğu Anadolu Bölgesi olmak üzere alt gruplara ayırmıştır. Doğrul, eğitim harcamalarının ekonomik büyüme üzerindeki etkisi hem pozitif hem de yüksek istatistiksel bir anlamlılığa sahip olduğu sonucuna varmıştır. Ayrıca ortaöğretim harcamalarının katkısının (0,5241) ilköğretim harcamalarının katkısından (0,4915) daha yüksek olduğunu tespit etmiştir.

Erdoğan ve Yıldırım (2009), eğitim ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi Türkiye özelinde ARDL testiyle araştırmışlardır. 1983-2005 yılları verilerini kullanarak değişkenlerin kısa ve uzun dönemli ilişkilerini incelemişlerdir. Araştırma sonucunda, ele alınan seriler arasında kısa dönemde bir ilişki bulunmamıştır. Uzun dönemli ilişkilerde ise, ilköğretim, ortaöğretim, mesleki ve genel lise seviyesinde öğretmen-öğrenci oranı artışı ve ilköğretim okullaşma oranı pozitif yönde, buna karşın, lise ve yükseköğretim okullaşma oranı negatif yönde büyümeyi etkilediğini tespit etmişlerdir. Toplam eğitim harcamalarının uzun dönemde reel büyümeyi pozitif yönde etkilediğini, eğitim harcamaları içerisinde yatırıma ayrılan payın büyümeye etkisinin negatif olduğunu savunmuşlardır.

Yaylalı ve Lebe (2011), 1938-2007 dönemi yıllık verilerle ilköğretim, ortaöğretim, meslek lisesi ve yükseköğretim öğrenci sayıları ve GSYH serileri ile Eşbütünleşme ve Granger Nedensellik Analizi yaptıkları çalışmalarında, eğitim ile ekonomik büyüme arasında uzun dönemli ve çift yönlü nedensellik ilişkisi tespit etmişlerdir.

Akçacı (2013), eğitim harcamaları ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi 1998-2012 dönemi için Toda-Yamamoto nedensellik testiyle analiz etmiştir. Elde edilen bulgular sonucunda eğitim harcamalarında ekonomik büyümeye doğru tek yönlü nedensellik ilişkisinin bulunduğu sonucuna varmıştır.

Özşahin ve Karaçor (2013), yükseköğretime ayrılan harcama miktarı ile yükseköğretime kayıtlarının büyüme üzerindeki etkisini araştırmışlardır. Cobb-Douglas üretim fonksiyonundan hareketle 1980-2010 dönemi verileriyle üç farklı regresyon tahmin etmişlerdir. Yaptıkları analizde yükseköğretim harcamaları ile

yükseköğretim kayıtlarının ekonomik büyüme üzerinde pozitif yönlü etkisi olduğu sonucuna ulaşmışlardır.

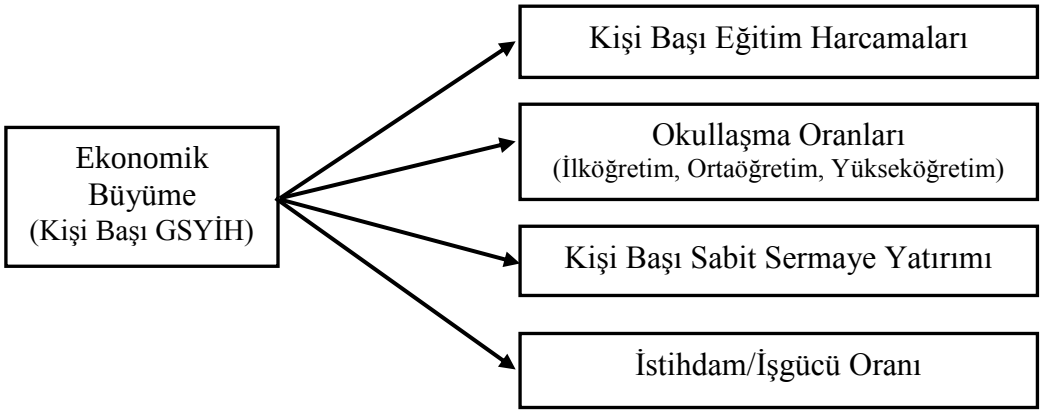
Çalışkan, Karabacak ve Meçik (2013), eğitim ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi 1923-2011 dönemi için Türkiye özelinde araştırmışlardır. Yaptıkları Eşbütünleşme Analizinde değişkenleri eğitim seviyelerine göre öğrenci sayıları ve yıllara göre GSYH verilerinin modele dâhil etmişlerdir. Lise ve yükseköğretim düzeyinde öğrenci sayıları ile GSYH arasında pozitif bir ilişkinin varlığını tespit etmişlerdir. Aynı zamanda, ilköğretim düzeyinde öğrenci sayısındaki artışın, GSYH üzerinde anlamlı bir değişikliğe neden olmadığı sonucuna ulaşmışlardır.

Eriçok ve Yılancı (2013), araştırmalarında 1968-2005 yılları arasında ekonomik büyüme ile eğitim harcamaları arasındaki ilişkiyi Eşbütünleşme Sınır Testi yaklaşımı ile Analiz etmişlerdir. Söz konusu analiz sonucunda ekonomik büyüme ile eğitim harcamaları arasında sadece kısa dönemde ancak % 90 güven düzeyinde anlamlı bir ilişki bulmuşlardır.

3.1.3.2. Model ve Veri Seti

Çalışmanın temel amacı, Türkiye'de 1980-2012 döneminde okullaşma oranları ve kişi başı eğitim harcamaları ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi regresyon analiziyle test etmektir. Bu çerçevede oluşturulan model değişkenleri Şekil 1'de gösterilmektedir.

Şekil 1. Ekonometrik Model Değişkenleri

Bağımlı değişken olarak ele alınan ekonomik büyüme göstergesi Kişi Başı Reel GSYİH Büyüme Oranı'dır. Bağımsız değişkenler ise ilköğretim-ortaöğretim-yükseköğretim düzeylerinde okullaşma oranları, kişi başı eğitim harcamaları, kişi başı sabit sermaye yatırımı ve istihdamın işgücüne oranıdır. Çalışmada kullanılan veriler, Dünya Bankası'nın web sayfasından elde edilmiştir.

Araştırma bilgilerine göre oluşturulan model şu şekildedir:

EB=Y= ƒ (İLKOO, ORTOO, YÜKOO, KBEH, KBSSY, İST/İŞG)

EB=Y: *Ekonomik Büyüme*
İLKOO: *İlköğretim Okullaşma Oranı*
ORTOO: *Ortaöğretim Okullaşma Oranı*
YÜKOO: *Yükseköğretim Okullaşma Oranı*
KBEH: *Kişi başı Eğitim Harcamaları*
KBSSY: *Kişi başı Sabit Sermaye Yatırımı*
İST/İŞG: *İstihdamın İşgücüne Oranı*

Bu kapsamda eğitimin ekonomik büyüme üzerindeki etkisini belirlemek amacıyla matematiksel olarak aşağıdaki modeller oluşturulmuştur:

Model-1

$\Delta lnY = \beta 1 \Delta lnKBEH + \beta 2 \Delta lnKBSSY + \beta 3 \Delta lnİST/İŞG + \varepsilon$

Model-2

$\Delta lnY = \beta 1 \Delta lnİLKOO + \beta 2 \Delta lnKBSSY + \beta 3 \Delta lnİST/İŞG + \varepsilon$

Model-3

$\Delta lnY = \beta 1 \Delta lnORTOO + \beta 2 \Delta lnKBSSY + \beta 3 \Delta lnİST/İŞG + \varepsilon$

Model-4

$\Delta lnY = \beta 1 \Delta lnYÜKOO + \beta 2 \Delta lnKBSSY + \beta 3 \Delta lnİST/İŞG + \varepsilon$

Oluşturulan modellerde;

- ln, bağımlı ve bağımsız değişkenler arasında doğrusallığı ve normal dağılımı sağlaması için serilerin logaritmasını,
- Δ, değişkenlerin birinci düzey farkını,

- β1, β2, β3, regresyon katsayılarını,
- c, sabit terimi,
- ε ise, hata oranını ifade etmektedir.

3.1.3.3. Ekonometrik Analiz ve Sonuçları

Ekonometrik analiz aşamasında öncelikle serilerin durağanlık sınaması için Augemented Dickey-Fuller (ADF) birim kök testi yapılmaktadır. Daha sonra değişkenler çoklu regresyon analizine tabi tutulmaktadır. Ekonomik değişkenler genellikle logaritmik değerleri üzerinde doğrusaldır. Bu yüzden, serilerin gerçek değerleri yerine logaritmik değerleri kullanılmaktadır. ADF birim kök testinden önce, bütün değişkenlerin logaritmaları alınmış ve değişkenlerin logaritmik değerleri kullanılarak test edilmiştir. Analizde kullanılacak serilerin ADF birim kök test sonuçları Tablo 17'de gösterilmektedir.

Tablo 17. ADF Birim Kök Test Sonuçları

DEĞİŞKEN	DÜZEY t-istatistik değerleri				1. FARK t-istatistik değerleri			
	t değeri	% 1	% 5	% 10	t değeri*	% 1	% 5	% 10
lnKBGSYİH	3,434	2,639	1,951	1,610	4,635	2,641	1,952	1,610
lnKBEH	1,015				6,349			
lnİLKOO	0,560				6,939			
lnORTOO	2,814				4,298			
lnYÜKOO	5,338				5,697			
lnKBSSY	1,566				5,272			
lnİST/İŞG	0,679				5,905			

***t değerleri, %1 düzeyinde anlamlıdır.

Tablo 17'de yer alan ADF birim kök testinde, kişi başı gayrisafi yurt içi hasıla, ortaöğretim ve yükseköğretim okullaşma oranları düzeylerinde durağan çıkmıştır. Ancak diğer değişkenler durağan çıkmadığından tüm değişkenler, sabitsiz/trendsiz modelde birinci dereceden farkı alındığında t-istatistiğinin kritik değerlerden (%1, %5, %10) mutlak değerce büyük olduğu ve birim kök içermedikleri gözlemlenmektedir. Değişkenlerin tümü % 1 düzeyinde durağan çıkmışlardır. Regresyon analizinde, oluşturulan Model-1, Model-2, Model-3 ve Model-4

çerçevesinde durağan hale getirilmiş seriler kullanılmaktadır. Oluşturulan modellerde eğitim değişkenleri ile birlikte kontrol değişkenleri olan kişi başına düşen sabit sermaye yatırımı ve istihdamın işgücüne oranı ele alınmaktadır.

Model-1

$$\Delta lnY = \beta 1 \Delta lnKBEH_{t-5} + \beta 2 \Delta lnKBSSY + \beta 3 \Delta lnİST/İŞG + \varepsilon$$

Değişkenler	Katsayı	t-istatistik	Olasılık
ΔlnKBEH (-5)	0,0377	2,12	0,044
ΔlnKBSSY	0,1749	11,03	0,000
ΔlnİST/İŞG	0,1235	2,25	0,058
R^2	0,85		
F değeri	62,00		

$$\Delta lnY = 0{,}0377 KBEH_{t-5} + 0{,}1749 KBSSY + 0{,}1235 İST/İŞG + \varepsilon$$

Model-1'de ekonomik büyüme ile kişi başına düşen eğitim harcaması ve kontrol değişkenlerinin ilişkisi görülmektedir. Analiz sonucuna göre, kişi başına düşen eğitim harcaması %5 düzeyinde istatistiksel olarak anlamlıdır. Modelde kişi başı eğitim harcamasının beşinci dönemde etkisi olduğu görülmüştür. Çünkü yetişen neslin işgücü piyasasına dahil olup ekonomik büyümeye katkıda bulunması belli bir süre gerektirir. Bu nedenle beş dönem gecikmeli kişi başı eğitim harcamasındaki bir birimlik artış büyümeyi %0,03 oranında arttırmaktadır. Dolayısıyla eğitim harcamaları ekonomik büyümeyi olumlu yönde etkilemektedir.

Modele göre, kişi başı sabit sermaye yatırımı ve istihdamın işgücüne oranı ile büyüme arasında istatistiksel olarak anlamlı ve pozitif yönlü bir ilişki olduğu sonucuna ulaşılmaktadır. F değerinin 62 olması modelin anlamlılığını açıklamaktadır. Ekonomik modele ait R^2 değeri, bağımsız değişkenlerin (kişi başı eğitim harcaması, kişi başı sabit sermaye yatırımı ve istihdamın işgücüne oranı), bağımlı değişken (ekonomik büyüme göstergesi olan kişi başı reel GSYİH) üzerindeki açıklama gücünün % 85 olduğunu göstermektedir.

Model-2

$\Delta lnY = \beta 1 \Delta lnİLKOO + \beta 2 \Delta lnKBSSY + \beta 3 \Delta lnİST/İŞG + \varepsilon$

Değişkenler	Katsayı	t-istatistik	Olasılık
ΔlnİLKOO	0,4047	2,17	0,038
ΔlnKBSSY	0,1853	12,44	0,000
ΔlnİST/İŞG	0,2716	2,53	0,042
R^2	0,79		
F değeri	53,32		

$\Delta lnY = 0,4047İLKOO + 0,1853KBSSY + 0,2716İST/İŞG + \varepsilon$

İlköğretim okullaşma oranının ekonomik büyüme üzerindeki etkisinin test edildiği Model-2'de % 5 düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı ve pozitif bir ilişki saptanmaktadır. İlköğretim okullaşma oranındaki bir birimlik artış büyümeyi % 0,40 oranında artırmaktadır. Kontrol değişkenleri olan kişi başı sabit sermaye yatırımı ve istihdamın işgücüne oranı ile büyüme arasında istatistiksel olarak anlamlı ve pozitif bir ilişki vardır. F değerinin de 53,32 oranında olması modeli anlamlı kılmaktadır. R^2 değeri, bağımsız değişkenlerin ekonomik büyüme üzerindeki açıklama gücünün % 79 olduğunu göstermektedir.

Model-3

$\Delta lnY = \beta 1 \Delta lnORTOO + \beta 2 \Delta lnKBSSY + \beta 3 \Delta lnİST/İŞG + \varepsilon$

Değişkenler	Katsayı	t-istatistik	Olasılık
ΔlnORTOO	0,1290	1,89	0,069
ΔlnKBSSY	0,1775	13,34	0,000
ΔlnİST/İŞG	0,2655	2,82	0,047
R^2	0,77		
F değeri	68,67		

$\Delta lnY = 0,1290ORTOO + 0,1775KBSSY + 0,2655İST/İŞG + \varepsilon$

Model-3'te ortaöğretim okullaşma oranı ile ekonomik büyüme arasındaki ilişki test edilmiştir. Analiz sonucuna göre ortaöğretim okullaşma oranı % 10 düzeyinde istatistiksel olarak anlamlıdır. Ortaöğretim okullaşma oranındaki bir birimlik artış büyümeyi % 0,12 oranında artırmaktadır. Kontrol değişkenleri ile büyüme arasında pozitif ilişki ve istatistiksel olarak F değerinin de 68,67 oranında yüksek çıkması anlamlı bir ilişki olduğu sonucuna varılmaktadır. Modele göre R^2 değeri, bağımsız değişkenlerin ekonomik büyüme üzerindeki açıklama gücünün % 77 olduğunu göstermektedir.

Model-4

$$\Delta lnY = \beta 1 \Delta lnYÜKOO + \beta 2 \Delta lnKBSSY + \beta 3 \Delta lnİST/İŞG + \varepsilon$$

Değişkenler	Katsayı	t-istatistik	Olasılık
ΔlnYÜKOO	0,1147	2,78	0,010
ΔlnKBSSY	0,1629	10,37	0,000
ΔlnİST/İŞG	0,6511	2,24	0,062
R^2	0,81		
F değeri	77,89		

$$\Delta lnY = 0{,}1147YÜKOO + 0{,}1629KBSSY + 0{,}6511İST/İŞG + \varepsilon$$

Yükseköğretim okullaşma oranı ile ekonomik büyüme ilişkisinin araştırıldığı Model-4'te, yükseköğretim okullaşma oranının büyüme üzerinde % 1 anlamlılık düzeyinde pozitif etkiye sahip olduğu gözlenmektedir. Yükseköğretim okullaşma oranındaki bir birimlik artış büyümeyi % 0,11 oranında artırmaktadır. Kontrol değişkenleri ile büyüme arasında pozitif ve istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki söz konusudur. Oluşturulan modelde F değerinin 77,89 oranında yüksek çıkması, modelin anlamlılığını desteklemektedir. Modele göre R^2 değeri, bağımsız değişkenlerin ekonomik büyüme üzerindeki açıklama gücünün % 81 olduğunu göstermektedir.

Elde edilen sonuçlara göre, eğitimin ekonomik büyümeye katkısı olumlu olup istatistiksel olarak da anlamlıdır. Okullaşma oranlarına bakıldığında, ilköğretimin büyümeye etkisinin daha yüksek olduğu görülmektedir.

Babini (1991), Dursun (1998), Psacharopoulos ve Patrinos'un (2004) yaptıkları çalışmalar bu sonucu destekler niteliktedir.

3.1.4. Türkiye'de Eğitim Politikası ve Eğitim Sisteminde Reform

Türkiye'de eğitim politikası, toplumun eğitim düzeyinin yükseltilmesine, ekonomik kalkınmayı desteklemeye ve buna bağlı olarak zorunlu eğitimden sonra her yaştaki bireye yeni eğitim olanakları sunulmasına odaklanmaktadır. Cumhuriyet'in ilanından bu yana eğitim alanında birçok gelişme sağlanmıştır. MEB 2010-2014 Stratejik Planında, 1990'lı yıllardan itibaren, özellikle gelişmiş ülkelerdeki eğilimler, eğitim sistemlerinin hayat boyu öğrenme yaklaşımıyla yeniden düzenlenmesi ve bu alandaki gelişmelere süreklilik kazandırılması olduğu ifade edilmiştir (MEB 2010-2014 Stratejik Planı, s.43). 1997 yılında zorunlu eğitim süresi, beş yıldan sekiz yıla çıkarılmış, böylece ilköğretimdeki öğrenci sayısı büyük ölçüde artmıştır. Eğitim politikalarını belirlemek ve devamını sağlamakta bazı güçlüklerle karşılaşılabilir. Eğitim politikaları bireysel ve toplumsal yaşamı etkilemektedir. Örneğin, ÖSYM'nin sınav sistemlerinde yaptığı değişiklikler, katsayı uygulamaları öğrenciler ve eğitimciler için uygulama açısından zorluk yaratmıştır. 2012 yılında Dünya Bankası'nın yayınladığı raporda, Türkiye'de eğitim sisteminin temel sorunlarını çocukların adil eğitim olanaklarına sahip olmamaları, okulların büyük bölümünün öğrencilerin temel yeteneklerini geliştirmek konusunda yeterli olmaması, öğretmenlerin eğitiminin ve profesyonel gelişimlerinin birbirine entegre bir politikayla yönlendirilmemesi olarak belirtmiştir. Polat (2009:1), özellikle son yıllarda eğitimin kalitesinin ve eğitime erişimin genişletilmesi kapsamında eğitime ayrılan kaynakların artırılması, fiziksel altyapının iyileştirilmesi, ilköğretim müfredatının yenilenmesi, okullaşma oranlarının artması başta olmak üzere eğitim sisteminde kapsamlı bir değişim yaşandığını vurgulamıştır. Küreselleşmeyle birlikte yeni yapılanmalar oluşmaya başlamış ve bu gelişim süreci iş alanlarına da yansımıştır. Bu nedenle, eğitim sistemleri sürekli geliştirilmekte ve eğitimin niteliğini arttırma arayışlarına olan ihtiyaç artmaktadır.

AB'ye uyum çerçevesinde Türkiye, özellikle okulöncesi eğitimde atılım yapmış ve bu bağlamda 2012-2013 eğitim-öğretim yılı itibariyle 4+4+4 sistemini

getirmiştir. Eğitim konusunda gelişmiş ülkelerin çoğunda kesintisiz ve zorunlu eğitim vardır. Sekiz yıllık kesintisiz eğitim sistemi sağlıklı ve verimli bir eğitim ortamının oluşturulması adına ciddi sorunlara neden olmuş ve dolayısıyla 4+4+4 kanun teklifi, zorunlu eğitimi kademeli bir yapıya kavuşturmuştur. Bu değişikliklerle birlikte, on iki yıllık zorunlu kademeli eğitim getirilerek on iki yıllık süre üç kademeye ayrılmıştır. Birinci kademe dört yıl süreli ilkokul (1, 2, 3 ve 4. sınıf), ikinci kademe dört yıl süreli ortaokul (5, 6, 7 ve 8. sınıf) ve üçüncü kademe dört yıl süreli lise (9, 10, 11 ve 12. sınıf) olarak düzenlenmiştir. Ülkemizde bu yeni reformun gerekçesi olarak nispeten iyi örnek olarak alınan ABD, İngiltere, Fransa gibi gelişmiş ülkeler gösterilmiştir (MEB, 2012). OECD'nin eğitim raporları ve eğitimin çıktısını ölçen uluslararası PISA testleri bu sistemi uygulayan daha başarılı ülkeler olduğunu göstermektedir. Ayrıca merkezi Dubai'de bulunan uluslararası düşünce kuruluşu olan Legatum Institute, "Refah Endeksi" çalışması ile sekiz ana başlık altında 142 ülke için refah göstergesi oluşturmayı hedeflemektedir. Aşağıdaki, tabloda çeşitli ülkelerin *Legatum Refah Endeksi*'ndeki sıralamaları yer almaktadır.

Tablo 18. 2013 Legatum Refah Endeksi

Ülkeler	Genel Gelişmişlik Sırası	Eğitim Sırası	Genel Refah Sırası	Sosyal Sermaye Sırası
Yeni Zelanda	17	1	5	2
Avustralya	10	2	3	4
Kanada	4	3	1	6
ABD	24	5	16	9
Almanya	9	15	12	15
Fransa	22	19	21	42
İngiltere	28	30	13	12
Türkiye	70	89	130	128

Kaynak: www,prosperity,com (Erişim Tarihi: 20.12.2013)

Tablo 18'e göre 2013 yılında eğitimde en iyi olan ülkelerin Yeni Zelanda, Avustralya ve Kanada olduğu görülmektedir, Bu ülkelerin genel gelişmişlik sıralamasında da ABD, İngiltere, Fransa ve Türkiye'den önde oldukları görülmektedir.

Yeni Zelanda'nın eğitim sistemine bakıldığında, on yıl zorunlu eğitim vardır. 1989 tarihli yasaya göre ebeveynler 6-16 yaş arasındaki çocukların her gün okula gitmesini sağlamak zorunda ve Yeni Zelanda Eğitim Bakanlığı bunun sağlanması için gerekli uyarı, önlem ve önerileri listelemektedir. Yeni Zelanda'da birkaç okul tipi vardır. En kısa süreli kesintisiz eğitim veren okullar altı yıllık, ancak yaygın okul tipi sekiz yıllık kesintisiz veren ilköğretim okullarıdır. Mesleki eğitim zorunlu eğitimin son yıllarında başlamaktadır.[3]

Avustralya'daki eğitim sistemi okul öncesi eğitim ile başlamakta ve zorunlu eğitim on yıl sürmektedir. Türkiye'den farklı olarak lise seviyesindeki 11. ve 12. sınıflara Avustralya'da üniversiteye gitmeyi planlayan öğrenciler devam etmektedir. On yıllık zorunlu eğitimini tamamlayan ve üniversiteye gitmeden doğrudan meslek sahibi olmak isteyen öğrenciler ise mesleki eğitim görmek üzere TAFE (Devletin mesleki eğitim veren kurumları) veya meslek liselerine devam etmektedir. Avustralya'da ilköğretim yıllarından itibaren ezberci bir eğitim anlayışı yerine, öğrencinin kendi potansiyelini keşfedip geleceğe yönelik kendi yolunu tayin etmesine yardımcı olan bir eğitim sistemi mevcuttur. İlk ve ortaokulda öğrencilerin araştırarak, sorgulayarak öğrenmeleri teşvik edilmektedir.[4]

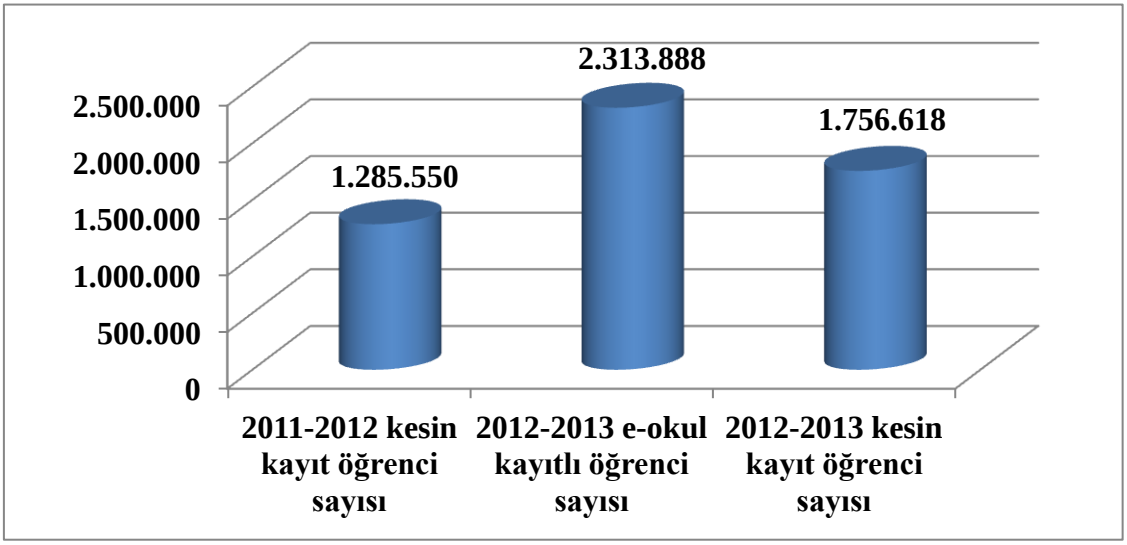
Ülkemizde yeni oluşturulan temel ve orta eğitim sistemi üzerine literatür henüz oluşmaktadır. Bir eğitim yatırımının sonucu uzun yıllar sonra ölçülebilmekte, bu nedenle yeni sistemin olumlu yönlerine yapılan araştırmalarda daha az rastlanmaktadır. 4+4+4 uygulamasında olumlu görülen en önemli unsur farklı yaş gruplarının farklı binalarda bağımsız okullarda eğitim görmesi olarak değerlendirilmiştir. Burada yöneticilerin özellikle bu uygulama ile 6-12 yaş grubundaki öğrencilerin olumsuz davranış geliştirmelerinin önüne geçilebileceği aynı zamanda 12-15 yaş grubundaki öğrencilerin de kimlik kazanmalarında olası gecikmelerin ortadan kalkacağına dikkat çekilmektedir. Eğitim süresinin on iki yıla çıkarılmasının kız öğrenciler açısından iyi olacağı değerlendirmesi de olumlu görülmektedir. Yine uygulamanın olumlu olarak değerlendirilen önemli bir noktası da öğrencilerin daha erken sınıflardan itibaren mesleki yönlendirmeye tabi tutulması

[3] http://www.minedu.govt.nz/NZEducation.aspx Erişim Tarihi: 20.12.2013
[4] http://www.avustralyadayasam.com/egitim/ Erişim Tarihi: 20.12.2013

olmaktadır (Memişoğlu ve İsmetoğlu, 2012: 22). Yeni eğitim sisteminin eğitim kurumlarına yansıması MEB verileriyle kıyaslandığında olumsuz yönler de ortaya çıkmaktadır.

Zorunlu ilköğretime başlama yaşının bir yıl erkene alınmasıyla, okul öncesi eğitim zorunlu eğitimin dışına çıkarılmıştır. MEB'in 2010-2014 Stratejik Planı'nda hedef, "Okul öncesi eğitimde % 33 olan net okullaşma oranını dezavantajlı çocukları gözeterek plan dönemi sonuna kadar % 70'in üstüne çıkarmak" şeklinde belirlenmesine rağmen, okul öncesi eğitimde okullaşma oranı % 10'a gerilemiştir. 2011-2012 Eğitim-Öğretim Yılında, beş yaş grubunda okul öncesi eğitimde okullaşma oranı % 66 iken, 2012-2013 Eğitim-Öğretim yılında bu oran % 55'e düşmüştür. Bununla birlikte ilkokula başlayan çocukların sayısı ele alındığında 2011-2012 Eğitim-Öğretim yılına göre farklılıklar ortaya çıkmaktadır. Bu durum Grafik 2'de gösterilmektedir.

Grafik 2. 2012-2013 Yılında Birinci Sınıfa Kayıt Yaptıran Öğrenci Sayıları

Kaynak: MEB, 2011 ve 2012 istatistikleri

Grafiğe göre, Milli Eğitim Bakanlığı yaklaşık 2,3 milyon çocuğu otomatik olarak ilkokula kaydetmiştir. 2011-2012 Eğitim-Öğretim Yılında 1,2 Milyon öğrenci ilkokula başlamışken, 2012-2013 Eğitim-Öğretim Yılında bu sayı 1,7 Milyona çıkmıştır. 2012-2013 Eğitim-Öğretim Yılında 557 Bin öğrenci zorunlu eğitime başlamamıştır.

2012-2013 eğitim-öğretim yılı itibariyle 66 ayını doldurmuş olan çocukların ilkokula başlaması zorunlu olmuştur. 66 ayını tamamlayan çocuklar ancak sağlık raporuyla ilkokula başlamayı erteleyebilmektedir. 60-65 aylık çocuklar ise velilerin talebiyle ilkokula başlayabilmektedir. Birinci sınıf öğrencilerinin okulla tanıştığı ilk hafta boyunca basına yansıyan haberler, okulların artan öğrenci sayısı ile baş etmekte zorlandıklarını, tüm okulların küçük yaştaki öğrenciler için gerekli hazırlıkları yapamamış olduklarını göstermektedir. Fiziksel mekânların elverişsizliği, eğitimin kalitesi kadar çocukların güvenliği açısından da tehlike oluşturmaktadır (Eğitim İzleme Raporu, 2012). Bundan dolayı eğitim sisteminin amaçlara ulaşmasında okulların, çevredeki gelişmelere uyum sağlayacak yeterliliğe sahip olması gerekmektedir.

Eğitim İzleme Raporu'nda, 2012-2013 Eğitim-Öğretim Yılında ortaya çıkan aksaklıklardan sosyo-ekonomik bakımından dezavantajlı durumda bulunan öğrencilerin daha yoğun biçimde etkilendiği belirtilmektedir. Bu açıdan MEB'in iyileştirme çabalarını cinsiyet, sosyo-ekonomik durum, özel gereksinimli öğrenciler ve diğer risk gruplarını dikkate alarak planlaması büyük önem taşımaktadır (Eğitim İzleme Raporu, 2014: 12).

3.2. TÜRKİYE - OECD ÜLKELERİNİN KARŞILAŞTIRILMASI

Eğitimli insana duyulan ihtiyaç zamanla artmaktadır. Ülkeler, ekonomik kalkınmalarını ve gelişmelerini devam ettirebilmeleri için insan kaynaklarını geliştirmek zorunda kalmışlardır. İnsan kaynaklarını geliştirmek amacıyla yapılan eğitim harcamaları, aynı zamanda bir yatırım olarak kabul edilmekte, bu yatırımlar sayesinde sosyal eşitsizlikler azaltılabilmektedir (OECD 1998: 69). OECD (İktisadi İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı) ülkelerinin hükümetleri, eğitime dayalı ekonomik üretkenliği artırma, eğitimin artan ve değişen taleplerini karşılama, ek kaynaklar arama ve okullaşmayı artırmada yeni yöntemler geliştirmek için etkili politikalar aramaktadır. Bu bağlamda, OECD- Eğitimde Yenilik ve Araştırma Merkezi (CERI) tarafından yürütülen INES Projesi (Uluslararası Eğitim İstatistikleri ve Göstergeleri) kapsamında, eğitim istatistik ve göstergeleri, OECD'ye üye ülkeler tarafından bir

plan ve program dahilinde toplanarak, analizleri yapılmaktadır. Göstergeler, her yıl *Education at a Glance: OECD Indicators* (Bir Bakışta Eğitim) adı ile kitap halinde yayımlanmaktadır. 1992 yılından beri, proje faaliyetleri kapsamında ülkemiz de temsil edilmektedir (Fer, 2000: 98). Çalışmanın bu bölümünde Türkiye'nin de yer aldığı OECD ülkeleriyle uluslararası karşılaştırma yapılmaktadır. Yapılan karşılaştırmalarda OECD ülkelerinin eğitim kurumlarına yaptığı harcamaların GSYİH içindeki oranına, kamu kaynaklı eğitim harcamalarına, öğrenci başına yapılan harcamaların kişi başı GSYİH içindeki payına ve okullaşma oranlarına yer verilmektedir.

Tablo 19. Eğitim Kademelerine Göre Yapılan Harcamaların GSYİH İçindeki Payı 2000, 2005, 2010

Bazı OECD Ülkeleri	İköğretim ve Ortaöğretim			Yükseköğretim			Eğitim Kademeleri Toplamı		
	2000	2005	2010	2000	2005	2010	2000	2005	2010
Avustralya	3,6	3,7	4,3	1,4	1,5	1,6	5,2	5,3	6,1
Avusturya	3,9	3,7	3,6	1,1	1,3	1,5	5,5	5,5	5,8
Belçika	4,1	4,1	4,4	1,3	1,2	1,4	6,1	6,0	6,6
Danimarka	4,1	4,5	4,8	1,6	1,7	1,9	6,6	7,4	8,0
Fransa	4,3	4,0	4,1	1,3	1,3	1,5	6,4	6,0	6,3
Finlandiya	3,6	3,9	4,1	1,7	1,7	1,9	5,6	6,0	6,5
Macaristan	2,8	3,3	2,8	0,9	0,9	0,8	4,4	5,1	4,6
Rusya	1,7	1,5	2,1	0,5	0,6	1,6	2,9	2,9	4,9
İsrail	4,3	4,1	4,3	1,9	1,9	1,7	7,7	7,5	7,4
İtalya	3,1	3,1	3,2	0,9	0,9	1,0	4,5	4,4	4,7
Japonya	3,0	2,9	3,0	1,4	1,4	1,5	5,0	4,9	5,1
Kore	3,5	4,1	4,2	2,2	2,3	2,6	6,1	6,7	7,6
Meksika	3,5	4,0	4,0	1,0	1,2	1,4	5,0	5,9	6,2
Hollanda	3,4	3,8	4,1	1,4	1,5	1,7	5,1	5,8	6,3
Norveç	5,0	5,1	5,1	1,6	1,7	1,7	6,8	7,5	7,6
Polonya	3,9	3,7	3,7	1,1	1,6	1,5	5,6	5,9	5,8
Portekiz	3,7	3,7	3,9	1,0	1,3	1,5	5,2	5,5	5,8
Türkiye	1,8	2,3	2,5	0,8	1,7	1,3	2,5	4,0	3,8
A.B.D.	3,7	3,8	4,0	2,2	2,4	2,8	6,2	6,6	7,3
OECD Ort.	**3,6**	**3,8**	**3,9**	**1,3**	**1,5**	**1,6**	**5,4**	**5,8**	**6,3**

Kaynak: Education at a Glance 2013: OECD Indicators (Table B2.1)

Tablo 19'da bazı OECD ülkelerinde eğitim kurumlarına yapılan (kamu ve özel) toplam harcamaların GSYİH içindeki payı gösterilmiştir. 2010 yılında OECD ülkeleri GSYİH'larının ortalama % 6,3'ünü eğitim kurumlarına harcamıştır. 2000-2010 yılları arasında ülkeler bazında artış olmuştur. Özellikle bir baz puan artış gösteren ülkeler arasında Danimarka % 6,6'dan % 8'e, Kore % 6,1'den % 7,6'ya, Meksika % 5'ten % 6,2'ye, Hollanda % 5,1'den % 6,3'e, Amerika Birleşik Devletleri % 6,2' den % 7,3'e, Rusya % 2,9'dan % 4,9'a ve Türkiye %2,5'ten % 3,8'e değişim göstermiştir. Türkiye'nin ilk ve orta eğitim harcamalarının GSYH içindeki payı yaklaşık % 2,5 civarındadır. En yüksek değer % 5,1 ile Norveç'e, en düşük değer ise % 2,1 ile Rusya Federasyonu'na aittir. Eğitimin tüm kademelerine göre yapılan harcamalar GSYİH'den çok daha hızlı olmuştur. Ancak Türkiye'nin ilköğretim, ortaöğretim ve yükseköğretim düzeylerinin GSYİH oranı olarak en düşük eğitim harcaması yapan OECD ülkesi olduğu dikkat çekmektedir. Dolayısıyla Türkiye'de eğitim hizmetlerine ayrılan kaynakların yeterli olduğunu söylemek mümkün görünmemektedir.

Öz (2012), Koç Üniversitesi-TÜSİAD Ekonomik Araştırma Forumu Politika Notları'nda, 2010 yılında öğrenme sorununun çözümü için atılan en önemli adımlardan biri olan ve üç yılda tamamlanması öngörülen "FATİH (Fırsatları Artırma ve Teknolojiyi İyileştirme Hareketi) Projesi" için ayrılan kaynağın dahil edilse bile kamu eğitim harcamalarının GSYH'ye oranı OECD içinde en düşük düzey olmayı sürdüreceğini ifade etmiştir.

Türkiye'deki eğitim sisteminin sorunlarının başında eğitime yeterli kaynak tahsisinin yapılamadığından ileri geldiği söylenebilir. Yeterli finansal kaynağın olmadığı bir eğitim sisteminde sorunların çözümü geçici ve ötelendirici özellikler taşır. OECD ülkelerinde kamu kaynaklarının (merkezi-bölgesel-yerel) eğitim harcamalarına ne kadar pay ayırdığı Tablo 20'de gösterilmektedir.

Tablo 20. Kamu Kaynaklı Eğitim Harcamalarının Eğitim Kademelerine Göre Dağılımı (2010) (İlköğretim-Ortaöğretim)

Bazı OECD Ülkeleri	Hükümet Düzeyleri Arasındaki Transferden Önce			Hükümet Düzeyleri Arasındaki Transferden Sonra		
	Merkezi	Bölgesel	Yerel	Merkezi	Bölgesel	Yerel
Avustralya	41,2	58,8	m	3,9	96,1	m
Avusturya	75,7	14,3	10,0	43,1	46,5	10,4
Belçika	21,2	74,7	4,1	22,3	73,5	4,1
Fransa	69,4	18,3	12,3	69,3	18,3	12,4
Finlandiya	41,8	a	58,2	10,1	a	89,9
İsrail	91,2	a	m	70,5	a	29,5
İtalya	80,7	9,0	10,3	80,2	7,5	12,3
Japonya	18,1	64,6	17,3	1,7	81,0	17,3
Kore	67,9	29,1	3,0	0,9	29,9	69,2
Meksika	77,7	22,1	0,2	26,1	73,7	0,2
Hollanda	90,3	n	9,7	87,5	n	12,5
Norveç	9,5	n	90,5	8,4	n	91,6
Polonya	4,4	1,7	94,0	3,3	1,6	95,1
Türkiye	99,3	0,7	m	96,2	3,8	m
A.B.D.	13,7	33,4	52,9	0,5	1,5	98,0
OECD Ort.	**53,8**	**21,6**	**27,2**	**37,1**	**22,4**	**44,2**

Kaynak: Education at a Glance 2013: OECD Indicators (Table B4.3)
m: Veri mevcut değildir, n: Büyüklük önemsiz ve ya sıfırdır, a : Veri geçerli değildir.

2010 yılında OECD ülkelerinde idareler arası transferlerden önce merkezi hükümetten ortalama % 53,8 eğitime pay ayrılmıştır. İsrail, Hollanda ve Türkiye'de % 90'ın üzerinde kamu kaynaklı eğitim harcaması olduğu görülmektedir. Hükümet transferlerinden sonra ise sadece Türkiye'nin merkezi hükümet kaynaklı eğitim harcaması % 96,2'dir.

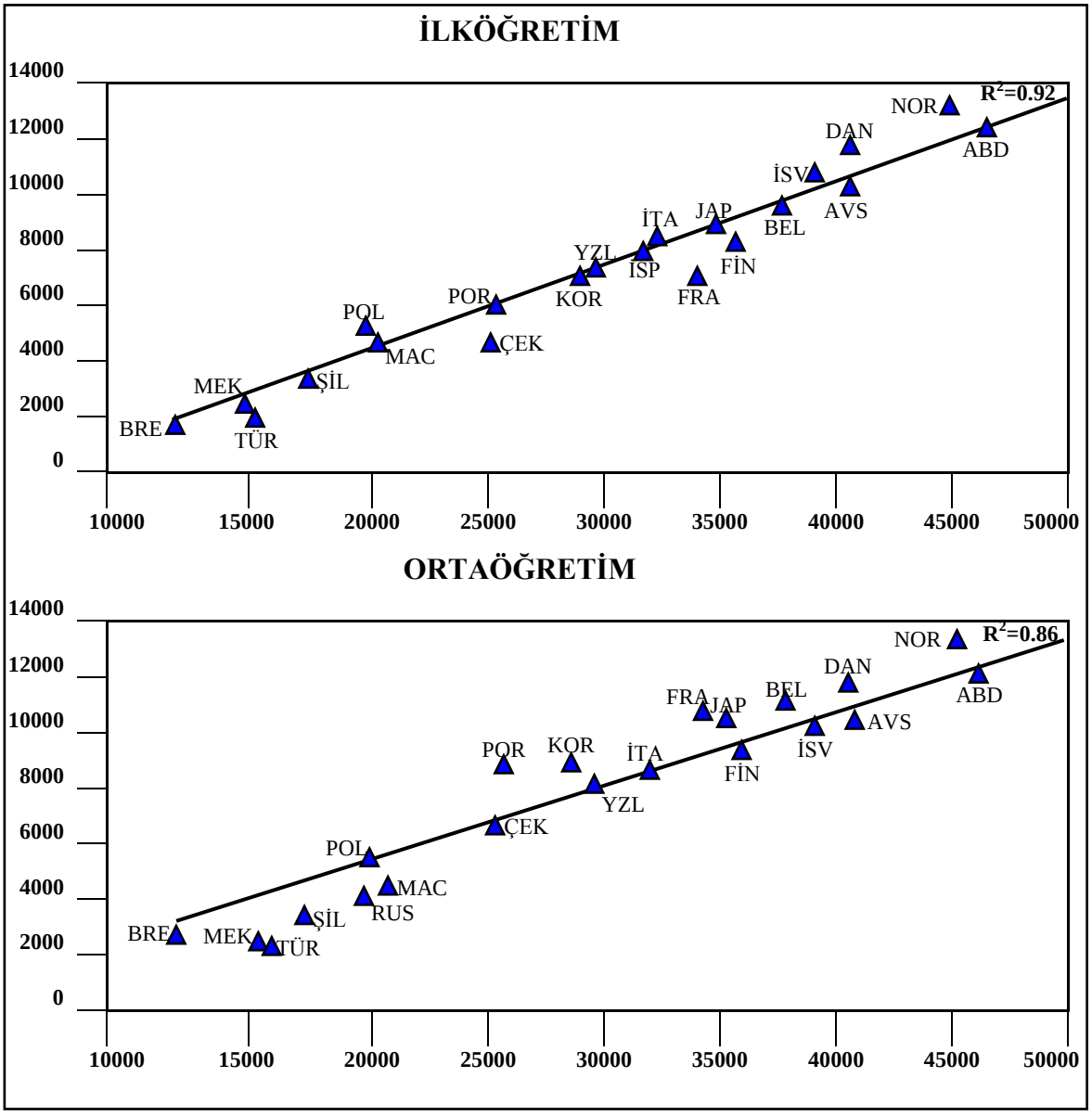
Bununla birlikte genel olarak ülkelerin yerel kaynaklı eğitim harcamaları, idareler arası transferlerden önce ortalama % 27,2 iken, sonra % 44,2'ye artış göstermiştir. Eğitimde yerelleşme konusunda Türkiye'nin henüz adım atmayı planlamadığı görülmektedir. Eğitime ayrılan kaynakların yerel idare tarafından sevk ve idaresi daha etkin hizmet üretimine yol açabilir. Nitekim örnek alınan çeşitli gelişmiş ülkelerde eğitimin yerel finansman kaynakları kullanılmaktadır.

Arabacı (2011:109), eğitim harcamalarının hesaplanmasında GSYH oranına ilişkin kıyaslamaların, öğrenci sayısı ve GSYH büyüklüğü ile ilgili düzenlemeleri içermediğini bu nedenle, ülkelerin eğitime ayırdığı kaynakları kıyaslarken, öğrenci başına yapılan harcamaların da karşılaştırılmasının önemli ipuçları verebileceğini vurgulamıştır.

Aşağıdaki grafikte seçilmiş OECD ülkelerinin 2010 yılına ait ilköğretim ve ortaöğretim düzeyindeki öğrenci başı yıllık eğitim harcamalarının kişi başı GSYİH içindeki oranı verilmektedir.

Grafik 3. Öğrenci Başı Yıllık Eğitim Harcamasının Kişi Başı GSYİH İçindeki Oranı (2010)

(Kişi Başı Gayri Safi Yıllık Hâsılanın satın alma gücüne göre hesaplanan değerinin USD karşılığı alınmıştır)

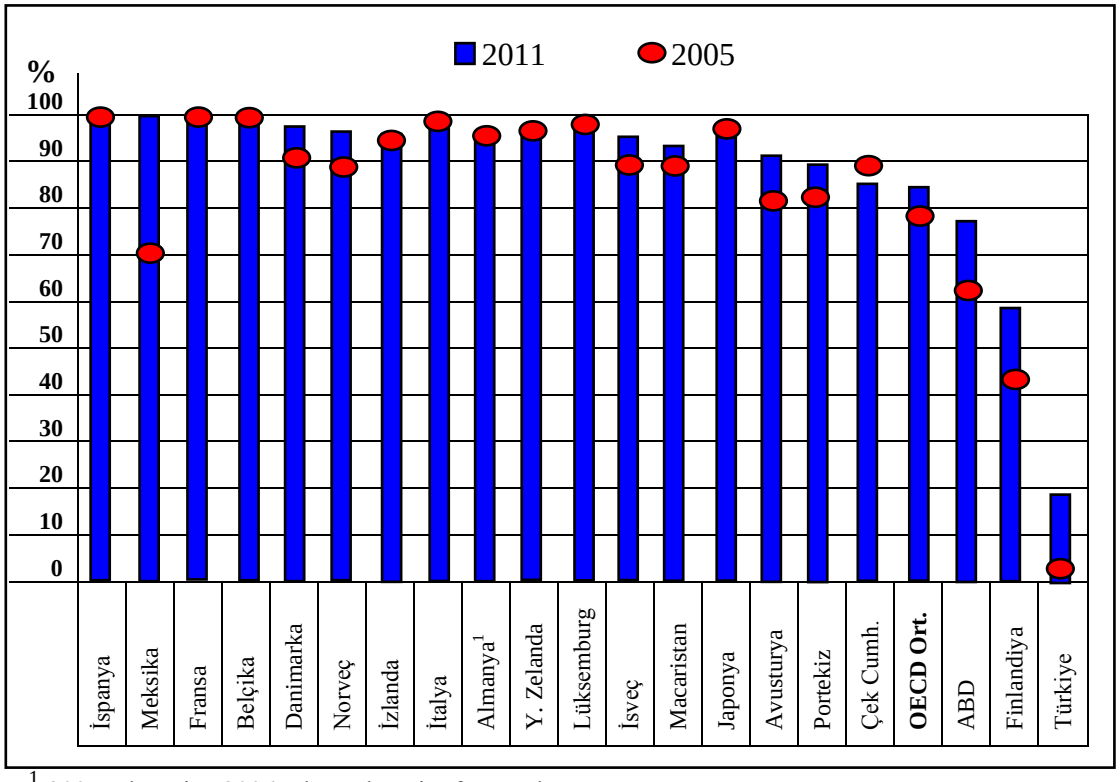
Kaynak: Veriler, *Education at a Glance 2013: OECD Indicators*'den elde edilmiştir.

Grafik 3, eğitim kademelerine göre öğrenci başı yıllık eğitim harcamasının kişi başına GSYİH içindeki oranı dikkate alınarak düzenlenmiştir. Grafikte dikey çizgi öğrenci başına harcama miktarını, yatay çizgi ise kişi başına GSYİH miktarını göstermektedir. R^2 ise kurumsal düzeyde öğrenci başına harcama miktarının kişi başı GSYİH oranı ile açıklanma gücünü ifade etmektedir. Öğrenci başına eğitim kurumlarına yapılan kamu harcamaları tam zamanlı kayıtlı öğrenci sayısı dikkate

alınarak ortaya konulmuştur. OECD ülkeleri içerisinde Meksika ve Türkiye'nin ilköğretimde öğrenci başına yapılan harcamalar ve kişi başına düşen GSYİH açısından en düşük durumda olan ülkeler arasında olduğu, İskandinav Ülkeleri ve Amerika Birleşik Devletleri'nin öğrenci başına en yüksek harcama yapan ülkeler olduğu görülmektedir. Ortaöğretim de öğrenci başına düşen harcamaların en düşük olduğu ülkeler Türkiye ve Brezilya'dır.

Eğitime katılım oranının öğrenci başına yapılan harcamalara etkisi olduğu söylenebilir. Aşağıdaki grafiklerde seçilmiş OECD ülkelerinde ilköğretim, ortaöğretim ve yükseköğretim okullaşma oranlarına yer verilmektedir.

Grafik 4. Dört Yaşındaki Çocuklarda ve İlköğretimde Okullaşma Oranları

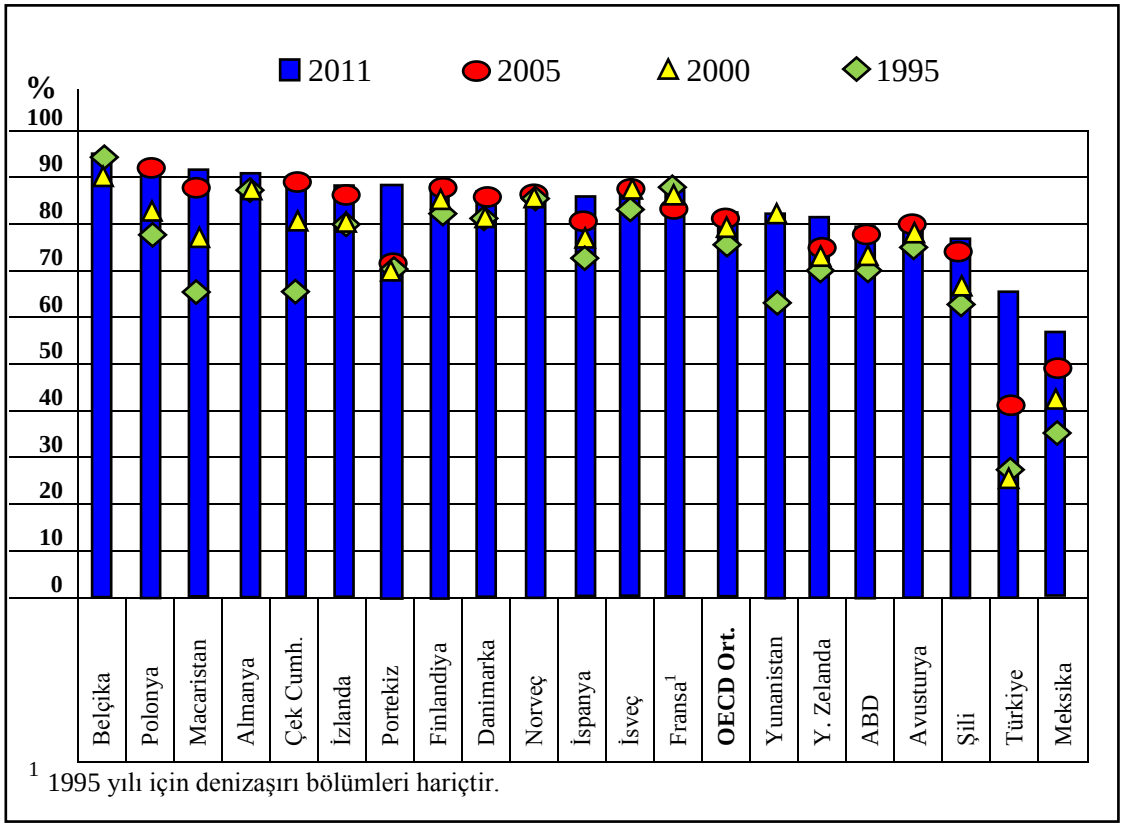

[1] 2005 yılı yerine 2006 yılının değeri referans alınmıştır.
Kaynak: Veriler, *Education at a Glance 2013: OECD Indicators*'den elde edilmiştir.

Grafik 4'e göre, 2011 yılında dört yaşındaki çocukların okulöncesi eğitime katılım oranı OECD ülkelerinde yaklaşık % 82'dir. OECD ülkelerinin çoğunda eğitim beş yaşından önce başlamaktadır. Örneğin Belçika, Fransa, İzlanda, İtalya, İspanya ve İsveç'te üç yaşındaki çocukların % 90'ı okul öncesi eğitime katılmaktadır (OECD, 2013:276). Türkiye'nin okul öncesi okullaşma oranı 2005 yılında % 3 iken

2011 yılında yaklaşık % 20 düzeyine çıkmıştır. 2013 OECD raporunda, PISA sınav sonuçlarına göre okul öncesi eğitim alan çocukların ilerleyen yıllardaki performansı ve başarısı okul öncesi eğitim almamış çocuklardan daha yüksek olduğu vurgulanmıştır. Ülkemiz OECD ortalamasının altında kalmış olsa da artış göstermiştir. Seçilmiş OECD ülkelerinde ortaöğretim (15-19 yaşları arası) eğitime katılım oranları Grafik 5'te yer verilmektedir.

Grafik 5. Ortaöğretim Okullaşma Oranları

[1] 1995 yılı için denizaşırı bölümleri hariçtir.

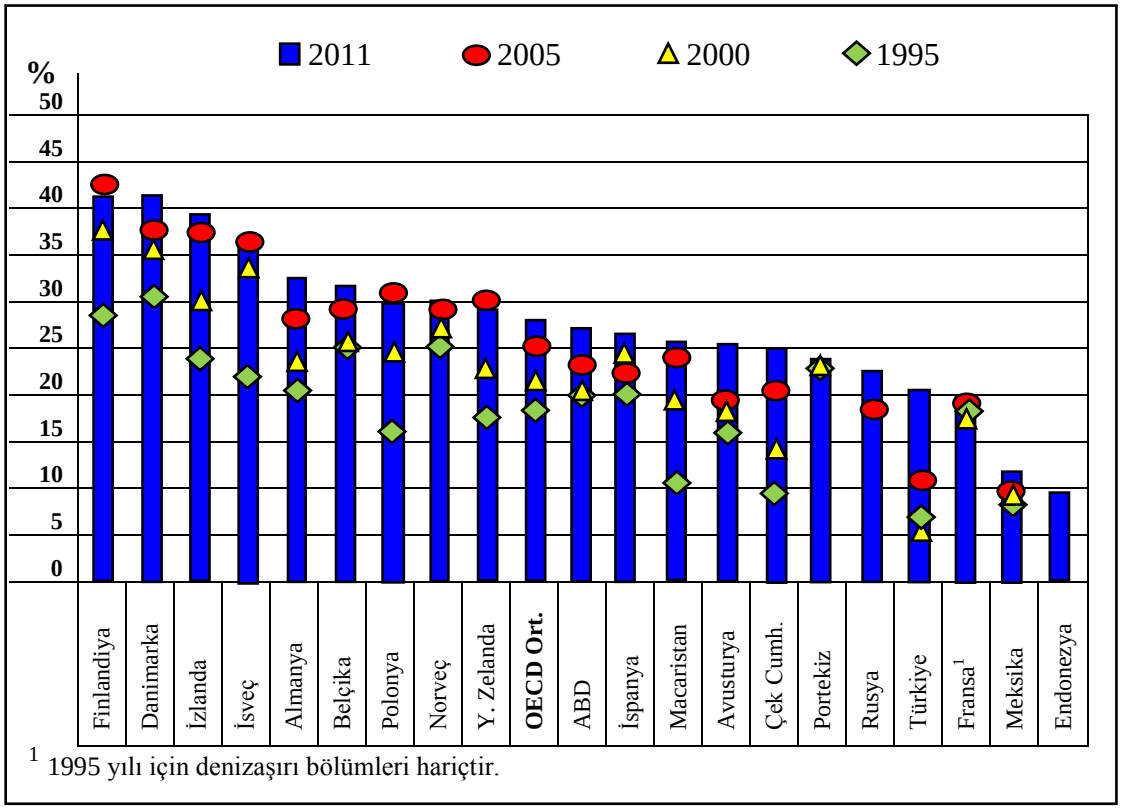
Kaynak: Veriler, *Education at a Glance 2013: OECD Indicators*'den elde edilmiştir.

Grafik 5, OECD ülkelerindeki ortaöğretim okullaşma oranlarını göstermektedir. OECD 2013 raporuna göre, 15-19 yaş arası ortaöğretim olarak ifade edilmiştir. Türkiye'de bu yaş aralığı lise eğitimine denk gelmektedir. 2011 yılında okullaşma oranı OECD ülkelerinde ortalama % 82 olup, % 90'ın üzerinde olan ülkeler Belçika, İrlanda, Polonya, Macaristan, Almanya ve Çek Cumhuriyeti'dir. Okullaşma oranının en düşük olduğu iki ülke %55 ile Meksika ve % 34 oranı ile Çin'dir. Türkiye 15-19 yaş grubunda ortalama % 62 okullaşma oranına sahiptir. Türkiye bu oranda, OECD ortalamasının altında olsa da 1995 yılından 2011 yılına

kadar okullaşma oranlarında artış göstermiştir. Özellikle sekiz yıllık zorunlu eğitime geçişin bu artışta etkili olduğu söylenebilir.

OECD ülkelerindeki 20-29 yaş arasındaki nüfusun okullaşma oranları ise aşağıdaki grafikte gösterilmektedir.

Grafik 6. Yükseköğretim Okullaşma Oranları

[1] 1995 yılı için denizaşırı bölümleri hariçtir.

Kaynak: Veriler, *Education at a Glance 2013: OECD Indicators*'den elde edilmiştir.

Grafik 6'ya göre yükseköğretim okullaşma oranı (20-29 yaş arası) OECD ülkelerinde 2011 yılında ortalama % 28'dir. Danimarka ve Finlandiya'da bu oran % 40'ın üzerindedir. Okullaşma oranı en düşük olan ülkeler % 12 ile Meksika ve % 9 ile Endonezya'dır. Türkiye'de 20-29 yaş arası nüfusun okullaşma oranı yaklaşık % 21'dir. 2005 yılından sonra okullaşma oranının önceki yıllara nispeten artan oranda yükselme eğilimine girdiği dikkat çekmektedir. Ülke çapında yeni açılan üniversitelerle birlikte öğrenci sayılarının artışı, ar-ge çalışmalarına yapılan harcamalardaki artışın ve üniversite mezunlarının istihdam edilebilirlik oranlarındaki artışın bu duruma doğrudan katkı sağladığı söylenebilir.

3.2.1. Türkiye'deki Eğitim Sistemi Kalitesinin Uluslararası Karşılaştırmalardaki Yeri

Eğitim politikalarına yön veren, eğitimde kalite ve etkinliğin belirlenmesinde uluslararası karşılaştırmalara olanak sağlayan TIMSS, PIRLS ve PISA adlı üç ayrı araştırma verisi bulunmaktadır. TIMSS (Third International Mathematics and Science Study - Üçüncü Uluslararası Matematik ve Fen Başarısını Belirleme Programı), öğrencilerin matematik ve fen başarılarını belirleyen, ulusal eğitim sistemleri arasındaki farklılıkları ölçmek ve değerlendirmek için tasarlanmış dört yılda bir yapılan sınavdır. TIMSS uygulamaları, 1995, 1999, 2003, 2007 ve 2011 yıllarında dördüncü ve sekizinci sınıf öğrencileri üzerinde değerlendirme yapmıştır. Türkiye, TIMSS uygulamasına 1999, 2007 yıllarında sekizinci sınıf, 2011 yılında ise dördüncü ve sekizinci sınıf düzeyinde katılmıştır. TIMSS 2011 sonucuna göre, matematik başarı ortalamasında en başarılı ilk beş ülke Uzak doğu ülkeleridir. Türkiye'nin dördüncü sınıf matematik başarı ortalaması 469 olup Avrupa ülkelerinde sonuncu sıradadır. Sekizinci sınıf matematik başarı ortalaması ise 469, Avrupa ülkelerinde Makedonya'nın önünde sondan ikincidir. Turan, Karadağ ve Yücel (2013), öğrencilerin matematik başarısını, evde bulunan eğitimsel kaynakların, okul konumlarının, sosyo-ekonomik durumun ve öğretmenlerin deneyimlerinin etkilediğini ifade etmiştir.

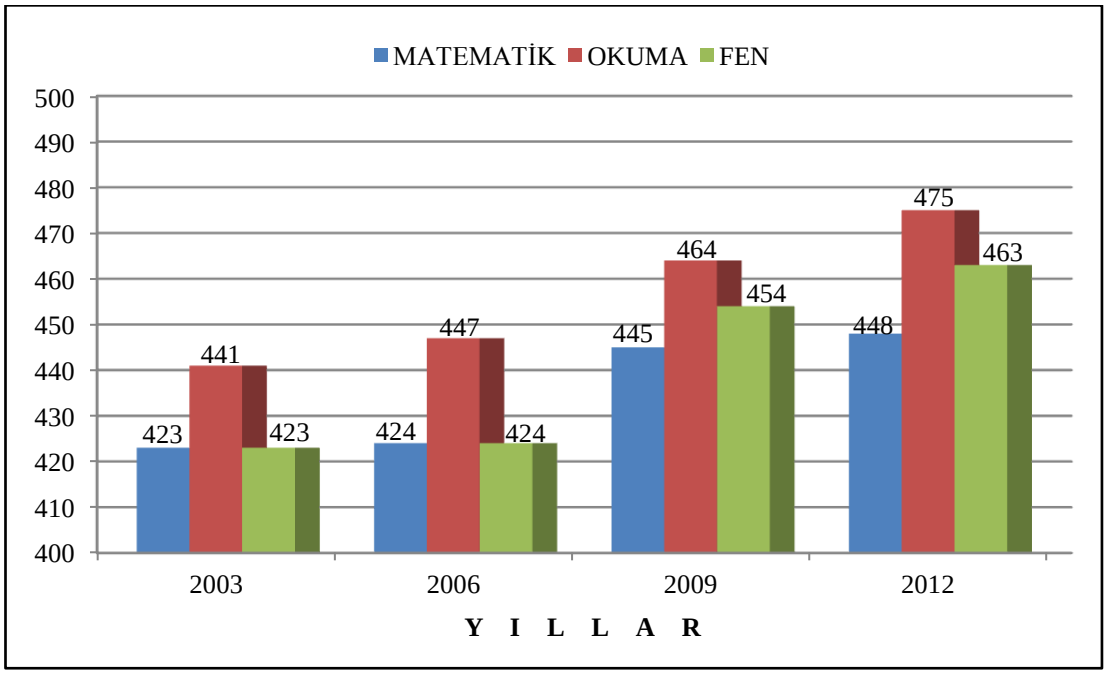
Uluslararası Eğitim Başarılarını Belirleme Kuruluşu'nun oluşturduğu Uluslararası Okuma Becerilerinde Gelişim Projesi (PIRLS), ilköğretim dördüncü sınıf öğrencilerinin okuma becerileri durumu ortaya çıkarmıştır. Türkiye'nin standart puanı 449 olup 35 ülke arasında 28. sırada yer alarak uluslararası ortalamanın altındadır.

"Uluslararası Öğrenci Değerlendirme Programı" olan PISA, OECD tarafından, on beş yaş grubundaki öğrencilerin zorunlu eğitim sonunda hayata hazır oluş durumlarını belirlemeyi amaçlayan dünyanın en kapsamlı eğitim araştırmasıdır. Bu araştırmaya katılan ülkeler, belirlenen bilimsel ölçütler doğrultusunda eğitim düzeylerinin ve öğrenci profillerinin katılımcı ülkeler arasında ne durumda oldukları hakkında bilgi sahibi olmaktadırlar. Aynı zamanda kendi eğitim durumları ve

uygulayacakları politikalar hakkında objektif göstergelerde elde etmektedirler (MEB).

OECD ülkelerinde Matematik, okuma ve fen alanlarında ortalama puan 500, standart sapma 100 olarak belirlenmiştir. Grafik 7, 2003-2012 yılları itibariyle Türkiye'nin üç alandaki ortalama başarı puanını göstermektedir.

Grafik 7. Türkiye'deki Öğrencilerin Matematik, Okuma ve Fen Alanlarındaki Ortalama Puanları

Kaynak: MEB, PISA 2012 Ulusal Ön Raporu

Ülkemiz öğrenci başarısını değerlendirmek için PISA çalışmasına katılmaktadır. PISA, on beş yaş grubu öğrencilere uygulanmaktadır. Grafik 7'de Türkiye'nin 2003 yılından günümüze dek katıldığı PISA uygulamalarını göstermektedir. Her üç alanda da ortalama puan artmıştır. Özellikle öğrencilerin okuma alanında daha çok başarılı olduğu görülmektedir. Ancak, yıllar itibariyle görülen bu artışlar Türkiye dışında PISA uygulamalarına katılan ülkelerde de gerçekleşmektedir. Tablo 21'de bazı ülkelerin 2012 yılı ortalama başarı puanı yer almaktadır.

Tablo 21. Bazı Ülkelerin PISA 2012 Puan Ortalamaları

Ülke Sıralaması	Matematik	Okuma	Fen
1 Çin (Şanghay)	613	570	580
2 Singapur	573	542	551
3 Çin (Hong Kong)	561	545	555
4 Çin (Tayvan)	560	523	523
5 Kore	554	536	538
6 Japonya	536	538	547
7 Finlandiya	519	524	545
8 Kanada	518	523	525
9 Yeni Zelanda	500	512	516
10 Fransa	495	505	499
11 Norveç	489	504	495
12 Portekiz	487	488	489
13 İtalya	485	490	494
14 Rusya	482	475	486
15 ABD	481	498	497
16 İsrail	466	486	470
17 Yunanistan	453	477	467
18 Sirbistan	449	446	445
19 Türkiye	448	475	463
20 Romanya	445	438	439
21 Güney Kıbrıs	443	449	438
22 Bulgaristan	439	436	446
23 Şili	423	441	445
24 Meksika	413	424	415
25 Brezilya	391	410	405
OECD Ort.	**494**	**496**	**501**

Kaynak: MEB, PISA 2012 Ulusal Ön Raporu

Tablo 21, 2012 yılında PISA uygulamalarına katılan altmış beş ülke içinden seçilmiş yirmi beş ülkenin matematik, okuma, fen alanlarındaki ortalama başarı puanlarını göstermektedir. Her üç alanda da OECD ülke ortalamasının üstünde yer alan birinci ülke Çin (Şanghay)'dir. Ortalama başarı puanı 500 üzeri olan ülkelerin Çin, Singapur, Kore, Japonya, Finlandiya, Kanada ve Yeni Zelanda olduğu görülmektedir. Bununla birlikte Doğu Asya ülkeleri Avrupa ve ABD'yi geçmektedir.

TÜSİAD ve TÖDER'in girişimiyle 15 Şubat 2014 tarihinde düzenlenen PISA 2012 Değerlendirmesinde Şanghay, Singapur, Hong Kong, Tayvan, Kore gibi ülkelerin başarılı olmalarının nedenleri politik tutarlılık ve liderlik, eğitim politikaları uygulamalarının uyum içinde olması, iddialı ve tutarlı hedefler olarak ifade edilmektedir. TIMSS, PIRLS ve PISA gibi eğitim çıktılarını ölçen testlerle katılımcı ülkeler kendi sistemlerini değerlendirme fırsatı yakalamaktadır. Gerek OECD gerekse de bağımsız araştırmacılar, PISA'nın katılımcı ülkelerin eğitim politikalarına olan etkisini pek çok değerlendirmede verilerle ortaya koymuştur. En son yayınlanan OECD reform etki analizinde, Türkiye'nin eğitim politikaları PISA'dan çok az etkilenen ülkeler arasında yer almaktadır.[5]

Eğitim, üretkenliğin ve kalitenin artırılmasında önemli bir alandır. Eğitimde kalitenin sağlanması için uluslararası düzeyde karşılaştırmalar yapılmaktadır. Gelişmiş ülkeler, yayınlanan eğitim raporları verilerini dikkate alarak reformlar gerçekleştirmektedir. Türkiye'nin 2012 yılı puanları OECD ülkelerinin altında kalsa da okullaşma oranlarını artırması eğitimde kaliteyi olumlu yönde etkilediği söylenebilir.

[5] TÜSİAD ve TÖDER 'in girişimiyle, Selçuk ŞİRİN ve Sinem VATANARTIRAN tarafından hazırlanan çalışma, PISA 2012 sonuçlarından yola çıkarak Türkiye için *"Veriye Dayalı Eğitim Reformu Önerileri"* adı altında 15 Şubat 2014 tarihinde sunulmuştur.

SONUÇ

Eğitim, ülkelerin modern toplum olma yolundaki gelişimini etkilemektedir. Çağımızın ekonomik, sosyal ve teknoloji alanındaki hızlı değişimi toplumları etkilemekte ve eğitim sistemleri de buna bağlı olarak revizyona uğramaktadır. Eğitim için kullanılan kaynaklar ülkelerin geleceğine yapılan önemli bir yatırımdır. Eğitime yönelik yapılan harcamalar beşeri sermaye birikimini olumlu etkilemektedir.

Günümüzde hızla gerçekleşen yenilenme süreci köklü reformları da beraberinde getirmekte ve eğitim sistemleri de bu süreçten etkilenmektedir. Cumhuriyetin kuruluşundan bu yana Türkiye'de eğitim alanında birçok yeniliğe gidilmiştir. 1997 yılında zorunlu eğitim süresi sekiz yıla çıkarılarak gelişme yolunda önemli bir adım atılmıştır. 1997 yılından önce eğitim sisteminde ilkokul ve ortaokul olarak ayrım yapılmışken zorunlu eğitimle birlikte ilköğretim ismini almıştır. Ancak 2012 yılında çıkarılan yasa ile zorunlu eğitim on iki yıla çıkartılarak kademeli yapıya kavuşturulmuştur. Eğitim süresinin uzamasının iyi eğitimli nüfusu beraberinde getireceğini söylemek mümkündür. OECD ülkelerinde ortalama eğitim süresi sekiz ve on üç yıl arasında değişmektedir. Gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler incelendiğinde, ortalama eğitim sürelerini arttırmak için söz konusu ülkeler nüfuslarının büyük bir bölümünü lise veya üniversite mezunu yapmak üzere hedefler koymuşlardır. Onuncu Kalkınma Planında (2014-2018), Türkiye'de eğitimin beşeri ve fiziki altyapısının iyileştirildiği, tüm kademelerde okullaşma oranlarında artış sağlandığı ve derslik başına düşen öğrenci sayısının önemli ölçüde azaltıldığı ifade edilmiştir.

Nüfus, eğitim eşitliğinin sağlanmasında önemli bir faktördür. Aşırı nüfus artışı, eğitimin niteliğini olumsuz etkilemektedir. Nüfusun artmasıyla eğitim hizmetlerinin de artması gerekmektedir. Bu durum sağlanmadığı takdirde öğrenci sayısıyla birlikte sınıf mevcudu da artacak, bu da öğrenciler arasında eşitsizliğe neden olacaktır.

Çalışmada dört kişilik bir ailenin eğitim harcamasına ayırdığı pay yaklaşık olarak hesaplanmıştır. Elde edilen bulgularla, beşte birlik gelir dağılımı karşılaştırmalı analize tabi tutulmuş ve sonuçta birinci dilime düşen grubun eğitim harcaması nispi olarak daha yüksek bulunmuştur. En düşük gelir grubu ile en yüksek gelire sahip grup arasında farkın olmasının nedeni nesiller arası gelir düzeyi geçişkenliğinden kaynaklanmaktadır. Genelde düşük gelirli ailelerin çocukları düşük gelir grubunda kalırken, yüksek gelire sahip ailelerin çocukları da hayatlarını yüksek gelir grubunda devam ettirebilmektedir. Bu durumda nesiller arası gelir eşitsizliğinin sürmesi düşünülebilir. TÜİK tarafından yayınlanan hane halkı tüketim araştırması verilerine göre, Türkiye'de hane halkı tüketim harcamalarının en yüksek bölümünü konut ve kira harcamaları oluşturmaktadır. 2012 yılı verilerine göre konut ve kira harcamaları % 25,8 iken eğitime ayrılan pay ise sadece % 2,3 oranındadır. Yani Türkiye'de hane halkı, yıllık gelirinin çok küçük bir kısmını eğitime ayırmaktadır. Hane halkının düşük eğitim harcamaları yanında gelir gruplarına göre yapılan eğitim harcamaları arasındaki farklılık da ülkenin büyümesine katkı sağlamamaktadır. Düşük eğitim harcamaları ve eğitimdeki eşitsizlik, insan sermayesi dışında ortaya çıkabilecek olası riskleri de beraberinde getirebilmektedir.

Eğitim beşeri sermayenin önemli bir unsurudur ve bu sebeple ekonomik büyümeye katkısı önemlidir. Eğitimin milli gelire olan katkısı araştırılırken beşeri sermaye teorisinden yararlanılmıştır. Literatür incelendiğinde, 1960 yılından günümüze değin yapılan araştırmalarda eğitim ve ekonomik büyüme arasında pozitif yönlü ilişki bulunmuştur. Bu çalışmada 1980-2012 yılları arasında kişi başı eğitim harcamaları ve okullaşma oranlarının ekonomik büyüme üzerindeki etkisi regresyon analizine tabi tutulmuştur. Eğitimin ekonomik büyüme üzerindeki etkisini ölçmek için ekonometrik olarak dört model kullanılmıştır. Ayrıca modellere kontrol değişkeni olarak kişi başına düşen sabit sermaye yatırımı ile istihdamın işgücüne oranı ilave edilmiştir. Ekonometrik analizde öncelikle değişkenlerin logaritmik dönüşümü yapılmıştır. Model-1'de kişi başına düşen eğitim harcamalarının beş yıl gecikmeli değeri kullanılmış ve ekonomik büyümeyi pozitif yönde etkilediği sonucuna ulaşılmıştır. Eğitim harcamaları, insan sermayesini doğrudan etkilemektedir. Bundan dolayı az kaynak ayırmak uzun dönemli büyüme için olumlu

bir işaret olarak görülmemektedir. Model-2-3-4'te yer alan okullaşma oranlarının büyüme üzerindeki etkisinin ilköğretimde % 0,40, ortaöğretimde % 0,12 ve yükseköğretimde % 0,11 oranlarında olumlu yönde etkilediği tespit edilmiştir.

ÖNERİLER

Eğitim üzerine yapılan araştırmalar, ülkelerin kalkınması, toplumsal barış ve düzenin sağlanmasında eğitimin önemli bir faktör olduğunu ortaya koymaktadır. Eğitim ekonomik, sosyal ve kültürel gelişmeyi sağlamanın, bireyleri mutlu ve toplumu huzurlu kılmanın bir aracıdır. Dolayısıyla, eğitim kademeleri arasındaki geçişlilik ve belirli kademelerde meslek edinme imkânlarının sunulması önerilir.

Ülkelerin genelinde eğitim hem özel hem de kamu sektörünce ikili bir yapı içerisinde sunulmaktadır. Zorunlu temel eğitimin devlet tarafından desteklenmesi, eşitsizliğin önlemesi açısından önemlidir. Gelişmiş ve az gelişmiş ülkeler arasındaki en belirgin farklardan biri eğitimden kaynaklanmaktadır. Az gelişmiş ülkelerdeki gelir dağılımı gelişmiş ülkelerle kıyaslandığında adil dağılımdan uzak olmaktadır. Gelir adaletsizliğin nedenleri toplumun büyük kısmının eğitim seviyesinin düşük olması ve nitelikli işgücünün yetersiz kalmasıdır. Gelir eşitsizliğin giderilmesinde devletin gelir dağılımına müdahale etmesi gerekmektedir. Herkesin eğitim hizmetinden yararlanması gerektiğinden özellikle düşük gelir gruplarının eğitim hizmetine ulaşmasında devletin desteği önemli olmaktadır. Eğitimde fırsat eşitliğini sağlamak için yetkili makamlarca yoksul çocuklar için parasız yatılılık ve burs sistemlerinin etkinliğinin artırılması, her öğretim düzeyi için iş yaratma olanağı, öğretimin her kademesinde rehberlik ve psikolojik danışmanlık hizmetlerinin yaygınlaştırılması ve niteliksel yeterlikte öğretmen ile okullarda uygun araç-gereç dağılımının gerçekleştirilmesi için politikalar yürütülmesi önerilmektedir.

Ekonomik ve sosyal gelişimi sağlamak için eğitim harcamalarına yeterli pay ayrılması gerekmektedir. Ülkemizde eğitim harcamalarının gelişimine bakıldığında, eğitimde kamusal kaynağın yoğun kullanıldığı görülmektedir. Özel sektör ve gelir düzeyi orta ve yüksek olan hane halklarının da eğitimi finanse ederek kamusal yükün azalmasına katkı yapması önerilmektedir. Ayrıca eğitimde merkezi yönetimin

yanında yerel yönetimlere de sorumluluk yüklenerek, yetki ve sorumluluk bölümü yapılmalıdır.

Eğitimin, ekonomik büyümeyi hızlandırmanın yanı sıra, üretimi artıracağı, kişisel ve sosyal gelişmeye katkı yapacağı ve sosyal sınıflar arasındaki derin uçurumları ortadan kaldıracağı bilinmesine rağmen gerekli yatırımlar yapılamamıştır. Yapılacak eğitim yatırımlarının ülkelerin toplumsal ve ekonomik yapılarına göre tasarlanması gerektiği önerilmektedir.

Kaliteli ve nitelikli insan gücünün yetiştirilmesi, ancak planlı bir eğitim sistemi sayesinde gerçekleşebilir. Bu nedenle, öncelikle uzun vadeli ve gerçekçi bir eğitim planlamasının ortaya konulması gerekmektedir. Eğitim politikaları, kısa vadeli yöntemlerle yürütülmek yerine, katılımcı bir stratejiyle öğrenci odaklı, kaliteyi yükseltici şekilde belirlenmelidir. Ayrıca, işgücü piyasasında ihtiyaç hissedilen çalışanların yetiştirilmesini sağlamak için gerekli kaynakların ayrılması gerekmektedir. Eğitim düzeyi yükseldikçe çalışan bireylerin hem gelir düzeyi hem de işsiz kalma riski azalmakta, bu da ekonomik refahı yükseltmeye katkı sağlamaktadır.

KAYNAKÇA

Acemoğlu, D. ve Pischke, S. (2001). "Changes in the Wage Structure, Family Income, and Children's Education", *European Economic Review*, Vol: 45, s. 890–904.

Akçacı, T. (2013), "Eğitim Harcamalarının İktisadi Büyümeye Etkisi", *Kafkas Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Sayı: 4(5), s. 65-79.

Akgün, İ.H. ve Şimşek, N. (2011). *Türkiye ve Amerika Birleşik Devletleri Eğitim Sistemlerinin Karşılaştırılması*, 2nd International Conference on New Trends in Education and Their Implications, Siyasal Kitabevi, Ankara.

Akyüz, Y. (2013). *Türk Eğitim Tarihi M.Ö. 1000- M.S. 2013*, 25. Baskı, Pegem Akademi, Ankara.

Altuntaş Sarıbal, Y. (2005). İlköğretim Okullarının Finansman İhtiyaçlarını Karşılama Düzeyleri (Van İli Örneği), Yüksek Lisans Tezi, Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Van.

Asteriou, D. ve Agiomirgianakis, G. M. (2001). "Human Capital and Economic Growth Time Series Evidence From Greece", *Journal of Policy Modeling*, Vol 23.

Arabacı, B.İ. (2011). "Türkiye'de ve OECD Ülkelerinde Eğitim Harcamaları*"*, *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı:10(35), s. 100-112.

Ataç, B., E. (1992). "Türkiye'de 1964-1991 Döneminde Ekonomik Açıdan Kamu Harcamaları Bileşiminin Analizi", *3. İzmir İkisat Kongresi Tebliğler*, Cilt:3, s. 31-58.

Babini, A.M.E (1991). "Convergence and Divergence of Education Systems in Today's World", Vol:21 No:3, s. 330-339.

Barro, Robert J. ve Sala-i-Martin (1995). *Xavier, Economic Growth*, London: The MIT Press.

Barro, R. (1991). "Economic Growth in a Cross Section of Countries", *The Quarterly Journal of Economics, s.* 407-443.

Barguellil A., Zaiem, M.H. ve Zmami (2013), "Remittances, Education and Economic Growth A Panel Data Analysis", *Journal of Business Studies Quarterly*, Vol: 4 (3), s. 129-138.

Baykal, Ö. (2006). *1980 Sonrası Türkiye'de Kamusal Eğitim Harcamalarının Analizi (1980 2003),* Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.

Blankenau, W.F. ve Simpson, B.S. (2004). "Public Education Expenditures and Growth", *Journal of Development Economics*, Vol: 73(2), s.583–605.

Bozkurt, H. ve Doğan, S. (2003). "Eğitim-İktisadi Büyüme İlişkisi: Türkiye İçin Kointegrasyon Analizi", *II. Ulusal Bilgi, Ekonomi ve Yönetim Kongresi Bildiriler Kitabı,* (Derbent-İzmir), s.193-202.

Çakmak, E. ve Gümüş, S. (2005). "Türkiye'de Beşeri Sermaye ve Ekonomik Büyüme: Ekonometrik Bir Analiz(1960-2002)", *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, Sayı: 60(1), s.59-72.

Çalışkan, Ş. (2007). "Eğitimin Getirisi (Uşak Örneği)", *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi*, Cilt: 8 Sayı:1-2, s. 235-252.

Çalışkan, Ş., Karabacak, M. ve Meçik, O. (2013). "Türkiye'de Eğitim-Ekonomik Büyüme İlişkisi: 1923-2011 (Kantitatif Bir Yaklaşım)", *Yönetim Bilimleri Dergisi*, Sayı: 11(21), s. 29-48.

Çalçalı, Ö. (2009). *Türkiye' de 1990 Sonrası Kamu Harcamaları İçerisinde Eğitim Harcamalarının Yeri ve Önemi*, Yüksek Lisans Tezi, Gazi Osman Paşa Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tokat.

Çoban, O. (2003). "Eğitim, Beşeri Sermaye ve İktisadi Büyüme Etkileşimi: Türkiye Üzerine Ekonometrik Bir İnceleme (1980-1997)", *II. Ulusal Bilgi, Ekonomi ve Yönetim Kongresi Bildiriler Kitabı,* (Derbent-İzmir), s. 171-180.

Çokgezen, M. ve Terzi, N. (2008). "Türkiye'de Devletin Eğitime Müdahalesinin Yeterli Gerekçesi Var Mı?", *Liberal Düşünce*, Yıl: 13, Sayı: 49. s. 1-18.

Doğrul, N. (2009). "Ekonomik Büyümede Eğitim Harcamalarının Etkisi: Panel Veri Analizi", *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı:25, s. 175-184.

Dursun, H (1998). "İnsan Sermayesi ve Ekonomik Büyüme", *Hazine Dergisi*, Sayı:10, s. 81-92.

Dünya Bankası, http://databank.worldbank.org/, (Çevrimiçi), Erişim: 20/02/2014.

Eğitim İzleme Raporu (2011). "*Eğitim Çıktıları: Eğitimin Getirilerine İlişkin Kavramsal Çerçeve ve Alanyazın Taraması*", s.140-151.

Eğitim İzleme Raporu (2012). http://erg.sabanciuniv.edu/sites/erg.sabanciuniv.edu/files/ERG-EIR2012-egitim-izleme-raporu-2012-(12.09.2013).pdf, (Çevrimiçi), Erişim: 14/12/2013.

Eğitim İzleme Raporu (2014). *"Temel Eğitimin Kademelendirilmesi Sürecine İlişkin Politika Önerileri"*, s. 3-12.

Eğitim Reformu Girişimi (2011). *PISA 2009 Sonuçlarına İlişkin Değerlendirme,* http://erg.sabanciuniv.edu/sites/erg.sabanciuniv.edu/files/PISA2009DegerlendirmeNotu_Final_08022010.pdf (Çevrimiçi), Erişim: 20/12/2013.

Ereş, F. (2005). "Eğitimin Sosyal Faydaları: Türkiye-AB Karşılaştırması", *Milli Eğitim Dergisi*, Sayı:167, s. 320-339.

Erdoğan, S. ve Yıldırım, D. (2009). "Türkiye'de Eğitim – İktisadi Büyüme İlişkisi Üzerine Ekonometrik Bir İnceleme", *Bilgi Ekonomisi ve Yönetimi Dergisi,* Sayı: 4(2).

Eriçok, R.E. ve Yılancı V.(2013). *"*Eğitim Harcamaları ve Ekonomik Büyüme İlişkisi: Sınır Testi Yaklaşımı", *Bilgi Ekonomisi ve Yönetimi Dergisi,* Sayı: 8(1), s. 87-101.

Fer, S. (2000). "OECD Eğitim Göstergelerinin Gelecekteki Türkiye Eğitim Politikalarına Yansımaları*", Eğitim Yönetimi Dergisi,* 6 (21), s. 97-109.

Gök, F. (1998). "Eğitimde Özelleştirme ve Ortaöğretim. Eğitim Ekonomisi ve Eğitimin Sermayeleştirilmesi", TMMOB Elektrik Mühendisleri Odası- Kamu Girişimciliğinin Geçmişi, Bugünü ve Geleceği Sempozyumu Bildirileri, Cilt:1, 6-7 Ekim 1997.

Gümüş, E. ve Şişman, M. (2012). *Eğitim Ekonomisi ve Planlaması*, Pegem Akademi, Ankara.

Hallak, J.(1974). "Eğitimde Maliyet ve Harcamalar", Çev. Mahmut Adem, *Talim Terbiye Dergisi Yayınları*, No. 25, Ankara.

Heinbin, F.J. (1974). *Investment in Human Capital and Growth of Personel Income 1956-1966,* American Economic Review, Vol: 64/4.

Herekman, A. (1996). *Kamu Maliyesi Devlet Faaliyetleri ve Finansman Teknikleri,* Cilt 1, Sevinç Matbaası, Ankara.

İzgi, B. ve Arslan, İ. (2008). "Türkiye'de Genç İşsizliği Eğitim ve Büyüme İlişkisi", 2. Ulusal İktisat Kongresi, DEÜ İİBF İktisat Bölümü, İzmir.

Karaarslan, E. (2005). "Kamu Kesimi Eğitim Harcamalarının Analizi", *Maliye Dergisi* Sayı: 149, s. 36-73.

Kaya, Y. K. (1989). **"**Kalkınmada Eğitimin Rolü**,** Eğitim Bilimleri Sempozyumu", İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi, 15-17 Haziran, Malatya.

Keller, K. R. I. (2006). "Education Expansion, Expenditures per Student and the Effects on Growth in Asia", *Global Economic Review*, Vol:35 (1), s. 21-42.

Keskin, N. Ertürk ve Demirci, A. Aytül (2003). *Eğitimde Çürüyüş*. KİGEM Özelleştirme Değerlendirmeleri, No:1, Ankara.

Kırcaali-İftar, G. (1992), "Özel Eğitimde Kaynaştırma", *Eğitim ve Bilim*, Cilt: *16*, Sayı: 86, s. 45-50.

Kibritçioğlu, A. (1998). "İktisadi Büyümenin Belirleyicileri ve Yeni Büyüme Modellerinde Beşeri Sermayenin Yeri", *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, Cilt: 53(1-4), s. 207-230.

Kurt, T. (2006). "Eğitim Yönetiminde Yerelleşme Eğilimi", *Kastamonu Eğitim Dergisi*, Cilt: 14(1), s. 61-72.

Krueger, Alan B. ve Lindahl, M. (1998). "Education for Growth in Sweden and the World", *Princeton University Industrial Relations Section*, Working Paper: 41. 1.

Little, A., Lewin, K., Colclougho, C. (1982). "Adjusting to the 1980's; Taking Stock of Educational Expenditure", Financial Educational Development: *Proceedings of an International Seminary Held in Mont Saint Marie*, Canada, s. 13-38.

Lucas, R. (1988). "On the Mechanics of Economic Development", *Journal of Monetary Economics*, Sayı: 22(1), s. 3-42.

Lott, John (1987). "*Eğitim Niçin Devlet Tarafından Sunulmaktadır?"* Çev. Metin Meriç
http://www.canaktan.org/ekonomi/ozellestirme/kamu-ekonomisi-genisleme/mericlott-education.html (Çevrimiçi), Erişim: 04/08/2013

Mahalli İdareler Genel Faaliyet Raporu,
http://www.migm.gov.tr/Dokumanlar/2012MAHALLIIDARELERGENELFAALIYETRAPORU.pdf (Çevrimiçi), Erişim: 05/01/2014

Mankiw, N. Gregory (2000). *Macroeconomics*, New York: Worth Publishers.

Mankiw, G. N., Romer, D.ve Weil, D.N. (1992). "A Contribution to The Empirics of Economic Growth", *Quarterly Journal of Economics, Sayı:*107, s. 407-437.

McMahon, Walter W.(1998). "Education and Growth in East Asia", *Economics of Education Review*, Vol. 17, No. 2, 1998, s. 159-172.

Milli Eğitim Bakanlığı (1996). *15. Milli Eğitim Şurası,* Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı, MEB Basımevi, İstanbul.

Milli Eğitim Bakanlığı (2009). *MEB 2010-2014 Stratejik Planı*, Strateji Geliştirme Başkanlığı, Ankara.

Milli Eğitim Bakanlığı, *2013 Bütçe Sunuşu TBMM Genel Kurulu*, http://sgb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2012_12/25034222_2013_butce_sunusu.pdf (Çevrimiçi), Erişim: 05/08/2013.

Milli Eğitim Bakanlığı, *PISA 2012 Ulusal Ön Raporu,* http://yegitek.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2013_12/13053601_pisa2012_ulusal_n_raporu.pdf (Çevrimiçi), Erişim: 05/12/2013.

Milli Eğitim Bakanlığı, *PIRLS 2001 Uluslar arası Okuma Becerilerinde Gelişim Projesi*, http://yegitek.meb.gov.tr/dosyalar%5Cdokumanlar%5Culuslararasi/pirls_2001_ulusal_raporu.pdf (Çevrimiçi), Erişim: 05/12/2013.

Milli Eğitim İstatistikleri 2011-2012, http://sgb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2012_12/06021046_meb_istatistikleri_orgun_egitim_2011_2012.pdf (Çevrimiçi), Erişim: 05/08/2013.

Milli Eğitim Bakanlığı, *2012 Bütçe Sunuşu*, http://www.meb.gov.tr/haberler/html_haberler/butce/2012_Yili_Butce_Konusmasi.pdf (Çevrimiçi), Erişim: 05/08/2013.

Memişoğlu, S. ve İsmetoğlu, M. (2013). "Zorunlu Eğitimde 4+4+4 Uygulamasına İlişkin Okul Yöneticilerinin Görüşleri", *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi*, Sayı:2(2), s.14-25.

Mingat, A.ve Tan J. (1996). *The Full Social Returns To Education: Estimates Based On Countries Economic Growth Performance*, Washington DC, WB

Nadaroğlu, H.(2000). *Kamu Maliyesi Teorisi*, Beta Yayınevi, 11. Baskı, İstanbul.

Ochilov, A.(2012), "Education and Economic Growth in Uzbekistan", *Perspectives Of Innovations, Economics&Business*, Vol:12(3), s.21-33.

OECD (1998). *Education at a Glance:* OECD Indicators

OECD (2013). *Education at a Glance*: OECD Indicators

Onuncu Kalkınma Planı (2014-2018)

Ortaç, R. (2003). "Cumhuriyetimizin 80. Yılında Eğitim Harcamaları", *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Cilt:5, Sayı:2, s. 239-247.

Öz, S. (2012). "Türkiye'de Eğitim Harcamaları ve Eğitim Reformu", *Ekonomik Araştırma Forumu*, Politika Notu 12-02, s. 1-4.

Özer, R. (2010). *Türkiye'de 1990 Sonrası Yapılan Eğitim Harcamalarının Bütçe Politikaları Çerçevesinde İncelenmesi,* Yüksek Lisans Tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyonkarahisar.

Özgür, E. (2005). *Türkiye'nin Kalkınmaya Yönelik Eğitim Politikaları ve Eğitim Yatırımlarının Geri Dönüşü,* Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.

Özsoy, C. (2008). "Türkiye'de Eğitim ve İktisadi Büyüme Arasındaki İlişkinin VAR Modeli ile Analizi", Yumuşak, İ (Editör), *Bilgi, Ekonomi ve Yönetim Sempozyumu Bildiriler Kitabı,* Cilt:1, Avcı Ofset Matbaacılık, İstanbul, s. 329-340.

Özsoy, C. (2010). "Türkiye'de Eğitim ve İktisadi Büyüme Arasındaki İlişkinin VAR Modeli ile Analizi", *Bilgi Ekonomisi ve Yönetimi*, Sayı: 5(1), s. 71-83.

Özşahin, Ş. ve Karaçor, Z.(2013). "Ekonomik Büyümenin Belirleyicilerinden Biri Olarak Beşeri Sermaye: Yükseköğrenimin Türkiye Ekonomisi İçin Önemi", *Niğde Üniversitesi İİBF Dergisi,* Sayı: 6(1), s. 148-162.

Permani, R. (2008). "Education as a Determinant of Economic Growth in East Asia: Historical Trends and Empiricial Evidences (1965-2000)", http://apebhconference.files.wordpress.com/2009/09/permani-20081.pdf (Çevrimiçi), Erişim: 12/12/2013.

Petrakis, P.E. ve Stamatakis, D. (2002). "Growth and Educational Levels a Comparative Analysis", *Economics of Education Review,* Vol 21.

Polat, S. (2009). "Türkiye'de Eğitim Politikalarının Fırsat Eşitsizliği Üzerine Etkileri", *DPT Uzmanlık Tezi, Yayın No: 2801*, Sosyal Sektörler ve Koordinasyon Genel Müdürlüğü, Ankara.

Psacharopoulos, G. ve Patrinos H.A.,(2004). "Returns to Investment in Education: A Further Update" *Education Economics*, Sayı: 12(2).

Romer, P.M. (1986). "Increasing Returns and Long Run Growth", *Journal of Political Economy*, Sayı: 94 (5), s. 1002-1037.

Romer, P.M. (1990). "Endogenous Technological Change", *Journal of Political Economy,* Sayı: 98, s. 71-102.

Sarı, R. ve Soytaş U. (2006). "Income and Education in Turkey: A Multivariate Analysis", *Education Economics*, Sayı: 14(2), s.181-196.

Saygılı, Ş., Cihan C. ve Yavan Z. (2005). "Human Capital and Productivity Growth: A Comparative Analysis of Turkey", *ODTÜ Gelişme Dergisi*, Sayı: 32(2), s. 489-516.

Self, S. ve Grabowski, R.(2004).“Does Education At All Levels Cause Growth? India, A Case Study”, *Economics of Education Review*, Vol: 23, s. 47–55.

Schultz, T. W. (1961). “Investment in Human Capital”, *The American Economic Review*, Vol: 1, s.1-17

Şener, O. (1987). “Eğitim Ekonomisinin Temel İlkeleri”, 3. Türkiye Maliye Eğitimi Sempozyumu, *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Yayınları* No: 525, İstanbul, s. 5-22.

Tezcan, M. (1981). *Eğitim Sosyolojisine Giriş*, Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayınları, No:91, Ankara.

Tomul, E. (2008). “Türkiye’de Ailenin Sosyo-Ekonomik Özelliklerinin Eğitime Katılım Üzerinde Göreli Etkisi*”, Eğitim Araştırmaları Dergisi,* Sayı:30, s.153-168.

Tunç, M. (1997). “Türkiye’de Eğitimin Ekonomik Kalkınmaya Etkisi”, *Dokuz Eylül Üniversitesi Dergisi*, Sayı: (8)2.

Turan,S., Karadağ, E. ve Yücel, C (2013). “TIMSS 2011 Ulusal Ön Değerlendirme Raporu”, *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Eğitim Fakültesi*, Eğitimde Politika Analizi Raporlar Serisi I, Eskişehir.

Tuzcu, G.(2006). *Avrupa Birliğine Giriş Süreci ve Eğitimde Vizyon 2023*, Ankara: Türk Eğitim Derneği.

Tural, Kurul N. (2002), *Eğitimin Finansmanı*, Anı Yayıncılık, Ankara.

Türk, İ. (1985). *Maliye Politikası*, Sevinç Matbaa, 6.Basım, Ankara.

Türkmen, F. (2002). “Eğitimin Ekonomik ve Sosyal Faydaları ve Türkiye’de Eğitim Ekonomik Büyüme İlişkisinin Araştırılması”, *DPT Uzmanlık Tezleri*, Yayın No: 2655, Sektörler ve Koordinasyon Genel Müdürlüğü, s. 45-61.

Türkiye Eğitim Meclisi Sektör Raporu 2011 (2012). Türkiye odalar ve Borsalar Birliği,
http://www.tobb.org.tr/Documents/yayinlar/TOBB_egitim_sektor_raporu_2012.pdf
(Çevrimiçi), Erişim: 01/03/2014.

TÜİK, www.tuik.gov.tr (Çevrimiçi), Erişim: 10/10/2013.
Thurow, L. (1970). *Investment in Human Capital, Wadsworth Series in Labor Economic and Industrial Relations*, Wadsworth Publishing Company Inc., U.S.A.

Ünsal, E. (2007). *İktisadi Büyüme*, İmaj Yayınevi, Ankara.

Weisbrod, B.A. (1962). “External Effects of Investment in Education”, Edit. By M. BLAUG, *Economics of Education*, Penguin Books, s. 156-163.

Wolfe, B. ve Haveman R. (2002). *Social and Nonmarket Benefits From Education in An Advanced Economy*, Conference Series 47 Education in the 21st Century: Meeting the Challenges of a Changing World. (Ed.: Yolanda Kodrzycki). Federal Reserve Bank of Boston Publishing, Boston.

Yaylalı, M. ve Lebe F. (2011). "Beşeri Sermaye İle İktisadi Büyüme Arasındaki İlişkinin Ampirik Analizi", *Marmara Üniversitesi İİBF Dergisi*, Sayı: 30(1), s. 23-51.

Yolcu, H. (2011). "Hane halkının Eğitim Harcamalarını Etkileyen Etmenler: Kuramsal Bir Çalışma", *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Yıl:3, Sayı: 5, s. 12-35.

Zhang, L.(2002). "Income Distribution and Political Economy of Allocation of Public Education Spending", *Stanford Instıtute For Economıc Polıcy Research*, SIEPR Discussion Paper No. 02-25.